

listy

11-12 2006

Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť

Ročník 13 / Cena 38 Kč

Rád žijem rýchlo Mirjana Šišoláková

Priamy prenos zo Slovenska Peter Mayer

Silvester Lavrík – človek všestranný Ján Chovanec

Iné menšiny Helena Nosková

Do sveta literatury pohození Olga Vlčková

Slovenský ples – včera, dnes a zajtra Lenka Straková

Lad – krehká matéria storakých možností Jozef Gáfrik

Slovakistika v ČR Elena Kotová

Zabudnuté kúpele Peter Šoltés

Modrá stránka Program KSK

Študentské listy príloha časopisu Listy

www.slovenskyples.cz

**39. ročník
Praha Žofín
20. ledna 2007**

PosAm

OBSAH (výber)

Úvodník 3

Daniel Galajda

Najstaršia herečka na svete žije v Bratislave 7

Míra Vrbacká

Taneční majstri zo Slovenska sa predstavujú 9

Mária Uhrinová

Slovensko stihlo v decembri... 10

Martin Guzi

Popol a vášeň 14

Mirjana Šišoláková

Český rovník sa ťažký? 16

Peter Mayer

Pospotopná báseň a iné texty 17

Ján Chovanec

Slováci v uhorskej vlastivede... 18

Peter Šoltés

Starobyľou cestou za modlitbou a nádejou 28

Mária Uhrinová

Spříznění hudbou 32

Ursula Milly

Hľadanie vlastnej pravdy 33

Peter Čech

Smutné mesto na Dunaji 36

Peter Mayer

Slovenská televízia jubuluje (3. časť) 38

František Kajňák

Po Prahu i Bratislava 39

Ján Chovanec

Pražská reštaurácia „U krbu“ je čoraz obľúbenejšia 40

Jozef Gárik

Čaro Vianoc v slovanskej Európe 42

Helena Nosková

Německá zdravotní reforma 44

Tomáš Kavka

Program Slovenského inštitútu v Prahe

Modrá stránka Program KSK

Slovenský ples 2007

Študentské listy / príloha časopisu Listy

Listy *Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť*. Vydáva Klub slovenskej kultúry, Lipanská 4, 130 00 Praha 3. Na tejto adrese je aj sídlo redakcie.

Šéfredaktor: PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 724 025 170,

Redakcia: Ján Chovanec, tel.: 776 138 859,

e-mail: listy.ksk@seznam.cz, e-mail: r.caplovic@centrum.cz

Rozširuje Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s. p.

Listy vychádzajú vďaka podpore MK ČR. **Jazyková úprava:** Mgr. Eva Wanková. **Grafická úprava:** AdAm studio, Holečkova 31, 150 00 Praha 5, **tláč:** Tercie.

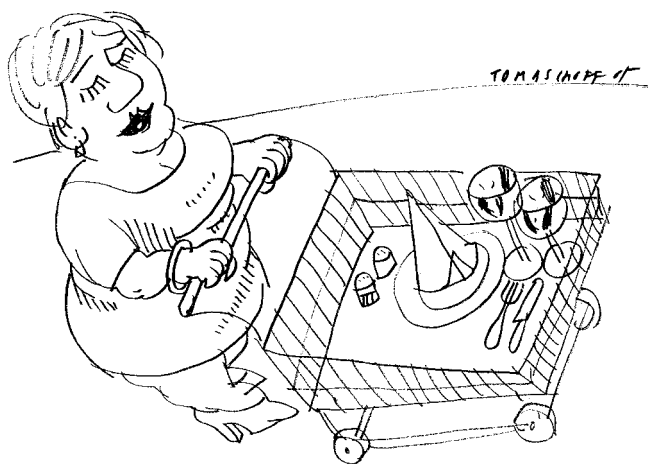
Registrácia vydavateľa Listov – Klubu slovenskej kultúry: MK ČR 6584. ISSN 1213 – 0249. Cena za jeden výtlačok je 20 Kč. Cena dvojčísła je 38 Kč. Ročné predplatné 240 Kč prijíma KSK na adrese redakcie. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia KSK.

Foto na obálke: Čas vianočný; archív SZ Limbora

Uprostred zhonu

Nedávno ma v jednom časopise zaujala správa, že tento rok si už obchodníci nechali poradiť od psychológov a predvianočný nákupný ošiaľ o nejaký čas posunú. Jednoducho, že už nebudeme od septembra počúvať vianočné koledy. Je len samozrejme, že k tejto zmene ich nevedie nejaký hlboký záujem o zákazníka, ale už aj na vlastnej koži sa presvedčili (roky predtým), že umelé natahovanie predvianočného obdobia hneď neprináša tučné zisky a navyše spôsobuje, že minimálne dva týždne pred sviatkami ľudia majú plné zuby všetkého vianočného.

Je to paradox, ak si uvedomíme, že keď v päťdesiatych rokoch minulého storočia v jednej z komunistických väzní vtedajšieho Československa zomrel kňaz – dnes už blahoslavený Metod Trčka len preto, že ho dozorca počul, ako si spieva vianočnú koledu, dnes tá istá koleda zvyšuje predaj – hýbe ekonomikou.

V súčasnosti je už jasné hádam každému, že sa nám význam sviatku Vianoc posunul, a poriadne. Počas storočí sa ľudstvo akosi snažilo aj prostredníctvom Vianoc vystúpiť k Bohu a pritom sme zabudli na to najpodstatnejšie, že On Boh v týchto sviatkoch zostúpil k nám. V tých sviatkoch nás nečakane prekvapil, preto tam, do tej diery sveta – Betlehema, prišli za celé ľudstvo len tí traja, ktorých sme nazvali kráľmi a nejaký ten obslužný personál (sv. Jozef a pastieri). Jeho príchod na tento svet (ešte takým obyčajným spôsobom ako je narodenie) nám vôbec nevyhovuje, lebo sme chamtiví, pyšní, vraždíme, cudzoložíme, klameme... a milujeme konzum. V onej dobe to bolo hádam také isté, zmenil sa len rozsah. Boží syn sa stal človekom. Neurobil to nejakou samoúčelne, ale ako hovoria teológovia, aby sa človek mohol stať Bohom. Jednoducho, aby nás zbožštil. A urobil to tak obdivuhodne, že si ľahol do jasiel. Jasle pritom neslúžia ako nejaká kolíska pre malé dieťa, ale slúžia na jedno, aby z nich dobytok žral potravu. Preto môžeme Vianoce nazvať konzumným sviatkom. Urobil to zámerne, aby sme si všetci uvedomili, načo prišiel. Aby sme ho prijímali, a to nielen symbolicky, ale ako pokrm v Eucharistii. A to hlavné, naše hriechy, zbral na seba. Kedysi Eva v raji uverila hadovi, že ak bude jesť ovocie zo stromu bude ako Boh. Teraz nám nová Eva ponúka plod svojho života, aby sme boli ako Boh. Odkedy existuje aj táto druhá možnosť, slávime Vianoce. Jedno sa predsa len rokmi nezmenilo. V umení sa betlehemský výjav Kristovho narodenia zobrazuje s jasličkami uprostred. Jasle nám zostali. Skúsme sa už len tíško pozrieť, či nám v nich leží malý Ježiš. Ak áno, zažiješ Vianoce – Kristovo narodenie priamo vo svojom srdci, a to je najdôležitejšie. ■

Daniel Galajda

Autor je gréckokatolícky farár v Litmanovej
Kresba Jan Tomaschoff

Rád žijem rýchlo

Rozhovor s hercom Dušanom Jamrichom

7. októbra 2006 bola v Činohre SND v Bratislave prvá premiéra divadelnej sezóny 2006/2007, hra britského dramatika Christophera Hamptona „Popol a vášeň“, napísaná podľa románu Sándora Máraia Sviece dohárajú. Jednu z dvoch mužských postáv, Konrada, stvárňuje Dušan Jamrich. Má zvláštnu úlohu: kým jeho partner Henrich, hrá ho Martin Huba, doslova chrlí vetu za vetou, otázku za otázkou, Konrad takmer neprevrávi a svoje pocity dáva najavo inými výrazovými prostriedkami.

■ **V takejto úlohe si pána Jamricha v jeho hereckej kariére nepamätám. Ako sa v nej cítil a v čom bola práca na postave zaujímavá?**

Na prvé pozretie sa do scenára to vyzerá, že ten druhý má bobríka mlčania, ale to je len časť pravdy. Predloha je tak psychologicky rozvrstvená, rozkošatená, protirečivá, že ja to beriem tak, a určite by s tým súhlasil aj pán profesor Peter Karvaš, ktorý nás učil estetiku dramatických umení, že to nie je postava na okraji, naopak, je to partner, je to protihráč, akurát, že nemá text. Ale to neznamena, že nesmie hrať, naopak. O čo menej hovorím, o to pozornejšie musím počúvať a sledovať svojho partnera, a reagovať – mimikou, gestom, nádychom, slovíčkom, vnútorne veľmi koncentrovane. Samozrejme, musíte mať v protagonistovi silného protihráča, a Mašo Huba ním je, ktorý vám dáva impulzy. Aj takto možno vyjadriť témy, ktoré sa v tejto hre objavujú – priateľstvo, vášeň, láska, zrada. Veľkosť postavy v tomto prípade naozaj nezávisí od rozsahu textu.

■ **To je zatiaľ vaša posledná divadelná rola. Vráťme sa teraz o vyše 40 rokov späť. Ako stredoškolač ste boli členom vtedy populárneho bratislavského Divadla Za rampami.**

Pôsobil som tam spolu s Jožkom Bednárnikom, Stanom Párnickým, Ľubom Vajdičkom, Štefanom Havlíkom, Dušanom Kaprálikom. Nielenže sme pravidelne hrávali, ale v jednom roku sme aj vyhrali populárnu celoštátnu československú súťaž ochotníckych divadelných

súborov Jiráskov Hronov. Ale podotýkam, že som bol veľké drevo.

■ **Napriek tejto skúsenosti ste sa po maturite prihlásili na žurnalistiku.**

Mohli sme si podať prihlášku na dve vysoké školy. Ja som dost čítal a nerobili mi problém slohové práce, tak som sa prihlásil aj na žurnalistiku, aj na herectvo. Na herectvo prijali v tom roku iba Zuzku Cigánovú a mňa a neotvorili ročník, a na žurnalistike bolo treba ísť na ročnú prax, takže som rok pracoval v tlačiarňi. No a po roku som opäť išiel na pohovory na herectvo a keďže ma prijali, nastúpil som na VŠMU.

W. Shakespeare: Richard II. – hl. postava kráľ Richard II. – inscenácia mala premiéru v r. 1980. Jedna z preferovaných postáv pána Jamricha

■ **Áké boli roky štúdia na tejto škole, kto vás ovplyvnil, nielen po hereckej stránke, ale možno aj po tej ľudskej?**

Boli to dnes už legendy slovenského herectva. Prvé dva roky bol mojím hlavným pedagógom Karol Zachar, potom Mikuláš Huba, Viliam Záborský, Oľga Sýkorová. Učil nás Zoltán Rampák, estetiku dramatických umení nám prednášal Peter Karvaš a boli to nesmierne zaujímavé hodiny. Okrem toho sme s Jožkom Bednárnikom vždy v septembri, pred začiatkom školského roku chodievali na týždeň do Prahy. Dodnes čerpám z tých predstavení, ktoré som tam videl: Třísku, Tomášovú, Lukavského, Radokove a Krejčove predstavenia, to bolo úžasné.

■ **Vy ste hneď po skončení školy v roku 1970 nastúpili do Činohry SND, to zna-**

Dušan Jamrich

Dušan Jamrich sa narodil 25. októbra 1946 v Bratislave. Po ukončení štúdia na bratislavskej Vysoké škole múzických umení (VŠMU) nastúpil v roku 1970 do SND v Bratislave. Od roku 1991 do roku 1996 bol jeho riaditeľom a po dvojročnej prestávke sa na toto miesto vrátil na obdobie roku 1999 – 2005. V roku 2003 mu bol udelený *Rad Ľudovíta Štúra I. triedy* za prínos k rozvoju slovenskej divadelnej kultúry.

Stvárnil množstvo veľkých divadelných, televíznych aj rozhlasových postáv.

Do srdca divákov sa zapísal už v 70. rokoch minulého storočia ako mladý herec v Hviezdoslavovom *Herodesovi a Herodiade*, v Shakespearovom *Richardovi II.* a *Richardovi III.* a v mnohých ďalších. Momentálne hrá Lorda Cavershama vo Wildovom *Ideálnom manželovi*, Montparnassa v Besseho *Riaditeľoch*, v hre Thomasa Bernharda *Ignorant a šialenec* a Konrada v hre Christophera Hamptona *Popol a vášeň*.

mená, že ste tejto „značke“ verný už 36 rokov. Nikdy ste nemali zajačie úmysly?

To nie, ale ešte na škole som mal ponuku na Novú scénu, aj do Martina, kam odchádzali Stano Párnický, Viera Richterová a Emil Horváth, dokonca som mal hrať Rómea. Ale dostal som veľké záskoky v SND, za Ivana Mistríka, keď ochorel, za Štefana Kvietika a vtedajší šéf činohry Martin Gregor si ma poistil akceptačným listom. Takže už navždy zostane pre mňa záhadou, ako by som sa bol vyvíjal po hereckej stránke, keby som bol začínal inde.

■ Spomenuli ste, že ste boli v Divadle Za rampami drevo. Kto vás potom okresal, podarilo sa to už v škole, alebo až po nástupe do divadla?

Okrem tých, čo ma učili, ma zvláštnym spôsobom ovplyvňoval najmä Ladislav Chudík, ktorý si spomínal na svoje začiatky a hovoril mi, že my, vysokí, to máme ťažšie, kým sa oboznámime s priestorom. Kým nájdeme v sebe tú slobodu rozťahnuť končatiny do priestoru, to je dosť dlhotrvajúci proces. A veru aj bol.

■ Dušan Jamrich a poézia. Odkedy tieto dva pojmy patria k sebe, ako ste si hľadali a našli cestu k poézii a recitovaniu?

V 60. rokoch, keď sme my maturovali, objavili sa aj u nás básnici, takže zaujímať sa o poéziu, čítať ju, to bolo, dnes by sme povedali „in“. Ale už na strednej škole som si vytvoril vzťah k nej cez Hviezdoslava. Určitým spôsobom ma totiž iritovalo, že hoci nás učili od 5. triedy základnej školy, že je to skvelý básnik, vždy nám povedali, že je komplikovaný, ťažko mu rozumeť a podobne. To ma zaujalo, popracoval som si na ňom a oplátilo sa, lebo na maturite som si, samozrejme, vytiahol Hviezdoslava. Tak som nejakou prirodzene vplával do sveta poézie. Nie však do sveta prednesu, tam už bolo potrebné niečo iné.

■ Aj niekto iný, niekto ako vzor?

Profesor Viliam Záborský, vynikajúci recitátor. Dosť dlho trvalo, kým som pred ním prekonal svoje obavy a trému. Ale od tretieho ročníka ma už hodnotil na výbornú a tri roky po skončení školy ma pozval, aby som spolu s ním učil umelecký prednes. A to už bolo fajn.

■ V roku 1979 ste sa v jednom rozhovore v časopise Film a divadlo zamýšľali aj nad tým, že ľudia potrebujú poéziu stále menej a menej. Ako to cítite dnes, na prahu 3. tisícročia, nie je to ešte horšie?

Ja si myslím, že poézia nezomrela, že ju potrebujeme. A na rozdiel od tamtoho názoru som dospel k poznaniu, že poézia sa tak trochu presťahovala, dajme tomu do hudby. Zoberte si takého Leonarda Cohena, Nohavicu, alebo Filanove či Peterajove texty – to sú básne. Ktorýsi deň som v aute počul zhudobnenú Váľkovu báseň.

■ Máte ešte vôbec príležitosť recitovať niekedy pred obecnstvom?

Nedávno som recitoval na podujatí venovanom Milanovi Rúfusovi, ale tých príležitostí je stále menej. My, žiaľ, nemáme takú tradíciu, ako v Čechách, ale najmä v Poľsku. Tam sa pravidelne robia večery poézie, alebo matiné vo foyeri divadla, sú obľúbené a hojne navštevované. A možno si len robím alibi, že nemám čas. Lebo dobre pripravený recitál si čas vyžaduje.

■ V 70. a 80. rokoch ste patrili k najobsadzovanejším hercom, bol tu rozhlas, televízia, film. Teraz, keď je oveľa menej pôvodnej tvorby, možno už nemáte po tejto stránke taký hektický život. Chýba vám to?

Ja si myslím, že naša generácia bola v pravom slova zmysle generáciou workoholikov. My sme boli ráno o ôsmej v rozhlase, o desiatej v divadle, o 14-tej v rozhlase alebo televízii, večer predstavenie a v noci zase televízia. Svojím spôsobom mi to chýba, ale ani nie tak kvôli mne, ja si viem vychutnať voľno. Chýba mi to s ohľadom na tých mladších, pretože to nie je len otázka popularity, že vás ľudia poznajú. Popularita sa dá získať aj lacnejším, menej kultúrnym spôsobom, ale chýba to im samotným ako hercom, tá možnosť okamžitej kontroly, či už v rádiu alebo v televízii. Tieto skúsenosti mali spätnú väzbu na javisko.

■ A okrem toho vás poznali milióny divákov...

V Česku je dodnes bežná otázka: Kluci, kde jsou ty vaše pondělky... (pozn. aut.: V 70. a 80. rokoch boli v celom Československu veľmi populárne televízne inscenácie, tzv. bratislavské pondelky, v ktorých účinkovali najlepší slovenskí herci).

■ Keď ste mali 28 rokov, povedali ste v jednom rozhovore, že žijeme veľmi rýchlo, vo veľkom zhone, nemáme čas jeden na druhého a že z toho vyplývajú aj mnohé nedorozumenia medzi ľuďmi. Aké je to podľa vás dnes, keď je svet ešte rýchlejší?

Ja rád žijem svojím spôsobom rýchlo, ale je fakt, že to, čo sa nám voľakedy zdalo, že plynie pomalšie, od päťdesiatky ide rýchlejšie, od šesťdesiatky ešte rýchlejšie a tí, čo majú 70, hovoria, že ešte rýchlejšie. Takže sa vám život scvrkáva na Veľkú noc a Vianoce a v prípade nás, divadelníkov na začiatok a koniec sezóny a zrazu to letí, letí...

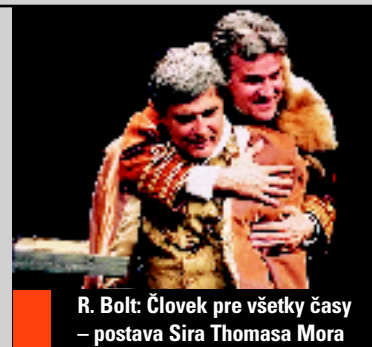
■ Kedysi ste prirovnali herectvo k horolezectvu, hovorili ste o tom, že tak ako horolezca čaká vždy ďalšia hora, aj herec má pred sebou vždy nové a nové výzvy. Aké čakajú na vás? Bola možno takou neznámou horou pre vás aj funkcia riaditeľa SND?

Horolezectvo je neustále začínanie. Aj u nás: v sobotu je premiéra, zleziete jednu horu a v utorok začínate skúšať novú hru a zase ste na začiatku, v bode nula. Iste, skúsenosti narastajú, ale nikdy neviete, čo z toho vzíde, ani úspech nie je zaručený.

Z televíznych postáv spomeňme úspešné seriály *Alžbetin dvor*, *Život bez konca*, *Štúrovi*.

Jasný a príjemne modulovaný hlas priviedol Dušana Jamricha celkom zákonite aj do rozhlasu. Za rozhlasovú tvorbu získal cenu za najlepšie mužský herecký výkon na VI. festivale pôvodnej slovenskej rozhlasovej hry v roku 1979 za postavu mladého novinára v hre Eugena Gindla a Ondreja Sliackeho *Hĺbkový rekord*. V roku 2006 ocenil rozhlas jeho prínos v tvorbe pre deti Zlatým orieškom na festivale rozhlasových rozprávok *Zázračný oriešok* v Piešťanoch.

• mš
Foto SND

R. Bolt: Človek pre všetky časy
– postava Sira Thomasa Mora

A pokiaľ ide o funkciu riaditeľa, tam som dostal dobrú školu: tesne po novembri 1989 som istý čas vykonával funkciu podpredsedu Konfederácie odborových zväzov, súviselo to so vznikom nezávislých odborov, tvorilo sa vtedy množstvo zákonov a mal som možnosť chodiť každý pondelok na porady ministra kultúry Ladislava Snopka. Tam som získal určitú databázu informácií z legislatívy, ekonomiky, štruktúry kultúry atď. Ale to ešte nestačí k funkcii riaditeľa. Tá funkcia obnáša mnoho, je veľmi náročná na čas, je to over fultime job, čiže na hodiny sa nehľadí. Je to práca, ktorá pohlcuje, ktorá vám zostáva v mozgu aj v noci, pracujete s organizáciou, ktorá je veľmi citlivá, pospíetaná veľmi citlivými vzťahmi individualít, v prípade umelcov veľkých osobností. A riaditeľ musí myslieť na úspech celku.

■ Mohli by ste povedať, ako ste ovplyvnili SND počas svojho pôsobenia, čo sa vám podarilo z toho, čo ste si predsavzali, že by bolo treba pre divadlo urobiť a čo sa vám nepodarilo, okrem novostavby, pravdaže...

No, ovplyvnil, s tímom ľudí, ktorých som mal okolo seba, sme ovplyvnili zásadnú vec, a síce, že sa divadlo nerozpadlo, nezlikvidovalo. Tesne po revolúcii boli také snahy, boli v móde nulové varianty. Ale spolu s Milošom Pietrom, ktorý ma vtedy asi dva mesiace pred svojím skonom dezignoval za šéfa činohry, sme sa zaprisahali, že taký katastrofický, deštruktívny rozpad nepripustíme. To však neznamenal, že divadlo malo zostať v dovtedajšej podobe. Začali sme motivovať ľudí k výkonom, zrušili sme rovnosť, okrem stálej zložky mzdy začali ľudia dostávať aj pohyblivú časť mzdy za predstavenie, za výkon, diferencovane podľa veľkosti postavy. Zapracovali sme na omladzovaní súborov, nie len v balete, kde je to svojím spôsobom prirodzené, ale, a dnes to už vidieť, aj v činohre a opere. Divadlo sa dostalo do medzinárodného povedomia. Stačí, ak spomeniem, že činohra je členom Európskej divadelnej konvencie, že o opere sa v posledných mesiacoch začalo písať vo veľmi renomovaných, nielen hudobných denníkoch. Napr. Financial Times odporúčajú svojim čitateľom v Anglicku, aby cestovali na operné predstavenia do Bratislavy.

Čo sa týka repertoáru, snažili sme sa ho formovať tak, aby tam bolo aj to, čo pritiahne divákov vo väčšom počte, ale aj predstavenie, aké by sa od kamenného divadla neočakávalo. Prizývali sme veľa ľudí ku spolupráci, preto bolo až smiešne, keď o nás hovorili, že sme uzavretí do seba. V štatistike sa dá overiť, že len nedávno v SND hostovalo v jednom roku vyše 500 externých umeleckých tvorcov.

Osobne som veľmi spokojný s tým, že v decembri 1992 sme išli do Prahy za vtedajším riaditeľom pánom Černým a podpísali sme dohodu o výmenách, pretože sme nevedeli, ako to bude po vzniku dvoch samostatných štátov. A vzťahy s Jirkom Srstkom a Danielom Dvořákom prerástli v ozajstné priateľst-

vo. Môžem len potvrdiť, že od roku 1993 sa stretávame pravidelnejšie a častejšie ako kedykoľvek predtým, kým sme boli v spoločnom štáte. A už to neplatí len pre ND v Prahe, ale platí to aj pre Brno, Zlín, Plzeň atď.

■ A pokiaľ ide o novostavbu?

To, že ešte nie je hotová, svedčí o vzťahu ku kultúre v tejto krajine, o tom, že tá stavba sa stala niekomu trňom v oku, pretože bola vymyslená a započatá v minulom režime, ale ubezpečujem každého, že keby videl Národné divadlo v Londýne, pochopí, že je to v podstate podobná architektúra, že v takomto štýle sa vtedy stavali divadlá vo svete. Tá stavba len musí dostať do seba ducha. Ale boli situácie, keď som stál pred rozhodnutím, či súhlasiť s tým, aby sa zbúrala, alebo zmenila na nejaké kultúrne centrum, aby sa z činohry, kde už bolo za stá milióny techniky v podobe hydrauliky z ušľachtilej nemeckej ocele, stali akési kancelárie, kaviarne, obchody a neviem čo ešte, no vo všetkých troch prípadoch som sa postavil proti. To je skratka fakt.

A bol oheň na streche.

■ Riaditeľom SND ste boli 12 rokov. Čo vám osobne dala a čo vám vzala táto funkcia, myslím aj po hereckej stránke. Nemáte pocit, že vám unikli nejaké postavy, ktoré si už možno nikdy nebudete môcť zahrať?

Veľmi som sa bránil tomu, aby som z postu riaditeľa rozhodoval o tom, v čom budem hrať. Veď som si mohol užiť satisfakciu v podobe fungujúcej a funkčnej organizácie. Ubezpečujem vás, že rozumiem takému citlivému organizmu, ako je trojsúborové divadlo + dielne, je tiež umenie.

A mohol som si užiť satisfakciu i v medzinárodnom meradle. Nie som chválenkár, ale je fakt, že som získal napríklad dôveru vyše 30 divadiel v Európskej divadelnej konvencii. Trikrát za sebou som bol viceprezidentom. Ešte pred vstupom Slovenska do EÚ som bol (s počiatočnou veľkou nedôverou) poverený usporiadať divadelný festival v Bratislave. Prišlo mi na um nazvať ho Eurotália. Overil som si na internete, či je to originálny názov. Bol. A stretol sa v konvencii s nadšením. Podnetov a inšpirácií a priateľov som v zahraničí naozaj získal mnoho. A či nelutujem ako herec? Myslím si, že herec sa nemá vracáť do minulosti, čo mohol alebo nemohol. Čakám od budúcnosti, že ešte predom mňa postaví nejaké výzvy. Mne je skôr ľúto, že nemôžeme robiť to, čo dokonale vieme, že sme sa naučili spolupracovať s kamerou, a nič sa netvorí, s mikrofónom, aj tam sa menej robí, ale tiež sa z toho nezbláznim. A pokiaľ ide o divadlo, verím, že ešte niečo príde. ■

Autorka je novinárka

G. B. Shaw Domy pána Sartoria – postava Harryho Trencha na obr. spolu s Ctiborom Filčíkom

O. Wilde: Ideálny manžel – Dušan Jamrich hrá postavu Lorda Cavershama

J. Barč-Ivan: Neznámy – postava Mešťanostu na obr. s Jozefom Vajdom inscenácia z roku 1995

Mira Vrbacká

Najstaršia herečka na svete žije v Bratislave

Pani Vilma Jamnická je vo veku, ktorý sa netají, naopak, priznáva sa s hrdosťou. Na otvorení výstavy fotografií zo štyroch desaťročí jej divadelného života pod názvom „Mojich prvých sto rokov“ vo vestibule DPOH v Bratislave to prezradili aj kytice ruží.

Hneď dvaja gratulanti ich priniesli sto: žlté odovzdal jubilanke v mene Slovenského národného divadla riaditeľ Činohry SND Roman Polák, červené priniesla riaditeľka Divadelného ústavu Vladislava Fekete. Medzi gratulantmi nechýbal minister kultúry SR Marek Maďarič, riaditeľka SND Silvia Hroncová, šéfdramaturgička Darina Abrahámová, kolegovia, napr. Mária Kráľovičová, Ladislav Chudík, Zdena Studenková, Ján Kroner, Emília Vášáryová, Martin Huba, Peter Mikulík, Zuzana Kocúriková a množstvo priateľov a priaznivcov.

Kto je Vilma Jamnická? Narodila sa 13. novembra 1906 v Barchove v Čechách. V Bratislave síce začala študovať medicínu, ale v roku 1926 prešla na Hudobnú a dramatickú akadémiu a po jej absolvovaní sa stala členkou Činohry SND v Bratislave, z toho dva roky (1932 – 1934) bola členkou českej časti súboru.

V. Jamnická ako Tonka z predstavenia Zdravý nemocný

V SND pôsobila oficiálne do roku 1969. Aj po odchode do dôchodku sa však objavovala nielen na domácej scéne, ale aj vo filme a televízii. Pamätníci jej divadelných kreácií si ju pamätajú v lyrických (napr. Schiller: Viliam Tell, Nevesta Messinská), aj komických postavách (Molière: Zdravý nemocný; J. G. Tajovský, Peter Zvon a ďalšie). S rokmi potom prišli postavy zreých žien, stareniek, či bosoriek a čarodejníc. Do svojich filmov ju rád obsadzuje Juraj Jakubisko: Postav dom, zasaď strom, Lepšie byť bohatý a zdravý ako chudobný a chorý, Nejasná správa o konci sveta. V tomto filme z roku 1997 hrala ako 91-ročná: „Keď ma Jakubisko zavolať už do tretieho filmu, hovorím mu, neobsadzuj ma, veď ti môžem hocikedy umrieť a budeš mať problémy s preobsadzovaním. Ale on sa toho nenafakal, tak som si ešte zahrála“. Ona i jej manžel, dr. Ján Jamnický, ktorý bol tiež členom Činohry SND, sa venovali aj indickej filozofii a joge. O spoločne prežitých rokoch napísala knižku Letá a zimy s Jánom Jamnickým (1985). Vilma Jamnická sa dodnes zaoberá astronómiou a astrológiou. Svedčia o tom ďalšie knižky: Sny a videnia, (1991), Astrologické aspekty alebo vieš čítať vo hviezdach? (1993, aj v češtine) a iné.

„Tak ako nemáš vrásky na tvári, nemáš ich ani na duši“ – týmito slovami zakončila svoj vinš storočnej jubilanke herečka Mária Kráľovičová. A nielen tí, ktorí ju poznajú dlhšie, ale aj my, ktorí sme túto krehkú, elegantnú, optimizmom a humorom sršiacu dámu mali česť 14. novembra stretnúť osobne po prvý raz, jej dávame za pravdu. ■

Autorka je novinárka
Foto archív DÚ

V. Jamnická ako Beatrice z predstavenia Nevesta messinská

Peter Nagy – spevák s fotoaparátom v ruke.

Peter Nagy, roč. 1959, rodák z Prešova, inak však nefalšovaný Pražan zo štvrte Holešovičky, už niekoľko rokov nielen spieva, ale aj úspešne fotografuje. Najnovšie si po inšpiráciu zašiel do Kostariky, Singapúru a Namíbie, ako aj na Kanárske ostrovy a Kubu, aby si odtiaľ doniesol zvečnené umelecké podobizne tamojších pekných žien. Dobré sa pozeral a stláčal spúšť. Tak vznikol súbor „Exotické krásy“, ktorý P. Nagy od 20. novembra až do januára budúceho roku vystavuje v pražskom hoteli Salut. Presnejšie, v tamojšom Česko-slovenskom absolútne pohodovom klube, ktorý sa ujal funkcie organizátora výstavy. Ako sa spevák-fotograf vyznal pri tejto príležitosti, baví ho oboje. Hudba je mu povolaním, fotografovanie zase záľubou. Ako vtipne poznamenal, rozdiel medzi oboma druhmi umenia je ten, že fotograf má istú výhodu – nemusí publiku nastavovať tvár. Za neho hovoria fotografie. Zájďte do hotela Salut a posúďte.

• jg
Foto archív

Priamy prenos zo Slovenska

Retrospektíva

Nebolo stabilnejšej krajiny na svete ako Slovensko pred komunálnymi voľbami 2006. Vládna koalícia si udržiavala vysokú popularitu a podporu väčšiny národa. Podľa posledných prieskumov Ústavu pre výskum verejnej mienky pri Štatistickom úrade víťaz parlamentných volieb, strana Smer, mala sympatie skoro 42 % respondentov, čo je o tretinu viac hlasov ako získala v júnových voľbách. Koaličná HZDS si naďalej udržiavala vysoký štandard na úrovni 10 % a tretia strana z vládnej koalície Slovenská národná strana, aj keď mierne poklesla oproti októbrovému prieskumu, dosahovala zaujímavú podporu 9,5 %. Takto spolu vládne strany podporovalo skoro 62% opýtaných.

Rovnaká situácia bola aj na rebríčku najdôveryhodnejších slovenských politikov. Prvú priečku si držal slovenský premiér a predseda strany Smer Róbert Fico s 33,5 % podporou, na treťom mieste bol predseda SNS Ján Slota a hneď za ním o jedno percento menej predseda HZDS Vladimír Mečiar.

Ekonomika Slovenska rastie a rástla závažným tempom. Hrubý domáci produkt vykazoval rast 9,8 %, inflácia klesala a stav evidovaných nezamestnaných sa znižoval. Slovenská koruna dosahovala voči Euru historické maximum a posilňuje aj voči americkému doláru.

Spokojnosť občanov, podporená niektorými populistickými opatreniami vládnucej koalície, nemohla narušiť drobné problémy na úrovni koalícnej rady, predovšetkým pri obsadzovaní lukratívnych miest a pozícií v štátom ovládaných inštitúciách a podnikoch. Pokojnú hladinu nemohli rozvíriť ani novinárske výkriky, kto z koalícnych partnerov je viac na koni, či kto komu rozkazuje. Jedným slovom stabilita.

A nielen na vládnej úrovni. V rovnakom štýle si želali priebeh komunálnych volieb aj miestni politici. Veď v Bratislave opätovne kandidovali na najvyššie posty vo všetkých mestských častiach starostovia v tej dobe úradujúci. Jeden z nich chcel túto funkciu vykonávať dokonca už štvrté volebné obdobie za sebou a vo svojej mestskej časti sa stal kandidátom všetkých politických strán na radnici. Jediný jeho protikandidát ako nezávislý podľa prognóz nemal žiadnu šancu. Ďalší starosta, kandidát už na tretie volebné obdobie, prišiel s nie veľmi novátorským reklamným trikom. Svojim potenciálnym voličom poslal do schránok obálku s piškátkou, baterkou a malou čokoládou. Nezabudol ani návod na použitie. „Čokoládou urobte radosť svojim známym, baterkou si na mňa a moju činnosť posviette a keď to uznáte za vhodné, piškátkou ma vypískajte“. Kuriózne na všetkom bola predovšetkým čokoláda, ktorú mu síce zabalil renomovaný výrobca do špeciálneho obalu, pozabudol však na druhú stranu, kde zostal,

zrejme omylom, komerčný komiks pre mladšiu generáciu s textom v slovenskom i českom jazyku.

Ostatní kandidáti, znevýhodnení, že doteraz nevládli, sa muse- li poriadne obracať, aby získali podporu voličov. Stratégia volebnej kampane jedného z nich bola skutočne inovatívna. Ak sa predtým pri voľbách sľubovali umývačky riadu, fritovacie hrnce alebo videá, tentoraz sa hralo o skutočné peniaze. Kandidát na primátora Bratislavy venoval zo svojich súkromných zdrojov tri milióny slovenských korún a tieto peniaze mali byť rozdelené trom vyžrebovaným bratislavským voličom. Nech to znie akokoľvek divoko, celá akcia má určitý systém. Ak ste bol voličom – obyvateľom Bratislavy – stačilo po odvolení poslať SMS správu, ku ktorej ste späťne získali svoj kód. Všetky zaslané kódy mali byť v deň volieb po uzavretí volebných miestností zlosované v priamom prenose v jednom bratislavskom rádiu. Stačilo vraj, keď vylosovaný volič dovolil notárovi prekontrolovať, že sa skutočne zúčastnil volieb, a môže si užívať.

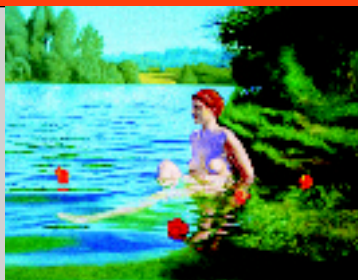
Podmienkou teda nebolo voliť donátora finančnej odmeny, ale zúčastniť sa volieb. Prilákať občanov mali honosné heslá: „Poď voliť svojho kandidáta, Bratislava ňa potrebuje!“, alebo „Miliónové voľby – Tvoj hlas má cenu“. K celej akcii kandidát na primátora vydal Miliónové noviny, kde ste sa mohli dozvedieť, že v prípade zvolenia už od prvého januára budúceho roku umožní občanom cestovať v Bratislave v MHD zadarmo, že sa postaví proti kšeftárom na magistráte a zastaví vyčíňanie turistov.

Takže po uzavretí volebných miestností traja občania budú noví milionári a o niekoľko hodín neskôr sa iniciátor akcie dozvie, či jeho volebná stratégia bola úspešná.

Tak či onak je to niečo, s čím sa voliči ešte nestretli. Takáto forma volebnej kampane by možno mohla byť vzorom pre kandidátov i v iných krajinách, kde voľby nedopadajú jednoznačne. ■

Autor je publicista a ekonóm

Arkádia maľby (odporúčame očiam vašim)

Od 7. decembra 2006 do 7. januára 2007 sa na spoločnej výstave predstavujú dvaja poprední reprezentanti súčasnej českej a slovenskej maľby Ján Knap a Bohdan Hostiňák.

Projekt Arkádia maľby v bratislavskej Galérii Médium na Hviezdoslavovom námestí 18 približuje ich aktuálnu tvorbu, ktorá je programovo zasvätená závesnému obrazu a klasickej figurálnej maľbe. Každý z autorov rozvíja vlastný register prvkov a príbehov. U Knapa dominujú motívy Madony, svätej rodiny, oberania jablák, hrajúcich sa detí v rajskej atmosfére hudby prítomných anjelov a pasúcich sa ovečiek s oslíkom. Hostiňák nastoľuje melancholické večerné krajiny, detské figúry v lesných zákutiach, motív čítajúcich či kúpucich sa ženských figúr vo voľnej prírode. U oboch autorov je zároveň čitateľná aj zviazanosť s históriou maľby. Knapova tvorba (na Slovensku vystavuje prvýkrát vo svojej kariére) sa spája s talianskymi umelcami 15. storočia, Hostiňák nachádza inšpiráciu v neoklasicistickej maľbe 19. storočia.

Taneční majstri zo Slovenska sa predstavujú

Október a november sú v Prahe tradične spojené s prezentovaním **slovenskej kultúry** v mnohých jej žánroch a podobách. Tento rok sa okrem každoročného hostovania Baletu Slovenského národného divadla (SND) na javisku pražského Národného divadla (ND) predstavili v rámci novovzniknutého festivalu (organizovaného Divadlom Kalich) tak slovenskí činoherci, ako aj reprezentanti moderného tanečného prejavu.

Roman Novitzky ako Korzár

Baletný súbor SND, už niekoľko rokov hľadajúci svoju tvár, sezónu čo sezónu prichádza do Prahy a prináša najslávnejšie tituly svetovej baletnej literatúry. Posledné desaťročie sa v bratislavskom baletе nieslo v znamení nastupujúcej generácie nových slovenských choreografov (I. Holováč, J. Ďurovčík, O. Šoth, L. Vaculík) a intenzívnej spolupráce so zahraničnými choreo-

grafmi. Súbor bol obohatený o nástup novej generácie tanečníkov, domácich i zahraničných a v posledných mesiacoch sa zmenilo i vedenie súboru. Od októbra t. r. sa začala nová kapitola v umeleckom vývoji SND, vedením divadla bola poverená Mgr. Silvia Hroncová a umeleckým šéfom baletného súboru sa stal dlhoročný sólista baletu Národného divadla v Prahe, bývalý člen NDT a prvý sólista Les Grands Ballets Canadiens de Montréal Mário Radačovský.

Nový šéf predstavil pražskému publiku veľký klasický balet z dielne choreografov Rafaela Avnikjana a Bachrama Juldaševa. Balet Korzár, inšpirovaný básňou lorda Byrona, je príbehom o láske medzi korzárom Konrádom a krásnou Grékyňou Medorou, a v titulných úlohách bratislavskej inscenácie sa predstavili Lucia Macíková a Roman Novitzky.

Veľkým príslubom do repertoáru sú dve pripravované novinky, ktoré balet SND naštuduje na jar budúceho roka: ide o autorské balety Warhol (choreografia M. Radačovský) a tanečný muzikál pre deti Popolvár podľa libreta L. Feldeka s hudbou Antona Popoviča a v choreografii Jána Ďurovčíka. A práve s menom J. Ďurovčíka je spojený súbor **Slovenského Divadla tanca**. Tanečné nezávislé divadlo založené na projektovom divadelnom systéme bez trvalej umeleckej prevádzky vzniklo v apríli minulého roka a stalo sa tak pokračovateľom tradícií jedného z najúspešnejších slovenských komorných divadiel tanečného charakteru – Bratislavského divadla tanca (BDT). Ďurovčíkov súbor vystúpil v Prahe v rámci I. ročníka Festivalu slovenskej divadelnej tvorby v Divadle Kalich s predstavením „...na Vaše hroby“. Inscenácia, ktorá bola predstavená slovenskému publiku v zájazdovom turné (konalo sa tri mesiace v 24 mestách Slovenska) je inšpirované románom moderného francúzskeho klasika Borisa Viana. Choreograf vytvoril (spolu s N. Slovák) libreto, tematicky oscilujúce medzi dvoma základnými ľudskými citmi – láskou a nenávisťou. Obe nás môžu priviesť k životu i do hrobu...

Nina Pláková z predstavenia
– baletu Korzár

Autorka je publicistka
Foto Ctibor Bachratý

Jan Knap sa narodil v roku 1949 v českej Chrudimí. Ako 21-ročný emigroval do NSR, kde študoval na düsseldorfskej Akadémii výtvarných umení. Neskôr zaslúžil dva roky štúdiu teológie v Ríme. Do roku 1992 žil striedavo v Nemecku, Taliansku a v New Yorku. V súčasnosti žije v českom mestečku Planá u Mariánských Lázní.

Bohdan Hostiňák má 38 rokov a pochádza zo Svidníka. V rokoch 1991 – 1997 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, kde neskôr pôsobil aj ako pedagóg a habilitoval sa na docenta. V súčasnosti žije a tvorí v Bratislave.

Výstavu Arkádia maľby zorganizovalo České centrum, Galéria J. Koniarka a Galéria Médium. Kurátore prezentácie je PhDr. Vladimír Beskid.

• jch
Foto archív

Slovensko stihlo v decembri komunálne voľby, štátny rozpočet aj nového riaditeľa STV

Slovensko toho v predvianočnom období na najvyššej aj ľuďom najbližšej úrovni riadenia stihlo dosť. Začiatkom decembra sa konali komunálne voľby, v ktorých občania rozhodli o starostoch, primátoroch a členoch obecných a miestnych zastupiteľstiev v bezmála tritisíc obciach a mestách na Slovensku. Po týždni a pol zas parlament schválil zákon roka - štátny rozpočet.

Komunálky priniesli iba jediné naozajstné prekvapenie – známy líder národníarov Ján Slota prišiel o svoje výsadné postavenie, keď jeho baštu povedie ako nový primátor bývalý generálny sekretár SDKÚ-DS Ivan Harman. Slota pritom stál na čele žilinskej radnice od roku 1990, najdlhšie spomedzi primátorov slovenských krajských miest. Ťažko povedať, či šéfa SNS o primátorskú stoličku pripravila zanedbaná predvolebná kampaň, ktorá sa obmedzila na štyri billboardy v centre Žiliny. V čase tesne pred voľbami však Slota bojoval aj na inom fronte, keď v nemocnici ležal vo vážnom zdravotnom stave jeho syn po návrate z afrického Beninu. V každom prípade, predseda národníarov prišiel o svoj post paradoxne po najväčšom rozmachu Žiliny, ktorá v uplynulých rokoch získala niekoľkomiliardovú investíciu automobilky KIA Motors, jej futbalisti a hokejisti sa stali majstrami Slovenska a mesto sa prudko rozvíja. O spôsoboch práce dlhoročného žilinského primátora kolujú medzi občanmi aj novinármi siahodlhé legendy, najbližší čas ukáže, či boli oprávnené. Harman chce totiž ako jednu z prvých vecí nechať urobiť podrobný audit hospodárenia mesta. Voľby však ukázali, že ľudia už toho mali jednoducho dosť. Prijemným prekvapením je aj jednoznačné a bezproblémové schválenie štátneho rozpočtu na budúci rok. Príjmy štátu by sa oproti tomuto roku mali zvýšiť o 13,8 percenta na 310,5 miliardy Sk a výdaje o 5,7 percenta na 348,9 miliardy korún. Celkový schodok verejných financií, ktorý ovplyvňuje hospodárenie štátneho rozpočtu, má vrátane nákladov na penzijnú reformu klesnúť na 2,9 percenta HDP z odhadovaných 3,7 percenta v tomto roku. Celkové príjmy verejnej správy sú v roku 2007 plánované vo výške 603,9 miliardy Sk a celkové výdavky 656,7 miliardy Sk. Za rozpočet hlasovalo 85 poslancov vládnej koalície, proti bolo 65 zákonodarcov opozície.

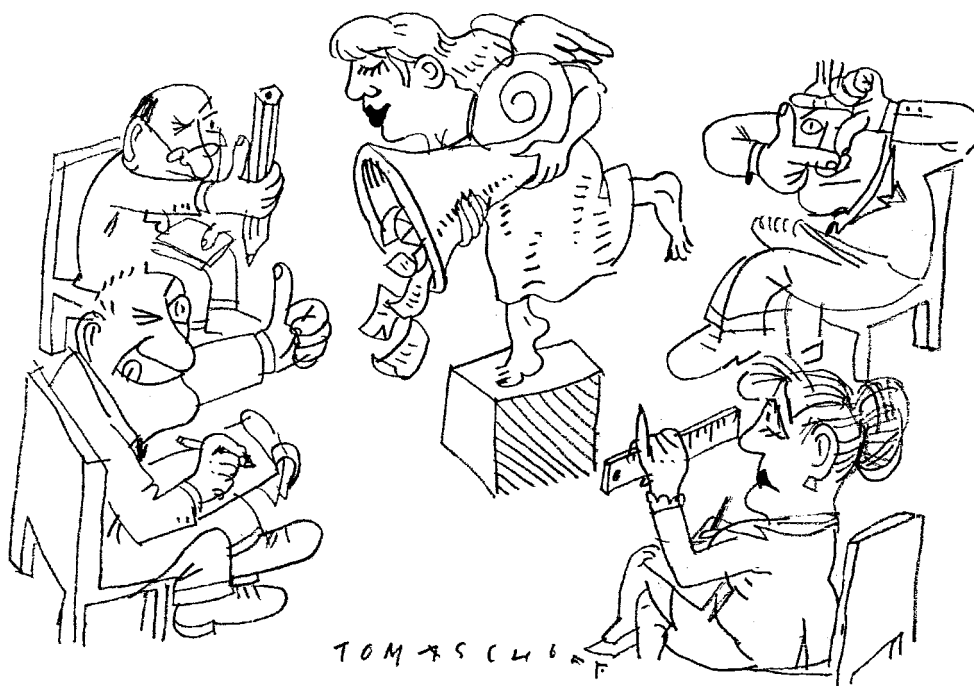
Z politického hľadiska predstavuje hladké schválenie rozpočtu s deficitom 2,9 percenta HDP malý zázrak, ktorý by pred polrokom nikto nečakal. Očakávania boli totiž celkom iné, veď Smer-SD, LS-HZDS a SNS sa nikdy netajili svojimi ambíciami silného štátu, ktorý by mal iniciatívnejšie pristupovať k rozvoju krajiny, o podpore sociálne slabšieho obyvateľstva ani nehovoriac. Premiér Robert Fico tak vyhral svoju prvú naozaj dôležitú bitku. Veď pri boji o rozpočet nikto nepozná brata a každá strana presadzuje svoje záujmy proti všetkým a všetkému. V minulom volebnom období sme boli každoročne svedkami, ako seriózne vnímaní pravicoví politici zrazu pri rozpočte bum-bác, neschválili ste nám ľudí do predstavenstva elektrární, zahlasovali za trojmiliardovú diery v rozpočte (KDH), alebo za vznik environmentálneho fondu s jednomiliardovým nákladom (SMK). Nikto sa teda neodvážil predvídať, ako budú pri rozpočtovej bitke reagovať naozaj nevyočítateľní politici typu Vladimíra Mečiara. Hlasovanie o rozpočte však potvrdilo, že navonok nesúrodá koalícia je jednotná a jej spory druhoradé. Veď ako jednoduchšie pritlačiť politického partnera k múru pri presadzovaní akýchkoľvek záujmov, ak nie vydieraním pri hlasovaní o rozpočte. Priznať však treba, že Mečiar Ficovi šikovne hádže polená pod nohy, keď na neho elegantne hádže zodpovednosť za nominácie svojej strany do strategických podnikov. Presnejšie za Júliusa Rezeša ml. do orgánov Transpetrolu, kde si maslo na hlavu odniesol predseda vlády. O LS-HZDS sa totiž neobtreľ nikto. Rovnako robí Mečiar z premiéra hlupáka aj v prípade návrhu na zrušenie špeciálneho súdu, proti ktorému vraj Fico podľa neho nikdy nevystúpil, teda s ním súhlasil. Ostávajú neobsadené posty námestníkov v SIS, ale, ako ukázali poslanci pri rozpočte, pravdepodobne ide o klasické rituálne politické tančky a nie o náznaky vážnej koalíčnej krízy, ako by sa mohlo zdať z posledných udalostí.

Právna poradňa

ZÁVAZNOSŤ DOMOVNÍHO RÁDU

Jsmo stavební bytové družstvo. Postupně převádíme byty do vlastnictví. Naše bytové družstvo má v domě většinový podíl. V domě bydlí také vlastník jednotky - nečlen družstva. Ve článku 8 platného domovního řádu máme stanoveno, jak se má podílet vlastník bytové jednotky na úklidu společných prostor a přilehlých ploch kolem domu. Tento vlastník bytové jednotky se odmítá podílet na úklidu společných prostor domu. Všichni vlastníci a uživatelé si tuto povinnost plní. Náš dotaz zní, zda platí domovní řád i pro vlastníky a nečleny družstva. Ing. A. Kadeřábek, Olomouc

Domovní řád byl v minulosti vydáván formou obecně závazného nařízení, které byli uživatelé bytu povinni dodržovat, neboť jeho porušení bylo možné sankcionovat způsoby stanovenými v právních předpisech. U družstevních bytů domovní řády schvaloval orgán stavebního bytového družstva. Zmocnění bylo obsaženo v § 167 občanského zákoníku. Novelou občanského zákoníku č. 509/1991 Sb., byl § 167 s účinností od 1. ledna 1992 vypuštěn.

Samozrejme, Mečiarovi v tlaku na Fica výdatne pomáha aj opozícia, konkrétne SDKÚ-DS, ktoré si za nepriateľa číslo jeden na kongrese zvolilo Smer-SD a naopak, Mečiarove LS-HZDS rehabilitovalo už v minulom volebnom období, keď Mikuláš Dzurinda potreboval jeho hlasy.

Rozpočet ako taký inak nestojí veľmi za reč a nápadne pripomína všetky minulé rozpočty posledných ôsmich rokov. Ak pred rokom na investície do vzdelania a ďalšieho rozvoja upozorňoval Smer-SD ako opozičná strana, dnes to isté robia predstavitelia SDKÚ-DS. Čo sa nezmenilo, je skutočnosť, že vzdelanie, veda, výskum, kultúra, či zdravotníctvo a infraštruktúra ostávajú stále na chvoste s tým, že na ne dôjde v ďalších rokoch. Systémová zmena, ktorá by Slovensko v dlhodobom výhlade posunula kvalitatívne dopredu, sa teda opäť nekoná.

V čase vrcholiaceho tlaku LS-HZDS na Smer-SD sa koalícii a konkrétne Smeru-SD podaril ešte jeden husársky kúsok – obsadenie citlivého postu riaditeľa verejnoprávnej Slovenskej televízie. Pred mesiacom ešte Radu STV nedokázal vo voľbách presvedčiť žiaden z uchádzačov o kreslo riaditeľa, po zmene zákona v parlamente, keď sa znížilo kvórum hlasov potrebných na zvolenie v druhom kole z dvojtretinovej na nadpolovičnú väčšinu, už nový riaditeľ zvolený bol. Podľa kuloárnych informácií mal STV šéfovať Branislav Záhradník, pravá ruka exriaditeľa Richarda Rybníčka počas jeho pôsobe-

nia v televízii. Nakoniec sa novým riaditeľom Slovenskej televízie stal mediálny analytik Radim Hreha. Toho mal podľa medializovaných informácií údajne Fico-vi dohodit nikto iný ako šéf ČSSD Jiří Paroubek. Hreha samozrejme akúkoľvek spojitosť s Paroubkom popiera, osobne sa vraj nepoznajú. Paradoxnou je aj skutočnosť, že Hreha odišiel z kresla šéfa sekretariátu Českej televízie po spore s moderátorom a hercom Janom Krausom. Generálny riaditeľ Českej televízie Jiří Janeček si totiž Hrehu vybral za šéfa svojho sekretariátu a mediálneho poradcu, čo verejne napadol pre

konflikt záujmov televízny moderátor Jan Kraus. Hreha potom z postu v záujme upokojenia situácie v ČT odstúpil. Podľa deníka Sme konflikt nového riaditeľa STV s moderátorom Krausom pokračuje aj na Slovensku. Kraus odmietol naplánovanú spoluprácu s STV, pretože ju už riadi Hreha, ktorý podľa neho televízii nerozumie a je iba lobistom.

Kraus mal v marci moderovať reláciu Osobnosť televíznej obrazovky OTO 2006. „Nebudem účinkovať v žiadnej televízii, ktorej šéfuje Hreha,“ povedal pre Sme Kraus. Už do zmluvy s produkčnou spoločnosťou JAM Film, ktorá má program pripraviť, si dal klauzulu, že ak sa novým riaditeľom stane Hreha, zmluva je neplatná.

Hreha sa podľa vlastných slov chce v prvom rade oboznámiť so situáciou v STV. Jedným z jeho prvých cieľov bude vrátiť televízii verejnoprávny imidž a venovať sa činnosti oddelenia PR. Vo výhlade má rozbehnutie ďalších dvoch kanálov STV. STV doteraz na riaditeľov šťastie nemala, čo sa prejavovalo vo všetkých jej oblastiach – od dlhov po úroveň programu. Zmenila sa až príchodom Richarda Rybníčka, po ktorom však tiež zostalo niekoľko otázok. Už najbližšie dni ukážu, či s Hrehom kredit Slovenskej televízie stúpne, alebo Hrehov osobný kredit padne na dno. ■

Autor je novinár
Kresba Jan Tomaschoff

JUDr. Marta Očovská

Vaše bytové družstvo už časť bytů převedlo do vlastnictví a v tomto případě byste měli postupovat v souladu s § 15 zákona číslo 72/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Vlastníci jednotek jsou povinni přispívat na náklady spojené se správou domu a pozemku. Vlastníci přispívají na náklady spojené se správou domu podle velikosti spoluvlastnických podílů, pokud dohoda neurčuje jinak. K tomuto účelu skládají vlastníci jednotek předem určené finanční prostředky jako zálohu. Z výše uvedeného lze dovodit, že v domě vzniklo společenství vlastníků jednotek jako právnická osoba a že máte schválené vlastní stanovy společenství vlastníků. Pokud máte v schválených stanovách Vašeho společenství vlastníků jednotek ustanovení, jak se má vlastník jednotky podílet na zajišťování pořádku a čistoty v domě, tak toto ustanovení se vztahuje na vlastníka jednotky, bez ohledu na skutečnost, zda je členem družstva nebo není členem družstva. Schválené stanovy jsou závazné pro všechny vlastníky jednotek. Znamená to, že pokud jste část domovního řádu převzali do stanov společenství vlastníků, tak příslušná ustanovení se vztahují na každého vlastníka jednotky.

Silvester Lavrík,

človek všestranný

Silvester Lavrík je na slovenskej kultúrnej scéne osobnosťou výraznou a rešpektovanou. Presah jeho tvorivej činnosti či pôsobnosti je viac ako citeľný, prinajmenšom i v Českej republike. Do svojej pozície vyhľadávaného spisovateľa, dramatika... a v neposlednom rade i riaditeľa rozhlasovej stanice Devín však „nehupol rovnými nohami“, no prepracoval sa k nej cez značné množstvo rôznych, veľakrát nie príliš na seba nadväzujúcich povolaní a záujmov.

■ **Niekoľko by Váš momentálny profesionálny „stav“ mohol považovať za „vrchol kariéry“. Máte pocit, že ste takpovediac „v najlepších rokoch“?**

Ale áno, nesťažujem sa, to, čo robím, ma baví, so všetkým, čo k tomu patrí, teda aj s vedomím zodpovednosti za zveľaďovanie toho dobrého a zavádzanie nového len ak je lepšie, ako to, čo bolo vo vysielaní Rádia Devín doteraz.

Ale neviem, či si svoju prácu a funkcie, ktoré prináša, vyberám v súlade s nejakým „kariérom postupom“. Pozíciu, ktorú v tomto čase zastávam, si vážim nie preto, že mi to vďatne masť ego, ani preto, aby mi mali čo napísať na náhrobný kameň, ale preto, že si vážim prácu svojich kolegov v rozhlasu, i svojich predchodcov na stoličke riaditeľa či predtým šéfredaktora tohto vysoko špecifického a šarmantného rádia. Takto som sa pozeral na všetky funkcie, ktoré som v minulosti zastával, vrátane funkcie triedneho nástennára.

■ **Do akej miery si myslíte, že Vás predchádzajúce zamestnania ovplyvnili?**

Aj nižšie formy života, ako som ja, vykazujú istú mieru učenívosti. Dúfam, že dokážem v tomto slova zmysle napredovať, lebo si dosť zakladám na viere v pokrok ako taký. V podstate sa považujem za človeka, ktorého motorom je zvedavosť, pracovnou metódou hľadanie a výrobným nástrojom intelekt dozdobený nepokojnými rukami, pričom inklinujem k autorskému typu činnosti na poli dramatických umení, literatúry a výtvarných aktivít. No a keďže jedna z definícií inteligencie hovorí, že inteligencia je to, čo používame, keď nevieme, čo robiť, tak sa snažím tú svoju testovať v stále nových súvislostiach.

■ **Čo preferujete pri vlastnom písaní: poviedku, dlhší prozaický text, hru...? A čo si myslíte, že Vám z toho ide najlepšie?**

Príťažlivé sú pre mňa všetky z týchto žánrov a práve preto sa o ne opakovane pokúšam. Momentálne som dopísal román

a hoci som ešte pod silným vplyvom z tejto radostnej práce, ktorá už v prístupe musí byť principiálne iná, než je to napríklad pri poviedke, predsa len si nechcem favorizovať žiadny zo spomínaných literárnych útvarov. Rozhodujúca je samozrejme téma a na jej základe sa potom uberám tým-ktorým smerom. Zaujatie pre tému, situáciu, postavu nesmie byť predstierané, inak sa počas písania začne nudiť ešte aj autor. Čo potom chudák čitateľ!?

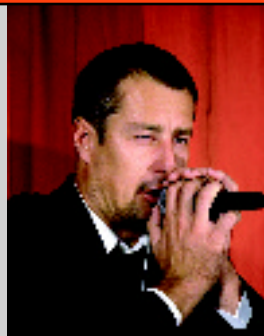
■ **V minulosti ste spolupracovali i s českými divadlami. Ako sa vám javí rozdiel medzi divadlom českým a slovenským?**

V rovine bonmotov by som asi odpovedal, že tu žiadne podstatné rozdiely nie sú, veď slovenské (národné) divadlo založili Česi a české divadlo už niekoľko desaťročí výrazne spoluprotvoria Slováci (režiséri, herci, scénografi...), ale keby som chcel odpovedať poctivo, spotreboval by som na to oveľa väčší priestor, než by bolo znesiteľné. Ako príklad rozdielov však môžem uviesť dve základné roviny uvažovania o tomto probléme: spoločensko-historickú, kde musíme skonštatovať, že na Slovensku divadlo obrodeneckú úlohu zohrávalo v oveľa menšej miere, než v Čechách a na Morave, presunula sa napríklad na rozhlas, no a potom je tu výrazný rozdiel v mentálnej rovine. Prejavuje sa rozdielnym prístupom k výkladom takých pojmových dvojíc, ako sú viera verus rozum, sakrálne verus profánne...

■ **Čo je podľa Vás hlavným problémom slovenského divadla? Prečo nie je „svetové“?**

Podľa mňa je jedným z výrazných aspektov tohto javu faktická absencia tejto ambície zo strany tvorcov. Nehľadáme široko zrozumiteľné témy, lebo sme na ne ešte nedorástli. Talentom, mentálne, historicky. Je nesmierne ťažké chcieť zaujať a ostať prirodzeným, autentickým. Všetky úspešné dramatické či literárne opusy jazykov nepočtených národov sa museli vysporiadať

Silvester Lavrík

Slovenský divadelný a rozhlasový režisér, dramaturg, spisovateľ, publicista, riaditeľ Rádia Devín, učiteľ slovenského jazyka a výtvarnej výchovy, výtvarník, prekladateľ z angličtiny a poľštiny, autor piesňových textov – tým všetkým bol, je, prípadne i naďalej bude Silvester Lavrík. Príležitostne sa taktiež živil drobnými remeselníckymi prácami (výroba pascí na myši, drevených detských hračiek, schodísk, nábytku), pltničením na Dunajci, ako lesný robotník, pohonič, copywriter a creative director v reklamnej agentúre. A to sme možno ešte nevyčerpali všetky jeho aktivity. Narodil sa 24. januára 1964 v Spišskom Štiavniku, ktorého okolitá krajina a hospodárstvo jeho otca Lavríka silne ovplyvnili.

Jeho literárne začiatky sú späté s prózou, poviedkami a gymnaziálnymi rokmi, kedy svoje prvé poviedky vytvoril a ich písaniu zostáva dodnes verný.

V roku 1985 sa oženil a v tom istom roku sa mu narodila i dcéra Eva. V roku 1989 do rodiny pribudol syn Richard. V tom čase žil s rodinou v Bánovciach nad Bebravou, kde učil na rôznych školách (v priebehu desiatich rokov), založil niekoľko divadelných súborov,

s historickou skepsou, komplexmi a obsesiami svojho spoločenstva po svojom a predsa zrozumiteľne aj pri pohľade zvonka, až potom bol svet ochotný dopriať im sluchu. Dobrou správou pre kultúru Slovenska je, že túto fázu máme ešte pred sebou, a teda že sa môžeme na jej skoršom nástupe aktívne podieľať.

To však nevyrieši ani žiadny minister, ani dostatok peňazí v kultúre, ani akokoľvek sofistikované formy propagácie slovenského umenia vo svete. Aj keď – pomôcť by mohli. Ale najskeôr musí byť čo propagovať. Folkloru sme sa už, dúfam, napapali dosť, je načase s poďakovaním vykázat ho z hlavného prúdu do patričných medzí.

■ To znamená, že podľa vás by sa už nemalo čerpať z tradícií?

Ale to ani nápad! Tradícia, autenticita, uveriteľnosť... to všetko sú základné stavebné kamene komunikátu/artefaktu, ktorý má ambíciu stať sa presvedčivým reprezentantom svojho kultúrneho prostredia – či už doma, alebo „vonku“. Ibaže všetko je otázkou miery. Nie ornamentalistika, ale skutočná znalosť estetického kódu robí umelecké dielo zrozumiteľným a akceptovateľným. V opačnom prípade je to gýč, a o zábavnom priemysle sa predsa teraz nerozprávame.

■ Rád by som sa na chvíľku pozastavil pri knihe Slovensko v lete. Prečo si Mikuláš Dzurinda vybral práve Vás? Dalo sa dopredu predpokladať, že kniha bude terčom kritiky. Neobávali ste sa toho?

Bola to pre mňa výzva. Pokušenie deklarovať svoj postoj k tomu dobrému, čo jeho politika pre mňa znamenala a znamená spôsobom, ktorý je síce angažovaný, ale má v sebe aj hlbší rozmer, než iba utilitárne politikum. Nezabudnite, prosím, že som bol oslovený a celú knihu som napísal dlho pred kauzou „skupinka“, vtedy bol obraz Dzurindu v spoločnosti radikálne iný, a že len zhodou okolností kniha vyšla práve v období, keď táto mediálna vojna s Dzurindom začala. To sa výrazne podpísalo na jej prijatí vo verejnosti. Má aj svojich prajných čitateľov, a nie sú to hlupáci, ani nejakí Dzurindovi zapredanci. Negatívne sa o nej verejne vyjadrovali aj ľudia, ktorí ju v čase zverejnenia svojho „recenzovania“ ani nemohli stihnúť prečítať (napríklad Peter Breiner - tri dni po uvedení na trh, a ešte k tomu z Kanady). Pokiaľ ide o knihu samotnú, myslím, že by som to urobil znova, keby som bol postavený do takejto situácie. Je to úžitková literatúra, tak, ako existuje úžitkové výtvarné umenie, alebo príležitostná hudba. Som slobodný občan slobodnej krajiny, táto kniha je jedným zo spôsobov vyjadrenia môjho občianskeho postoja. Umelec, ktorý sa tvári, že je nad vecou, že si môže dovoliť byť neangažovaný, klame sám seba. A posúdenie toho, ako sa doba a jeho politické postoje a názory podpisujú na jeho tvorbe, to už treba nechať na iných. Občiansky som angažovaný, aspoň v tom slova zmysle, že si na dianie v spoločnosti a politike robím kritický názor a neznášam oportunistus. Prečo oslovil Mikuláš Dzurinda práve mňa, neviem, každopádne aj počas práce na tej

knihy, aj po jej publikovaní som sa tomu tešil a teším sa tomu dodnes. Nie som členom žiadnej politickej strany, ani som nikdy nebol, ale spôsob, akým o Slovensku uvažuje Mikuláš Dzurinda, mi je blízky. A vážim si ho aj ako osobnosť, ktorá sa dokáže obklopiť zdatnými spolupracovníkmi. Okrem toho, úprimne vám poviem, nemám rád apriórny pseudointelektuálny hodnotový alibizmus, postavený na márnomyseľnom zdôrazňovaní vlastnej mravnosti. Kto niečo robí, robí aj chyby. Zachladených Sartrových pohrobkov, ktorí sa boja zašpiňiť si ručičky akoukoľvek praktickou činnosťou, naozaj nemusím. To mi je stokrát milší praktik, ktorý sa nebojí života, vrátane politického, aj so všetkými jeho paradoxmi, a snaží sa obstáť zoči-voči nástrahám reality. Lahko je byť cnostným, kde niet pokušenia.

■ Nie je Slovensko v lete až príliš pozitívne napísaná kniha? Je tam veľké množstvo superlatívov...

Tá kniha má vo svojom názve žánrové zaradenie – album pohľadníc. Nahlas sa tam ako autor priznávam k hľadaniu pozitívnych príkladov. Som presvedčený, že jedným z vážnych problémov Slovenska je nedostatok primeraného sebavedomia. Nie nadutosti, ale sebavedomia. Preto tie „superlatívy“ – v každom prípade ani raz som si nepotreboval vymýšľať, písal som len o tom, čo som skutočne počas letného putovania zažil a videl. Tá kniha nemá parametre kritického opusu, nebola tak myšlená, a ani to nepredstiera.

■ Aký je Váš názor na odmietnutie Artfora predávať túto publikáciu?

Považujem to za pokrytectvo, navyše účelové a smiešne, ale majú na to právo. Myslím, že v čase, keď kniha vyšla, iba podľahli mesianistickej hystérii. Pri iných tituloch, ktoré sú prinajmenšom porovnateľne „problémové“, takí nároční byť nedokážu, ale to nech trápi iných, ja sa na tom môžem len dobre zabávať.

■ I napriek tomu, že ste viac či menej kvalifikovaný v rôznych odvetviach, sú iste veci, ktoré na vás ešte čakajú. Môžete prosím poukázať na niečo, čo ste si ešte neskúsili a skúsiť by ste chceli? (nielen profesionálne)

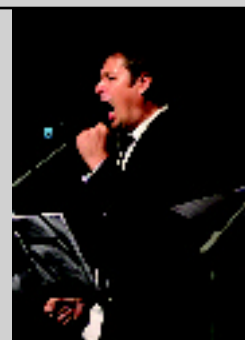
Uf, ešte som neskúsil tak veľa vecí, že neviem, ktoré z nich uviesť na prvých miestach. No nech ich bude, tých nevyskúšaných, koľkokoľvek, vždy ich budem chcieť robiť naplno. Chystáme napríklad (spolu s Mariánom Vargom) umelecky ladený filmový dokument Deň a tri minúty, dokončujem svoj prvý román (Perokresba), pišem scenár pre celovečerný film, pre divadlo v Českých Budejoviciach začínam pracovať na úprave Sienkiewiczovho románu Quo vadis... Všetko sú to veci, ktoré som už istým spôsobom skúsil, ale keďže zo večerajších zásluh sa nedá žiť ani dnes, nieto ešte zajtra, považujem každú z nich za jedinečnú výzvu. ■

Autor je publicista
Foto archív LCA

ktoré taktiež režíroval a pre ktoré i napísal hry. Za svoju autorskú tvorbu neskôr dostal i niekoľko ocenení, napr. 1. a 3. cena Nadácie Alfréda Radoka, Objav sezóny 1998/1999 v súťaži Dosky '99 atď.

V rokoch 1996 – 2000 študoval Vysokú školu múzických umení v Bratislave, odbor divadelnej réžie u profesora Vladimíra Strniška. Od 1. septembra 2005 sa Silvester Lavrík stal šéfredaktorom a neskôr i riaditeľom Rádia Devín v Slovenskom rozhlase. Na jeho pôde voľne pokračuje v niektorých svojich projektoch z predošlej doby a tým nastavuje smer svojho koncepčného zmyšľania. Otvára Rádio Devín verejnosti v dvoch Večeroch Rádia Devín, ktoré prebehli v polovici decembra 2005. Jeho snahou je zviditeľnenie významných slovenských osobností, ktoré by mohli byť pre diváka, poslucháča, „spoločníka pri šálke kávy“ zaujímavé. Na základe tejto pôvodnej myšlienky vytvoril večery literatúry a hudby, prostredníctvom ktorých mohli poslucháči nazrieť do tajomstiev priameho rádiového prenosu, prípadne byť jeho súčasťou.

• jch
Foto archív LCA

Popol a **Vášeň**

Diváci sa usádzajú netradične, na javisku, oproti sebe. V strede, na divadelnej točni, ktorá pripomína gramofónovú platňu, je jednoducho zariadená scéna: dve-tri kreslá, servírovací stolík, gramofón. Na pevnej časti javiska je mohutný krb. Oproti krbu čierne dvojkrídlové dvere. Nad stredom javiska visí veľký kruh, slúžiaci nielen ako zdroj svetla, ale, ako sa čoskoro ukáže, aj ako presýpacie hodiny. Scéna je to ponurá a od začiatku **vyvoláva určité napätie.**

Anapätie pretrváva aj po príchode protagonistov. Stretnutie dvoch priateľov po štyridsiatich rokoch je bolestným návratom do spoločnej minulosti, hľadaním pravdy, zúfalým úsilím pochopiť príčiny skutkov toho druhého, ospravedlniť svoje a vyrovnáť sa s vlastným životom.

Sviece dohárajú

Na začiatku bol román Sándora Máraia *Sviece dohárajú* z roku 1942. Tento maďarský novinár a spisovateľ sa narodil v roku 1900 v Košiciach. Po stredoškolských štúdiách odišiel do Budapešti. Stal sa žurnalistom. Prispieval do významných maďarských aj nemeckých denníkov. Pracoval ako korešpondent v rôznych častiach Európy. Udalosti, rútiace sa naším kontinentom v prvej polovici 20. storočia a najmä osudy ľudí v nich, sa pre Máraia stali podnetom na literárnu tvorbu. Písal romány, divadelné hry, poéziu. Spomínané udalosti ho prinútili viackrát odísť z vlasti do iných častí Európy a napokon do Ameriky. Definitívne tak urobil po obsadení Maďarska sovietskymi vojskami v r. 1956. Svoj život ukončil dobrovoľne v roku 1989 v San Diegu.

Embers

Medzi pozoruhodným Máraiovým prozaickým dielom a prvou premiérou na scéne D.P.O.H. v Bratislave v sezóne 2006/2007 je jeden bod, bez ktorého by sa určite neudiala. Po románe totiž siahol britský dramatik a oscarový scenárista Christopher Hampton (*Nebezpečné známosti*, 1988) a majstrovsky ho spracoval do podoby divadelnej hry. Pod názvom *Embers* (žeravé alebo tlejúce uhličky – pozn. prekl.) ju vo februári 2006 uviedlo londýnske divadlo Duke of Yorkes Theatre s Jeremym Ironsom v úlohe Henricha. Úspešný filmový a divadelný herec sa tým po 17 rokoch vrátil na javisko.

Henrich a Konrad

Henrich, generál vo výslužbe, vážený, rázny a navonok tvrdý človek je v skutočnosti osamelý a nešťastný, lebo sa nevie zmieriť s minulosťou, so zradou najlepšieho priateľa a milovanej ženy. Zo svojej celoživotnej traumy sa potrebuje vyroziť.

vať práve svojmu priateľovi, práve od neho čaká odpovede na nespočetné otázky. Konrad, ktorý sa po desaťročiach vracia z cudziny, kam odišiel, lepšie povedané ušiel pred zodpovednosťou, alebo možno pred sebou samým, však neodpovedá, nevysvetľuje. Vzniká zvláštna situácia, pri ktorej jeden protagonista neustále a s veľkými emóciami hovorí a jeho náprotivok takmer po celý čas mlčí. Svoje pocity dáva najavo iba výrazom tváre, naznačuje pohybom rúk či celého tela. Konrad pôsobí spočiatku ako svetaskúsený, sebavedomý muž, ale v priebehu deja sa pod ťarchou nekonečných otázok svojho hostiteľa mení na citového stroskotanca.

Kristína a Nini

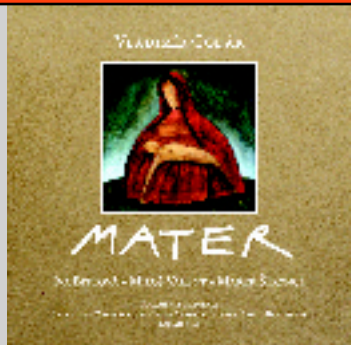
Kristína je iba zhmotnený prelud, dávno mŕtva a preto večne mladá žena, ktorá už nikdy nič nevysvetlí. Nini, stará pestúnka, je zdržanlivá a chápaný svedok všetkého, čo sa kedy stalo.

Predstavitelia

Výbušného Henricha hrá **Martin Huba**, zdržanlivého Konrada **Dušan Jamrich**.

„Mám naozaj šťastný herecký osud, keď mi priniesol takúto úlohu,“ povedal na tlačovej besede po generálke **Martin Huba**. „Hra je disproporčná, čo sa týka zástoja jednotlivých

Iva Bittová, Vladimír Godár a ich *Mater* (odporúčame ušiam vašim)

Famózna moravská speváčka a huslistka Iva Bittová a slovenský skladateľ Vladimír Godár, mimochodom držiteľ ocenenia Český lev 2005 za hudbu k filmu „Sluneční stát“, spolupracovali v minulosti na viacerých projektoch. Napríklad práve hudbu k filmu Martina Šulíka „Sluneční stát“ zložil Vladimír Godár priamo pre Ivu Bittovú. Ďalšia významná spolupráca oboch známych hudobníkov bol projekt *Mosty – Gešarim*, ktorý sa v roku 2001 synchronne uskutočnil v kostole vo Svatém Kříži a v synagóge v Liptovskom Mikuláši. Tento rok uzrelo svetlo sveta ich zatiaľ posledné spoločné dielo s názvom *Mater*. Pod týmto slovom sa ukrýva hudba, ktorú Vladimír Godár tematicky poňal ako poctu žene – matke, a skomponoval rovnako pre Ivu Bittovú.

Časová línia tohto CD zodpovedá kresťanskému životu od narodenia cez smrť až po znovuzrodenie. Album je kritikou označovaný za dielo nadčasové, emotívne, nežné, uhrančivé, dokonca sa hovorí o jednej z najlepších nahrávok, vytvorených na území Čiech a Slovenska za posledné roky.

Sedem skladieb, ktoré táto mozaika obsahuje, otvára i uzatvára jemná modlitba *Maykomashmalon*, podfarbená violončelom a violou, nasledovaná postupne silnejúcou skladbou *Magnificat*, zhudobneným fragmentom z Lukášovho evanjelia, v ktorom sa

postáv, preto ďakujem ostatným hercom za ich postoje. Po Kontrabase (monodráma, ktorú hrá Martin Huba v Štúdiu L+S – pozn. aut.) som bol presvedčený, že dlhší text už neexistuje, ale našiel sa. Bolo zložité a zároveň nevyhnutné dobre sa ho naučiť, lebo text by mal pri predstavení naskakovať v hlave. Ponúka veľa skrytých možností, ako ho prežiť a podať. Ak ho pochopíme ako spoveď starnúceho muža, žiada sa prefiltrovať túto výpoveď cez seba. Herec musí nájsť spôsob, ako dostať diváka do svojej hlavy, získať s ním kontakt, aby aj on vnímal, aby premýšľal a objavoval.“

Dušan Jamrich / Konrad: Kým Henrich neustále hovorí, Konrad takmer po celý čas mlčí. „Najprv som si myslel, že Konrad drží „bobríka mlčania“, ale v skutočnosti v tejto hre, kde ide v podstate o témy, ktoré sa dotýkajú priamo zmyslu života, ako sú láska, vášeň, priateľstvo, zrada, môže byť výrazné aj mlčanie. Dôležité je, aby partner ponúkal podnety na reakcie. Tento partner – Martin Huba – ich ponúka neúrekom, a moja postava reaguje, hoci bez slov.“

Lívia Bielovičová / Kristína: Na rozdiel od londýnskej inscenácie režisér Roman Polák ženu, okolo ktorej sa všetko odohráva, zhmotnil. Objavuje sa a mizne ako prelud alebo spomienka. Herečka, ktorá pred rokom absolvovala VŠMU a má dvojročné skúsenosti z pôsobenia v Radošinskom naivnom divadle, hovorí: „Pozorovala som na skúškach veľkých umelcov a moja zatiaľ malá herecká dušička popritom rástla.“

Eva Krížiková / Nini: „Zástoj jednotlivých postáv je naozaj rozdielny, ale ja som túto disproporciu nepocítovala negatívne. Poznám román Sviece dohárajú, páči sa mi hra, aj naša inscenácia. Moja Nini má 91 rokov a to bola pre mňa výzva. Som vďačná režisérovi, že mi takúto úlohu ponúkol.“

Dramaturgička **Darina Abrahámová** chcela na scéne SND už dávno uviesť hru pozoruhodného spisovateľa, košického rodáka Sándora Máraia, ale až stretnutie s prekladateľkou a fakt, že režisér **Roman Polák** sa stal novým šéfom Činohry SND, vytvorili priaznivé okolnosti na realizáciu tohto projektu. Prekladateľka **Dana Silbiger-Sliuková** porovnáva bratislavskú inscenáciu s londýnskou: „Naša inscenácia je symbolickejšia, odkrýva viaceré motívy, je v nej viac tajomstva.“

Režisér **Roman Polák** si, ako povedal, kúpil Máraiov román Sviece dohárajú aj preto, lebo vedel, že kedysi ho chcel režírovať Miloš Forman. Divadelnú hru Christophera Hamptona predtým nepoznal, ale zaujala ho, pretože: „Je to text, ktorý nás privádza do väčších hĺbín našej existencie, dotýka sa zmyslu života.“ Tak vzniklo predstavenie, ktoré drží diváka po celý čas v napätí: aké okolnosti ešte vyjdú najavo, čo sa skrýva za elegantným zjavom, za záplavou slov, za mlčaním.

Slovenskí divadelníci si boli pozrieť londýnsku inscenáciu a stretli sa aj s predstaviteľom Henricha Jeremym Ironsom. Na bratislavskej premiére bol zase autor, Christopher Hampton, ale aj český režisér Jan Svěrák.

A ešte dobrá správa pre všetkých, ktorí sa tešia na sprístupnenie novostavby SND: táto hra je pripravená už do komorného prostredia štúdia, ktoré bude ďalšou scénou približne pre dvesto divákov v novej budove. Preto ak teraz prídete na predstavenie, budete sedieť veľmi blízko hercov, priamo na javisku. Ale to sme avizovali už v úvode tohto príspevku. ■

*Autorka je novinárka
Foto Jana Nemčoková a Juraj Chlpík*

Mária dozvedá o svojom počatí. Ecce Puer, v poradí štvrtá skladba na tomto nosiči, je zaujímavá napríklad tým, že bola skomponovaná pre film Martina Šulíka „Orbis Pictus“ na slová básne Jamesa Joycea. Iva Bittová ju spieva v origináli, čiže po anglicky. Vrcholom celého CD je pravdepodobne rozsiahly a prepracovaný opus na text z 18. storočia Stálá Matka, kde matka oplakáva svojho ukrižovaného syna, Krista. Táto prepracovaná kompozícia, kde Iva Bittová dostala taktiež i najväčší priestor pre vlastnú realizáciu, je ale zameraná na viac ako iba na tento biblický príbeh, je v nej zjavná nadčasovosť. Nasleduje Regina coeli naspievaná v talianskom jazyku a celý album je uzatvorený v jazyku jidiš, opäť citlivou Maykomashmalon.

Album nahraný spolu so súborom dobových nástrojov Solamente naturali, ktorého umeleckým vedúcim je popredný európsky huslista Miloš Valent a pod taktovkou dirigenta Mareka Štryncľa, rozhodne nie je určený iba na obdobie vianočné, i keď ho práve v tomto čase odporúčame. Je to unikátna nahrávka so skvelým zvukom a každý poslucháč sa taktiež môže pokochať exkluzívnym balením tohto CD s priloženou knižičkou, ktorá podčiarkuje je výnimočnosť celého, dúfajme že nie posledného spoločného projektu týchto dvoch výborných protagonistov.

Český rovná sa ťažký?

„Tak jsme přišli o štít, o věž, o dolinu i o pleso, pani Müllerová“, povedal by asi dobrý vojak Švejk, keby si prečítal v slovenských novinách nedávne vyhlásenie Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenska.

Vysoké Tatry za spoločného štátu boli veľmi obľúbeným a veľmi navštevovaným horstvom zo strany našich bývalých českých spoluobčanov. Tak letný, ako aj zimný pobyt v týchto horách bol otázkou prestíže a športovo založení českí občania mali Tatry každoročne vo svojom cestovnom diári. Aj skutočnosť, že na mape Vysokých Tatier sme nachádzali názvy ako Český štít, Česká dolina, České pleso alebo Česká veža nevyvolávala žiadne dohady alebo pochybnosti. Všeobecne známym sa stal predovšetkým Český štít, týčiaci sa nad Chatou pod Rysmi. Trinásť rokov po vzniku samostatnej Slovenskej republiky odborníci Názvoslovnéj komisie Úradu geodézie, kartografie a katastra dospeli k záveru, že všetky vyššie

uvedené geografické názvy sú nesprávne, keďže vznikli na základe nepresných prekladov historických zdrojov. Tak napríklad názov Česká dolina nemá nič spoločné s Českom, ale vznikol na základe nárečového pomenovania doliny, ktorú Goralí z Jurgova v 19. storočí kvôli ťažkému prístupu nazývali „čenskou/čynskou“, čo je v spíšskom nárečí „češká“, čiže v spisovnej slovenčine „ťažká“. A tak z Českej doliny sa stala Ťažká dolina. Možno z toho istého dôvodu bol premenovaný Český štít na Ťažký štít, České pleso na Ťažké pleso a Česká veža na Ťažkú vežu.

Túto zmenu názvov nie je možné vziať na ľahkú váhu. Po svojom vyhlásení sa nové názvy stávajú záväznú pre celú verejnosť. Výrobcovia máp sa musia pripraviť na nové opravené

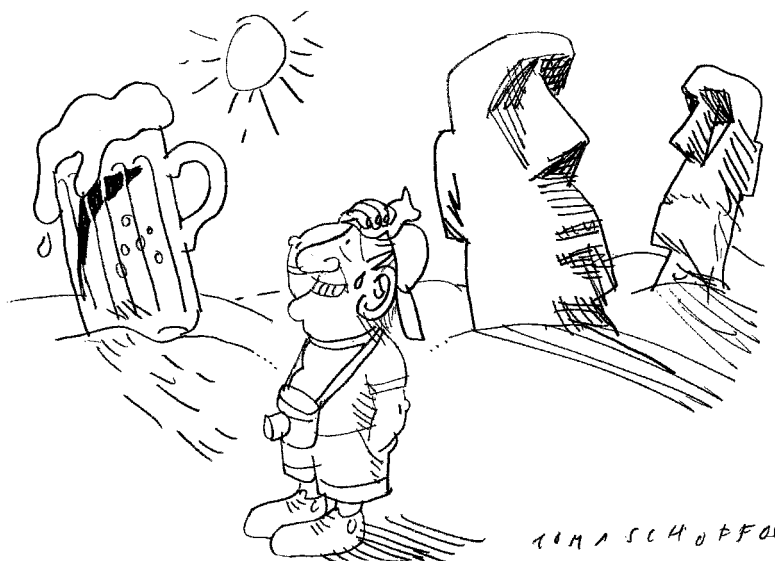
vydania, rovnako sa bude meniť miestne označenie, zosúladiť sa musia regionálne podklady, sprievodcovia, brožúrky, či iné propagačné materiály. Beda novinárom, ktorí nebudú rešpektovať nové označenie. Zvyknúť si budú musieť aj turisti a ďalší návštevníci Tatier, nielen prichádzajúci z Českej republiky.

Skutočne by som nechcel znevažovať prácu historikov, geodetov, kartografov a odborníkov podobného zamerania, ale nie som presvedčený, že ich aktivita určite podporená nemalými štátnymi prostriedkami bola vedená tým najsprávnejším smerom. Pochybnosti sa prakticky môžu dotýkať všetkých názvov geografických objektov, ktoré boli stanovené v minulosti. Nevieam, či je najdôležitejšou ú-

lohou nás potomkov túto oblasť podrobne skúmať a „naprávať“ vzniknuté krivdy. Nerád by som sa dožil, keby niekto poopravil názov Vysokých Tatier na Polovysoké, vzhľadom na niekedy zmanované kritérium výšky, ktoré by mali dosahovať. Náhle zmeny názvov miest či ulíc nikdy, okrem chaosu, nič dobré neprinášali. Možno niekedy je rozumnejšie rešpektovať tradíciu a zvyklosť, ako meniť hlava-nehlava.

V tomto prípade by som sa prihovárал aspoň za výnimku. Nechajme štítu, doline, veži i plesu názov, ktorý sa vžil, keď už nie z iného dôvodu, tak aspoň na pamiatku spoločného štátu. ■

Autor je publicista
Kresba Jan Tomaschoff

Vážení zahraniční krajanía, milí priatelia,

je tu opäť čas nádherných vianočných sviatkov. Uplynul rok naplnený činorodou a obetavou prácou na prospech našich najbližších, priateľov i Vašej slovenskej komunity. V týchto chvíľach bilancujeme svoje osobné i spoločné úspechy a dosiahnuté výsledky, cestu, ktorú sme doposiaľ prešli. Bol to aj rok existencie samostatného Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, o zriadenie ktorého ste sa veľkou mierou zaslúžili. Teší nás, že vďaka Vášmu invenčnemu a tvorivému prístupu, desiatkam a stovkám hodín úsilia slovenské menšiny a komunity vo svete naberajú nový dych, silu a rozvíjajú svoj tvorivý potenciál. Posilňuje sa naša vzájomná spolupráca a v slovenskom svete sa prehľbuje vedomie o pôvode, vzťah ku krajine predkov, k Slovensku, k materinskému jazyku i úcta k vlastným koreňom. Všetkým Vám, ktorí ste počas ostatného roka priložili ruku k nášmu spoločnému národnému dielu, patrí úprimná vďaka.

Milí Slováci, v atmosfére lásky, porozumenia a spolupatričnosti sa lúčime so starým rokom a s nádejou a očakávaním vítame rok nadchádzajúci. Želajme si navzájom, aby v ňom dominovali vzájomné poznanie, úcta, dôvera a spolupráca. Na ceste k nášmu spoločnému cieľu nech sa Vám všetkým dostáva pevného zdravia, spoľahlivého a chápaného rodinného zázemia, spokojnosti a osobných úspechov.

• Vilma Prívarová
predsedníčka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Postpotopná báseň a iné **texty**

„...neexistuje nijaká surrealistická estetická šablóna či norma, neexistuje surrealistické maliarstvo ani surrealistická poézia – ako povedal Breton – existujú len surrealisti, ktorí maľujú alebo píšú básne, alebo hoc aj podkúvajú kone či pletú košíky. A surrealistom je ten, kto vyznáva onú známu triádu hodnôt, „sloboda – láska – poézia,“ a podľa nej sa riadi v tvorbe aj v živote...” – toto sú slová **Alberta Marenčina, ktorý ich, i v zatiaľ poslednom zo svojich vydaných knižných diel, naplno potvrdzuje.**

Bilingválna publikácia *Laterna magika* (*La lanterne magique*), súbor vychádzajúci pri príležitosti európskeho básnického festivalu *Capalest Banská Štiavnica 2006* pod značkou vydavateľstva PT Albert Marenčin, zaujme hneď na prvý pohľad či dotyk.

Výborná – jednoduchá až nadčasová grafická úprava, skvelý výber fontov pre vnútorné texty i obálku, v kombinácii s mäkkosťou slovenčiny a kúzlom jazyka francúzskeho dodáva veršom i próze z pera Alberta Marenčina pôvab či šarm, ktorý sa len tak ľahko nevidí. Autor, ktorého rozsah umeleckej tvorivej činnosti je naozaj široký, doslova zrie ako víno, čoho dôkaz ponúka i v tejto knihe, ktorá je natoľko skvelá, že jej s pocitom radosti z jej vydania osobne rád odpustím i tých pár chybičiek a preklepov v texte, ktoré bystré oko korektúry nezachytilo. Je to jedna z najlepších kníh, aké sa mi tento rok dostali do rúk.

Mágia Alberta Marenčina

Laterna magika nie je knihou obsiahlou. Dá sa prečítať veľmi rýchlo, no práve z dôvodu príjemne nekonvenčnej stavby jednotlivých fragmentov tejto publikácie donúti percipienta vracať sa k nej. Každá z básní i prozaických textov má tendenciu svojou myšlienkou primäť čítajúceho zamyslieť sa, bádať

v pamäti, alebo vytvárať v mysli imaginárne obrazy, vymodelovať ich spoločne s Albertom Marenčinom, zrejme i pod jeho taktovkou. Hojdajú sa s nimi na pomyselných lávkach medzi realitou a fantáziou, ktoré sú pre autora rovnakou mierou kúzelné, kde je udržanie dlhodobej rovnováhy s najväčšou pravdepodobnosťou márne. Zjavným príkladom tohto balansovania či vnútorného pnutia básnika sú výstižné verše pod názvom *Petit manifeste* (*Malý manifest*), odkazujúce zrejme na *Manifest surrealizmu* André Bretona, kde je evokácia autorovej vnútornej naliehavosti vo forme hravej mačky a strážneho psa - ničím narušeného „zdravého“ rozumu takpovediac nezložitá, no v tomto prípade relatívne výstižná. Áno, stále je to hľadanie bodu, v ktorom mizne rozdiel, medzi životom a smrťou, ako to nazval Breton.

Albert Marenčin v *Laterna magike* svojimi „písatkami“ (v dobrom zmysle slova), ako sám označil jeden príspevok v tejto knihe, a i všetkými ostatnými potvrdzuje, že mágiu dňa (všedného?) je možno zažiť v Paríži i v Prahe. A taktiež všeobecným vedomím tušenú pravdu – báseň je iba zlomkom umenia básnika. ■

Autor je publicista
Foto archív

Albert Marenčin

Albert Marenčin (26. 7. 1922, Bystré nad Topľou) je slovenský básnik, prozaik, scenárista, výtvarník, prekladateľ, esejista, dramaturg a kritik, ktorý začal písať už v priebehu svojich vysokoškolských štúdií na Filozofickej fakulte v Bratislave, a ihneď po jej ukončení prešiel do aktívnej účasti v Slovenskom národnom povstaní. Po skončení vojny pracoval ako redaktor v denníku *Národná obroda*, z ktorého odišiel, aby pokračoval v štúdiách v Paríži a následne nato sa z neho stal hlásateľ Česko-slovenského vysielania Francúzskeho rozhlasu v Paríži. Veľakrát bol označený za „kultúrny samorast“, jeho presvedčenie neovplyvnila verejná mienka, nech bola akákoľvek. Surrealizmus, v ktorom najmä sa pohybuje, je pre Alberta Marenčina viac ako umelecký smer, ako sám hovorí, surrealizmus je pre neho príťažlivý najmä pre svoj vzbuorecký charakter, odmietanie daného stavu a revoltu. Je členom Skupiny českých a slovenských surrealistov a taktiež Patafyzického kolégia v Paríži. • Z filmov, na ktorých spolupracoval ako dramaturg, scenárista, či umelecký vedúci sú najznámejšie *Pieseň o sivom holubovi* (1959) a *Prerušená pieseň* (1959), z prekladov *Kráľ Ubu* od Alfreda Jarryho. • Za svoju prekladateľskú činnosť získal množstvo domácich a zahraničných ocenení, medzi nimi aj známy francúzsky *Rytiersky rad za umenie a literatúru* (1993).

• jch
Foto archív

Slováci v uhorskej vlastivede na prelome 18. a 19. storočia

Od konca 18. storočia začali v Uhorsku vychádzať komplexné vlastivedné práce, podávajúce ucelený obraz o vtedajšom stave kráľovstva, tzv. štatistiky Uhorska. Obsahovali historické, geografické, štatistické, hospodárske informácie a slúžili ako základná literatúra, po ktorej často siahali domáci i zahraniční vzdelanci. Do veľkej miery preto formovali názory na spoločenskú situáciu v podunajskej monarchii. Aké základné informácie o Slovákoch tieto vlastivedy z konca 18. a prvej polovice 19. storočia obsahovali?

Kožmarský Nemeck Martin Schwartner vydal v roku 1798 v Pešti pod názvom Statistik des Königreichs Ungarn prvú uhorskú štatistiku. Mala veľký ohlas doma i v cudzine, bola vo všetkých dobrých knižniciach a v Uhorsku dlho slúžila i ako učebnica. Na viac ako polstoročie sa stala vzorom, podľa ktorého vznikol celý rad ďalších štatistických prác: štatistiky Daniela Ercseia (1814), Ludovíta Nagya (1828) či Známost vlasti Juraja Palkoviča (1804). Do polovice 19. storočia potom vznikli ďalšie práce podávajúce súhrnné informácie o Uhorsku. Ich autormi boli Pavol Magda, Ján Feješ, J. C. von Thiele a Elek Fenyés, ktorí často preberali celé pasáže od „prvolezca“.

Uhorsko bolo pre svoju prírodnú členitosť a rozmanitosť, ako i kvôli tomu, že ju obývalo 18 národov a národností, označované ako „Európa v malom“. Schwartner v úvode kapitoly o rozdielnosti obyvateľstva v Uhorsku podľa jazykov tvrdí, že „v žiadnej krajine sveta snáď nie je udomácnených viac jazykov a preto aj viac národností ako v Uhorsku“. Národy Uhorska rozdelil na hlavné národy, ku ktorým patrili (v poradí): 1. Uhri alebo Maďari, 2. rôzne kmene veľkého slovanského národa, Slováci, Chorváti, Šoci (katolícki Srbi), Rácovia (pravoslávni Srbi), Slovinci, Bulhari, Rusíni, Čiernohorci, 3. Nemci, 4. Valasi (Rumuni). K vedľajším národom sa počítali Francúzi, Gréci, Macedónci alebo Cinzari, Arménci, Albánci (vtedy nazývaní Klementínci), Cigáni a Židia. Toto Schwartnerovo delenie prevzali neskorší autori a bez väčších zmien sa s ním stretávame v neskorších dielach.

Matej Bel, výrez z olejomalby F. Šestáka

Slováci boli teda uvádzaní v spoločnej skupine s ostatnými Slovanmi. Schwartner v kapitole o Slovanoch píše: „Tak rozdielny ako ich (Slovanov, pozn. PŠ) dialekt sú rozličné aj ich mená, ktorými sa od seba navzájom odlišujú. Nazývajú sa Slawen (alebo ako sa oni sami volajú Slowak, plur. Slowacy), Russniaken, Croaten, Slawonier, Dalmatiner, Wandaln atď.“

Až do polovice 19. storočia prevládala v literatúre predstava o existencii jednotného slovanského národa, ktorý sa člení na jednotlivé kmene či vetvy. V uhorskom prostredí vychádzala z tradície barokového slavizmu a bola akceptovaná nielen u slovenských vzdelancov, ale aj u Maďarov a Nemcov. „Natio slavica“ bol v 17. a 18. a prvej polovici 19. storočia vnímaný ako jazyková a kultúrna entita a Rusi, Poliáci, Česi, Chorváti a pod. boli viac politicko-teritoriálnymi označeniami než etnickými.

Nielen otec uhorskej štatistiky, ale takmer všetci významní autori považovali Slovákov za autochtónne obyvateľstvo. Aj podľa významného uhorského štatistika a etnografa Éleka Fényesa sú Slováci najstarším obyvateľstvom Uhorska,

ktoré tu žilo už v dobe príchodu Maďarov a malo tu mocnú ríšu nazývanú „Veľká Morava“ a v tej dobe boli po Maďaroch najpočetnejším národom Uhorska. V trojväzkovej Etnografii Uhorska z rokov 1856 – 1857, ktorej autorom bol sudetský Nemeck Karl von Czörnig, sú Slováci považovaní za zvyšok Slovanov Veľkomoravskej ríše, ktorý vzrástol prisťahovalcami z Čiech, Moravy, z Poľska a Ruska a sčasti aj poslovenčením Nemcov. Názor o veľkomoravskom pôvode Slovákov nájdeme

ROMÁN 2006 Slovak Telekom

1. decembra sa v priamom prenose na Rádiu Devín rozpečatili obálky s menami víťazov literárneho súbehu Román 2006 Slovak Telekom, ktorý pred tromi rokmi vyhlásil vydavateľ Koloman Kertész Bagala.

„My ako porotcovia súbehu Román 2006 Slovak Telekom sme nehladali človeka, ale skutočné umenie. Toho prvého pokušenia nás veľmi jednoducho zbavil štatút súťaže, keď príspevky boli anonymné a namiesto mäsa a kostí defilovali pred nami len čísla. S hľadaním skutočného umenia je to však už – a vždy aj bolo – zložitejšie,“ odznelo na udeľovaní cien z listu predsedu poroty Valéra Mikulu, ktorý sa momentálne nachádza v Paríži. „Porota pracovala v prísnej anonymite, a keďže sa hlasovalo korešpondenčne, porotcovia nevedeli dokonca ani o sebe navzájom! Jediné zverejnené meno bolo moje ako predsedu – a aj to som pre istotu na ten čas odišiel do zahraničia, kde žijem v anonymite veľkomesta.“

Do súbehu bolo prihlásených 97 románov. Nie všetky splnili podmienky prijatia, preto vyhlasovateľ súbehu predložil porote na čítanie a posúdenie 89 prác, ktoré hodnotila 25-členná medzinárodná porota. „Nedá mi nepodotknúť, že mať 25 čitateľov, to sa na Slovensku nemusí podariť ani každej vydanej knihe,“ poznamenal predseda poroty.

aj v prácach J. Dóczyho, V. Rámoczyho, J. C. von Thieleho a ďalších. Až v neskoršom období sa stupňujúca národnostná nevráživosť premietla i do odbornej diskusie a spochybňovania autochtónnosti Slovákov v Karpatskej kotline.

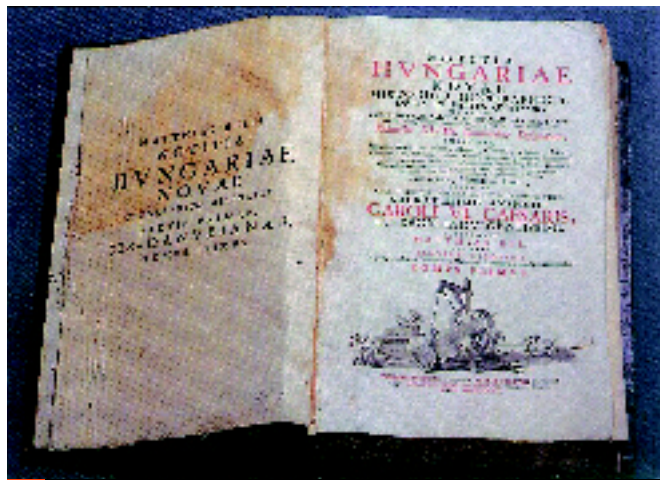
Častým predmetom pozornosti v uhorskej odbornej literatúre 18., ale i 19. storočia bola slovenská „rozpínavosť“. Martin Schwartner o Slovákoch v rokoch 1798 napísal: „Slováci, nepochybne autochtónne obyvateľstvo, majú spomedzi všetkých obyvateľov Uhorska najväčšiu rozmnožovaciu silu, alebo prinajmenšom istú príťažlivosť, pretože tam, kde títo medzi Maďarmi a Nemcami raz zapustia korene, prestane sa Maďarovi alebo Nemcovi dariť a počas niekoľko málo generácií sa buď sám stane Slovákom, alebo vymrie“. Schwartner si všimol aj malú početnosť maďarských rodín žijúcich na vidieku, ktoré „...v porovnaní s manželstvami Nemcov a Slovákov nie sú tak plodné. Maďarská sedlička sa v prvých dvoch rokoch po svadbe hanbí porodiť (tento predsudok panuje aj medzi Slovenkami v Malohonte) a podobne ako teliatka, visia v Uhorsku aj deti, oveľa dlhšie, než je to potrebné, na materských prsiach“. „Nebezpečnosť“ Slovákov pre iné národy konštatoval už Matej Bel v tridsiatych rokoch 18. storočia. V Noticiach Zemplínskej župy píše o tom, ako veľmi ubúda maďarského národa, ktorý najviac ustupuje tam, kde žije s ostatnými národmi. „Zakiaľ u ostatných vidno tri, štyri až šesť detí, Maďari majú sotva jedno-dve. V spoločnosti Slovákov nielenže prejdú na ich zvyky, ale po vymretí starých sami sa pomaly asimilujú na Slovákov. Nič iné si nezachovávajú zo svojho národa, iba ak to, že ešte doteraz rozumejú vlastnému jazyku a rovnako sa obliekajú, hoci aj odev pomaly zanechávajú a preberajú zvyky nových čias.“ O slovenských kolóniách, ktoré vznikli v Peštianskej župe, Bel v Noticiach Uhorska napísal: „...osady, ktoré vznikli pred 20 – 30 rokmi, sa tak rozmnožili, že môžu vypúšťať nové kolónie ako včely roje“. Vo väčšine stolíc bol podľa Bela maďarský a nemecký element na ústupe a slovenský sa stále viac rozmáhal.

Začiatok textu
o Liptovskej stolici
z Notícií Mateja Bela

Vytrvalosť a životaschopnosť ľudových vrstiev boli častými vlastnosťami, ktoré boli Slovákom prisudzované. Ich prejavom bolo okrem asimilácie maďarských, ale najmä nemeckých a rusínskych ostrovov aj rozšírenie slovenského etnického územia na Dolnú zem v priebehu 18. a prvej polovice 19. storočia. Až zásahy štátu v školskej, cirkevnej oblasti, cieľavedomé opatrenia smerujúce k posilneniu maďarského etnika v uhorskej spoločnosti zastavili početný aj teritoriálny vzrast slovenského etnika.

V rámci etnografického opisu obyvateľstva obsahovali štatistiky

Vstupné strany prvého zväzku Belovho diela Notitia Hungariae

aj kapitulu o národnom charaktere. Išlo v nich vlastne o akýsi psychologický a fyziognomický posudok jednotlivých etník. Slováci v nich boli opisovaní napospol rovnako, a síce ako ľudia „miernej a pokojnej povahy. Slovák len zriedka pácha ťažké zločiny, je pracovitý, rozumný, súci na remeslá a pre vedu a je statočným vojakom. Naproti tomu je tvrdohlavý, zaliečavý (lichotivý), lakomý a nie je veľkým milovníkom čistoty.“ Takto zhrnul obraz Slovákov v 40. rokoch 19. storočia Élek Fényes a s jeho charakteristikou sa väčšina autorov viac-menej zhodovala. ■

Autor je historik a publicista

Foto archív

Juraj Palkovič, autor štatistickej práce Známost vlasti

Okrem rozpečatenia obálok s menami laureátov súbehu boli odtajnené aj mená všetkých členov poroty, napríklad známi slovenskí spisovatelia Tomáš Janovic, Kornel Földvári, Balla, Silvester Lavrik, Karol D. Horváth, literárni kritici Alexander Halvoník, Oliver Bakoš, Patrik Orišek, Marta Součková a Milan Hamada. Z medzinárodných porotcov najlepšie slovenské romány vyberal aj spisovateľ Michal Viewegh, známi prekladatelia, slovakisti aj vydavatelia.

Hlavnú cenu a honorovanú autorskú zmluvu na vydanie románu v hodnote 200 000 Sk získal román **Námestie kozmonautov**, ktorý napísal **Viliam Klimáček** (nar. 1958, Bratislava), známy dramatik a spisovateľ.

Dve prémie a honorované autorské zmluvy na knižné vydanie románov v hodnote 100 000 Sk získali debutanti:

Román **Hlava nehlava** napísala **Michaela Rosová** (nar. 1984, Senica) a román **Filipiky** napísal **Daniel Štefanec** (nar. 1979, Bratislava).

• red.

Foto archív

Iné menšiny

O knihe R. Ch. Simonjana – Rusko a pobaltské štáty

Autor, známy sociológ a publicista, napísal knihu pre široký okruh čitateľov nielen v Rusku a troch baltských štátoch, ale pre všetkých, kto sa zaujíma o nedávnu históriu a vzťahy medzi národmi, národnostnými menšinami a etnickými skupinami na určitom území. Analýzy a závery, ku ktorým dospel, možno zovšeobecniť a ako také sa týkajú aj menšín v Českej republike. Preto chceme našich čitateľov zoznámiť s jej obsahom. Tým viac, že baltské štáty sa stali našimi súpútnikmi pri vstupe do EÚ v roku 2003, že mnohé naše problémy z nedávnej minulosti sú podobné ich problémom a aj v súčasnosti nás mnohé spája.

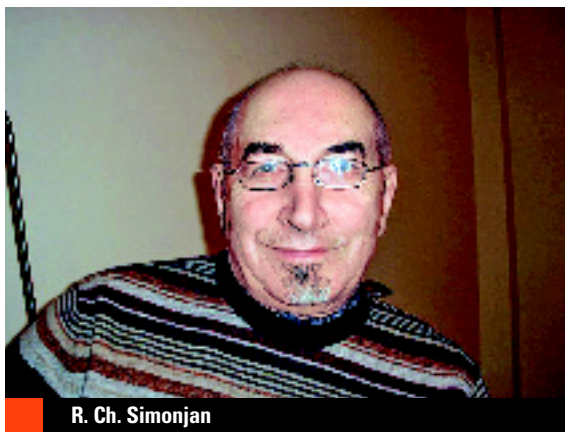
Z bohatého obsahu Simonjanovej knihy, kde mierne do popredia vystupuje Lotyšsko, sa zameriame predovšetkým na novodobú históriu troch baltských republík, späť s národnostnými menšinami a ich

spolunažívaním s domácimi národmi – Lotyšmi, Litovcami a Estóncami. Aj tu, v migráciách, vytváraní národnostných diaspór a politiky menšinového života nachádzame určité paralely medzi vzťahmi majority a minority, ktoré sa týkajú aj ČR; najmä v organizovaní niektorých spolkov národnostných menšín a ich politiky menšinového života vo vzťahu napr. k vládnym inštitúciám v ČR i v SR. Pri hľadaní paralel by sme ale nemali zabudnúť na silu

a početnosť konkrétnych národnostných menšín na území baltských republík, ich pôvodné sociálno-profesijné zaradenie na spoločenskom rebríčku a mnohé ďalšie súvislosti. Baltské republiky bývajú nazývané posttotalitnými etnickými demokraciami. Odborníci k týmto demokraciám priradujú aj Slovenskú republiku. Česká republika nemá početné národnostné menšiny. Vysporiadala sa s nimi v rokoch 1945 – 1947, keď ich percentuálne zastúpenie kleslo z 36 % na 4 %. Preto ide v ČR skôr o problém historický, a vo vytváraní podmienok pre život menšín o dodržiavanie tradície z medzivojnových rokov, keď aj v Čechách a na Morave žili početné národnostné menšiny.

R. Simonjan podrobne analyzuje postavenie baltských republík v ZSSR a necháva prehovoriť baltské štáty prezentáciou ich histórie 20. storočia. Ako sa vlastne dostali do pevného zväzku ZSSR? Sovietska história, politológia tvrdila, že na vlastnú

žiadost. Presnejšie na žiadost komunistických strán a proletariátu týchto troch republík. ZSSR na počiatku 2. svetovej vojny „len“ naplnilo ich túžbu.

R. Ch. Simonjan

Litva, Lotyšsko a Estónsko sú opačného názoru, a nielen ich vedecká obec. I bežní Litovci, Lotyši a Estónci označujú pripojenie svojich štátov v roku 1940 k ZSSR za okupáciu, po ktorej nasledovalo vysídľovanie domácich národov na Sibír. Krátke obdobie samostatnosti medzi dvoma svetovými vojnami je ich zlatým vekom.

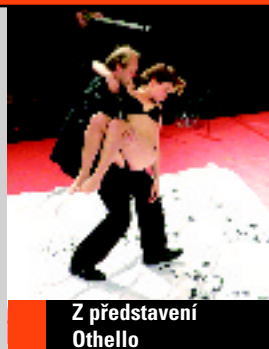
Kniha vyvolala v troch baltských republikách veľký záujem, keďže autor pracuje s konkrétnymi materiálmi z dlhodobých rozsiahlych výskumov, analyzuje ekonomické,

politické, kultúrno-historické, etnické a etické aspekty spoločenských zmien. Poukazuje na závažnú úlohu, ktorú hralo územie týchto troch štátov v realizácii geostrategických záujmov Ruska a čo táto mocenská politika priniesla trom baltským národom.

V rámci ZSSR boli Lotyšsko, Estónsko a Litva vnímané ako celok, nazývaný „Pribaltika“. Dozvedáme sa, že tento celok bol pre masu sovietskych ľudí baštou západnej civilizácie, akými šťastným územím, miestom prestížnych dovolení a oddychu, príkladom racionálneho spôsobu života, ktorý inde v ZSSR neexistoval.

Čo sa týka ekonomiky, aj tu boli baltské štáty v rámci ZSSR výnimkou – výkonná produkcia, kvalitná kvalifikovaná pracovná sila, kultúrnosť prostredia, to všetko ich odlišovalo od ZSSR. Tieto štáty sa tiež stali ideálnym miestom pre rôzne

Německé divadlo letos krvavé, ale objevné

Z predstavení Othello

Strach z terorizmu a násilných akcií, permanentne prítomné nebezpečí a médií znásobená hystéria jsou fenomény naší doby a ve velké míře ovlivňují i tvorbu současných umělců. Dá se říct, že právě pohled na svět pod tímto úhlem nabídl letošní XI. ročník Pražského divadelního festivalu německého jazyka (PDFNJ). A to nejen objevnou interpretací Shakespearových dramát.

Pražské publikum má už po niekoľkých rokoch jedinečnú možnosť vidieť prehľadku toho najzaujímavejšieho, čo sa na nemecky hovoriacich jazykoch každoročne vytvorí. Letošní PDFNJ bol zároveň bohatý: ako prvú akciu umožnil již tradiční divadelní výlet, letos do **Volksbühne Berlin** na projekt Christopa Marthalara Octomilka. Samotnou prehľadku uvedli Tři dramolety Thomase Bernharda, hra, ve které se představily dramatické postavy osobně, tedy dramaturg Hermann Beil a bývalý intendant **Burgtheatru** Claus Peymann. Hráli s veľkou mierou nadsázky sami sebe, bavili se tím a bavili i publikum. Jak jsem již naznačila, festival se nesl v duchu hledání pohledu na současnost a přes něj na dílo klasika alžbětinského divadla Williama Shakespeara. Erbovními inscenacemi festivalu se tedy staly tři představení Shakespearových dramát.

hospodárske pokusy, inovácie, akési pokusné výrobné postupy. Preto sa ku koncu gorbačovovskej éry v týchto republikách akumuloval veľký inovačný potenciál vrátane kvalifikovanej pracovnej sily.

Za našu a vašu slobodu

Baltské republiky usilovali o znovunadobudnutie samostatnosti hneď po skončení 2. svetovej vojny. Na ich území pretrvávala partizánska vojna lesných bratov proti sovietskym jednotkám, ktoré zostali na ich území. Mnoho Lotyšov, Litovcov a Estónov ušlo na západ, no mnoho z nich bolo na žiadosť ZSSR vydaných naspäť. Skončili vo vyhnanstve na Sibíri alebo boli popravení cestou tam. Najmä Lotyšov postihli veľké deportácie obyvateľstva – okolo 460 000 Lotyšov, mužov, žien a detí. Namiesto deportovaných domácich obyvateľov prichádzali migrácie z republík ZSSR. Ľudia z jednotlivých migrácií si vytvárali vlastný vzťah k novému domovu – k Lotyšsku, Litve, Estónsku. A tak baltské republiky zostali niečím výnimočným v ZSSR. Cez násilnú sovielizáciu, trvajúcu mnoho rokov, sa ich ani migráciami „nových sovietskych“ ľudí nepodarilo sovielizovať. Túžba po samostatnosti pretrvala a ozvala sa pri každej príležitosti. Jednou z nich bola Pražská jar 1968, keď Lotyši dali najavo svoje sympatie obrodnému procesu v Československu.

Ich tlak na obnovenie samostatnosti začal narastať v roku 1985. Emigranti z troch krajín začali upozorňovať na skutočnosť, že pobaltské republiky nepatria do Ruskej federácie, keďže v roku 1922 nepodpísali Deklaráciu o vzniku ZSSR. Už v roku 1918 boli samostatnými štátmi a vysporiadali sa s vlastnými i ruskými bolševikmi na svojom území. Ich samostatnosť, podobne ako samostatnosť Československa, však bola krátka. Potom prišli tri okupácie (sovietska, nemecká, sovietska), deportácie, sovielizácia, migrácie.

V roku 1989 sa uvoľnenie zo zväzku ZSSR zdalo baltským štátom na dosah, no v roku 1990 sa politické pomery v ich republikách zhoršili. Autor podrobne rozoberá situáciu v troch štátoch od roku 1988 a v prípade sovietskych tankov vo Vilniuse ju porovnáva s Pražskou jarou 1968. Konflikty s ozbrojenou sovietskou mocou sa odohrali aj v Rige, kde Lotyši spoločne s časťou demokratickej ruskej menšiny

vyvolali „spievajúcu revolúciu“, ktorá mala predstaviteľov sovietskej moci presvedčiť o právach Lotyšov na vládu vo vlastnej krajine. Bez ozbrojených konfliktov sa neobišla ani „kvetinová revolúcia“ v Estónsku, kde okrem Tallinu svoju úlohu zohralo univerzitné mesto Tartu. Presvedčenie, že neexistuje žiadny variant záchranu ZSSR, bolo zakotvené nielen vo vedomí inteligencie, ale aj vo vedomí širokých mas. Nielen u „zakorenených národov“, ale aj tam žijúcich početných národnostných menšín, vrátane ruskej. Tí, na ktorých sa sovietska moc spoliehala, zlyhali.

Kto bol a je menšinou v baltských štátoch?

Autor podrobne analyzuje ruskú menšinu v Lotyšsku (tvorila 30 % obyvateľstva), v Litve (9 %) a v Estónsku (15 %). Delí ju na skupiny podľa doby a okolností príchodu do baltských republík, podľa jej sociálneho a profesijného zaradenia i podľa jej schopnosti integrácie do väčšinovej spoločnosti.

Prvú skupinu (asi 9 %) na palete ruských menšín tvoria Rusi, ktorí na území troch republík žili už v 19. storočí a vytvárali spoločne s miestnym národom akési pôvodné obyvateľstvo – ruskú, pevne zakorenenú spoločnosť Litvy, Lotyšska a Estónska. Miestne

národy uznávali vynikajúce vlastnosti jej príslušníkov, morálku, kultúru, vzdelanosť, sebavedomie. S uznaním a radi ich začleňovali do vlastnej spoločnosti. Do tejto skupiny autor začlenil aj Rusov, ktorí emigrovali do baltských štátov po roku 1917 pred červeným terorom boľševikov. Veď len Litva prijala

195 000 utečencov z Ruska (Československo prišlo 40 000 ruských utečencov). Táto časť Rusov bola v roku 1940 pri sovietskej okupácii Litvy, Lotyšska a Estónska deportovaná spoločne s baltskými národmi: „Ich osud bol obzvlášť tragický, často ich na miesto vyhnanstva nedoviezli, zastrelili, alebo popravili ich cestou – ako bielogvardejcov. Tak zničili výkvet ruskej inteligencie v Pribaltike“.

Deportácie rozbili celú dlho sa formujúcu miestnu kultúru ruskej národnostnej menšiny a takisto ničili lotyšskú, litovskú

a estónsku inteligenciu. Táto prvá skupina ruskej menšiny nielen pestovala vlastnú národnú kultúru v podmienkach baltských republík, ale podieľala sa na kultúrnom a spoločenskom živote väčšinovej spoločnosti. Spoločne vytvárali jemné pradiivo baltskej demokracie, ktoré aj cez represie vydržalo do súčasnosti.

Múzeum okupácie v Rige

Ventspils – budova ČEKY

Prvým byl Macbeth v provedení **Schauspielhausu Düsseldorf**. Kontroverzní představení režiséra Jürgena Goshe se nezabývá vnitřními poryvy hrdinů, ale předkládá svoji interpretaci hry jako krvavé arény plné mužského masa. Jeho divadlo na divadle začíná v momentu obnažení se herce, který tak začíná být postavou. Výrazné výtvarné divadlo pracuje s expresivní obrazností, ale ani nahota ani litry krve nalévané přímo z lahví na domnělé rány (nebo i jiné lidské tekutiny) nejsou zde samoúčelné. U Goshe vidíme grotesknost všeho chlapského = násilného, což v dnešní rozbolavělé době rezonuje zcela jinak. Jiným pohledem na Shakespeara, ne však zbaveným do krve, bylo představení Othello v provedení **Schauspielhausu Curych**. Hra zůstává příběhem benátského mouřenína a i když scénické prostředky jsou eliminovány na minimum, herci mluví dnešním jazykem i dikcí a mají na sobě snad své civilní oblečení. Téma stále přítomného kariérismu a malosti bylo aktuálně přímo fyzickou přítomností aktérů mezi diváky a i když představení postrádalo vnější obraznost, udrželo pozornost diváků mnohobarevnou rozdiskutovaností s prvky talkshow (Jago) a sdíleného studiového veselí se sklenkou sektu. Snaha inscenátorů najít v Othellovi vtip a zasmát se nad mrtvolami (co jiného nám dnes zůstává) curyšským divadelníkům vyšel. Žádný úsměv už nezůstal divákům sledujícím další Shakespearovo drama – Tita Andronika v adaptaci Botho Strausse. Pod názvem Zhanobení ji do Prahy přivezl ▶▶

Do druhej skupiny (2 %) zaradil R. Simonjan ruskú tvorivú inteligenciu, ktorá prišla do „Pribaltiky“ po 2. svetovej vojne. Boli to ľudia, ktorí hľadali miernejšiu totalitu než tú, ktorá bola v Rusku. Pre nich bol príchod do pobaltských štátov akýmsi druhom emigrácie na západ. Na Tartskej univerzite v Estónsku pôsobil známy lingvista J. M. Lotman a ďalší významní ruskí vedci, v Lotyšsku spisovateľ a jeden z budúcich vodcov spievajúcej revolúcie J. I. Abyzov a mnohí literáti, umelci a vedci, v Litve žil K. N. Vorobjev, J. S. Kanovič a ďalšie známe ruské osobnosti. Aj táto druhá skupina mala plnú dôveru domácich národov. Udržovala kontakt s demokraticky orientovanou inteligenciou v Rusku i s intelektuálmi vo svete. Spolu s miestnou národnou inteligenciou sa stala školou teoretickej demokracie nielen v baltských republikách. Tretou, menej početnou skupinou (6 %) boli ruskí inžinieri, lekári, učitelia, vedeckí pracovníci, novinári, pracovníci v kultúre a ďalší. Prichádzali ako mladí špecialisti po ukončení vysokých škôl, či už to bol inžiniersko-technický personál veľkého Ventspilskeho prístavu, alebo inžinieri do nových prevádzok chemického, strojárenského priemyslu v Rige a ďalších mestách. Neprichádzali len etnickí Rusi, ale mnohonárodnostná tzv. sovietska inteligencia, ktorá tu našla svoje uplatnenie. Väčšina sa vyznačovala toleranciou a trvalým úsilím spolupracovať a miestnymi odborníkmi, začleniť sa do miestnej spoločnosti.

Štvrtou skupinou (8 %) boli rôzni kvalifikovaní pracovníci a robotníci (napr. textilného, chemického, strojárenského priemyslu atď.). Svoje umiestnenky do baltských štátov prijímali taktiež s vďačnosťou a uspokojením, v krajnom prípade boli ich pocity neutrálne.

Autor podotýka, že niektorí historici a politológovia v 90. rokoch 20. storočia vo svojich publikáciách vytvárali obraz ruskej menšiny v pobaltských republikách ako nevzdelaných sovietskych, ktorí boli nositeľmi komunistickej ideológie, alebo ako jednoduchých ľudí, ľahostajných ku krajine a k miestnej kultúre. Uvedené skupiny ruskej menšiny však neboli jednoliatou masou. Ich štruktúry sa prelínali so štruktúrami miestnych Litovcov, Lotyšov a Estóncov. Ďalšie skupiny už nemali ich atribúty.

Ďalšie migrácie a nová menšina Eurorusov

Piata skupina (15 %) bola pohyblivá a jej počet sa menil, keďže do nej patrili vojaci a rôzni vojenský zamestnanci, ktorí žili

polokočovným spôsobom života a presúvali sa z regiónu do regiónu.

Jednoliatou skupinou bola šiesta skupina sovietskych dôstojníkov a špecialistov. Tvorili 15 % ruskej menšiny. Politické otrasy a otrasy v ekonomike, ktoré postihovali obyvateľstvo vrátane menšín, sa ich netýkalo. Boli hrdí na svoje postavenie, sociálne výhody, spôsob života. Oplývali veľkou energiou a aktivitou, úsilím udržať svoje výsady a výsady pre členov svojich rodín. Vzťah miestneho obyvateľstva k tejto skupine bol spravidla negatívny.

Posledné dve skupiny mali nízky sociálny štatút. Do siedmej skupiny (12 %) patrili vojaci základnej vojenskej služby, ktorí po jej skončení zostali v Pobaltí a priväzali sem aj svojich príbuzných. Snažili sa tak vymaniť z „nevoľníctva“ sovietskych kolchozov a nájsť nový domov.

Ôsmu skupiny tvorili robotníci, ktorí prichádzali stavať závody, sídliská, plynovody do mnohých miest v Pobaltí. Boli to ľudia z najchudobnejších ruských oblastí a často menili miesto pobytu.

A tak pri rozpade ZSSR boli ruské menšiny v pobaltských štátoch nejednotné, štruktúrované podľa mnohých ukazovateľov: menšiny sociálne, spojené ideológiou, kultúrou, integrované i menej integrované do miestnych spoločností atď. Boli ostro diferencované, neboli vnútorne previazané a spriaznené. Každá bola menšinou samou osebe.

Postupne niektoré z týchto skupín začali presadzovať svoje menšinové práva. Niektoré nesúviseli s ich národnou kultúrou, ale so sociálnou problematikou konkrétnej skupiny, ďalšie mali zastaviť pokles časti menšiny na sociálnych priečkach atď.

Autor podrobne rozoberá situáciu jednotlivých menšinových zoskupení, ich začleňovanie sa do národných spoločností, alebo stagnáciu integrácie súvisiacu so sociálnymi problémami. Upozorňuje na dôležitý moment, že práve v pobaltských štátoch sa tvorí nová menšina Eurorusov, ktorí žijú v EÚ.

V ďalších kapitolách rozoberá stav ekonomiky v pobaltských republikách, venuje sa vytváraniu nových sociálnych štruktúr, pobaltským republikám v EÚ a v závere nevládnym občianskym organizáciám, ktoré nazýva novou diplomaciou. ■

*Autorka je historička
Foto autorka*

Stalinská architektúra v Pobaltí

Ursula Milly

Berliner Ensemble. Režisér Thomas Langhoff divákovi predkláda jevištňú oratorium o násilí, jež plodí násilí. Herci pozastavením děje dají spočinout jak sobě tak i divákovi, ale absurdní obraz vraždění ve starém Říme i v dnešním, terorismem uchváceném světě, nemůže nikoho nechat v klidu.

Komornější část festivalu byla naplněna autorským čtením německých spisovatelů: česko-německo-židovská spisovatelka Lenka Reinerová četla ze svých knih ve *Viola* a v divadle Disk se četlo z díla švýcarského spisovatele, dramatika a herce Hansjörga Schneidera. Zajímavé srovnání nabídla inscenace Lidumor v podání **Theatre DęEsch z Lucemburska** na jevišti Divadla Komedie, kde je tento titul taky na repertoáru. Diváci přehlídky měli rovněž možnost vidět dvě loutková představení a Schnitzlerovu *Duši* – krajjinu širou, inscenaci **pražského Národního divadla** v režii Ivana Rajmona, která byla letos oceněna festivalovou cenou MAX.

• *Autorka je nezávislá publicistka
Foto archiv*

Do světa literatury pohození

Na konci listopadu se ve Slovenském institutu v Praze uskutečnilo inscenované čtení vybraných textů ze sborníku jedenácti nejlepších povídek soutěže *Povídka 2006*, už desátým rokem pořádanou nakladatelstvím a literární agenturou LCA. Na následné diskuzi se na jevišti ještě diskutovalo s duší, resp. majitelem celého podniku Kolomanem Kertészem Bagalou a autorem vítězné povídky letošního ročníku, temným muzikantem hrajícím v gotické rockové kapele a zaměstnancem reklamní agentury Petrem Ankou.

Povídky přečetli členové nezávislého žilinského divadelního sdružení Phenomenontheatre, to s velkým úspěchem v Čechách uvádí one man performance expresivního textu plného nejmodernější vulgární španělštiny, potažmo slovenštiny o posledním pokusu člověka dvacátého prvního století o komunikaci s konzumním světem Kúpil som si v Ikea lopatu na vykopanie vlastného hrobu ... od španělského dramatika, divadelního a filmového režiséra a provokatéra Frederica Garcíi. Během inscenovaného čtení vybraných povídek na nás ale nikdo nechrlil proud agresivních zoufalých slov, naopak hlavním tématem večera bylo většinou lidí příjemné cestování (pro naše bezpečí herci oblečení v uniformách letušek a stewardů nejprve provedli instruktážní školení bezpečnostních opatření, jež jsou povinnou součástí před vzletnutím v letadle) a také různé podoby lásky, ani to už nikoho šokovat nemůže. Přesto i zdánlivě nenásilný jazyk slovenských textů lecos symptomatického o současné době naznačoval. Dramaturgyně a také režisérka divadla Slávka Daubnerová pro čtení zvolila

vítěznou povídku literární soutěže Tri Martolod o autostopu a malém flirtu v Bretani a v Bratislavě, dále povídku o virtuálním sexu v kosmickém prostoru od nezrálé a začínající autorky Miriam Landae Vo vesmíre pohozená a kvazi dokumentární záznamy slovenských prostitutek ve městě třetího tisíciletí, v Tokiu, které pod prostým názvem Hostesky sepsal Norbert Mikláš.

Slovák Peter z povídky Petra Ankou se vydává autostopem do Francie, nejde však o další variantu klasického beatnického příběhu typu „on the road“. O poznání nových dobrodružství nemá Peter zájem, hrdina vlastně nové prostředí vnímá hodně ledabyle a také prostřednictvím učebnicové konverzace v cizích jazycích, jejichž význam si domyslí i ten, kdo vlastně „nerozu-

mí“, a díky alkoholu. Proto je vážně překvapen, když se jeho noví francouzští známí objeví v Bratislavě rozhodnutí naučit se slovensky. Postavy tří cizinců vstoupí do Peterova života jako přízraky a jako přízraky z jeho života odejdou, ale přestože k nim měl pouze povrchní přístup, vedou ho kamsi do hloubek smrti a ta se mu stala námětem na dobrou povídku.

S plytkostí rozšířené angličtiny jako prostředku dorozumění se pracuje i v povídce Vo vesmíre pohozená. Existenci mladé dívky charakterizuje pouze název jejího bezvýznamného postavení v reklamní agentuře, kde pracuje jako creative assistant.

Zbytek života naplňují už jen dívčí erotické fantazie a sny o bývalých milencích i milencích budoucích, s nimiž tato hrdinka bez přesnější identity cestuje prostřednictvím sexuálního prožitku mimo hloupou planetu Zemi až do vesmíru, kde neplatí pravidlo zemské přitažlivosti. Ale i tam daleko ve stavech nadšení létat, nefunguje smysluplná komunikace mezi lidskými bytostmi.

Sociologická studie Hostesky je o východoevropských „novodobých otrokyních“, jak s jistým pocitem zakomplexovanosti autor tyto slovenské prostituující se ženy označuje, protože se prý nemohou ve velkém světě uplatnit. Povídka odehrávající se v tokijském pánském klubu, kam se hlavní hrdinka Nina odhodlala na studijní cestu, aby mohla dopsat svoji disertaci a mohla tak realizovat univerzitní kariéru, je spíše hodnotná svým nesmělým pokusem o použití v anglosaském světě tolik kultovního japonského umění ve slovenské literatuře. ■

*Autorka je publicistka
Foto Ján Chovanec*

Z výstavy L. Štúra a Slovenská jar

Klub slovenskej kultúry zorganizoval v spolupráci so Slovenským národným literárnym múzeom Slovenskej národnej knižnice v Martine (SNLM SNK) a pri príležitosti Roku Ludovíta Štúra v dňoch 15. 11. – 20. 12. výstavný projekt Jar slovenského národa, ktorý reflektoval obdobie života a pôsobenia L. Štúra, ale aj ďalších štúrovcov. • Vernisáže výstavy, ktorá sa v priestoroch klubu uskutočnila o deň skôr, sa osobne zúčastnil aj riaditeľ Slovenského inštitútu v Prahe a kultúrny atašé SR v ČR Igor Otčenáš. • Otvorenie výstavy bolo spojené s bohatým kultúrnym programom. Jeden z autorov výstavy Jozef Beňovský a Eva Kalnická (pracovníci SNLM SNK) v literárno-hudobnom pásme prítomnej verejnosti prierezom tvorby a života L. Štúra priblížili túto významnú osobnosť slovenských dejín. • Druhý z autorov výstavy Augustín Maťovčík, námestník generálneho riaditeľa Slovenskej národnej knižnice (SNK) a riaditeľ Národného biografického ústavu SNK, potom návštevníkom výstavy predstavil súčasné pôsobenie SNK, ako aj ďalšie projekty, ktoré SNK pripravuje. • Program, ktorý pripravil KSK v spolupráci s SNK v rámci Mesiaca česko-slovenskej kultúrnej vzájomnosti vznikol vďaka podpore Ministerstva kultúry ČR.

• rč
Foto Radovan Čaplovič

Slovenský ples – včera, dnes a zajtra...

11. februára tohto roku sa v pražskom paláci Žofín konal už **38. ročník Slovenského plesu**. Tento ples prvý raz uzrel svetlo sveta v Černínskom paláci v Prahe na Hradčanoch v roku 1969 – na počesť federalizácie Československa. Noví Slováci v Prahe v rôznych nových federálnych inštitúciách sa chceli takto predstaviť Prahe a vplynúť do vtedajšej pražskej spoločnosti. Zámer sa vydaril a Slovenský ples každoročne organizoval Klub slovenskej kultúry s podtitulom **Priateľské stretnutie Čechov a Slovákov**.

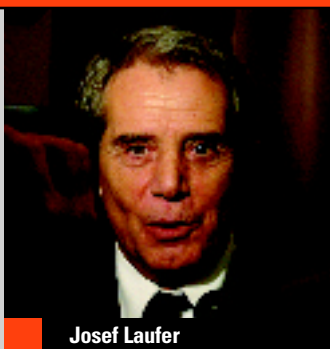

Z atmosféry Slovenského plesu vo veľkej sále Žofína

Slovenský ples 2006 v obrazoch

Ples otvorili H. Nosková (druhá zprava)
a P. Kneppo (druhý zľava)

Josef Laufer

Big band Felixa Slovážka

Aj tohoročný ples bol v znamení priateľského stretnutia Čechov a Slovákov, ktorých privítala nezvyčajne dôstojná atmosféra Žofína. Záštitu nad Slovenským plesom prevzal **prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič**.

Nádherne upravené sály so štýlovo prestretými stolmi, žiariace lustre, dômyselná kvetinová výzdoba, zákutia so slovenskou gastronómiou a nápojmi – hoci v priebehu plesu sa vo Veľkej sále podávala servírovaná večera s piatimi chodmi a vybranými nápojmi.

Program Slovenského plesu bol bohatý a oslovil všetky generácie. Počínajúc „predtancovaním“, cez Big Band Felixa Slováčka, spevácke a herecké osobnosti typu Marty Kubišovej, Petry Janů, Daniely Šinkorovej, Ondřeja Havelku a Melody Makers, Jozefa Laufera, až k skupinám Horkýže Slíže, Těžkej Pokondr, Jazz Spirit, Jazz Collegium, Only Four atď.

Nefalšovanú slovenskú atmosféru na ples vniesli slovenské ľudové súbory a muziky. Zo Slovenska pricestovala Lúčnica a jej pražskou nemenej dokonalou podobou bola Limbora. Do tanca a na počúvanie hrali Zlaté husle, pravá Kysucká muzika, Diabolské husle a skupina Cale.

A keď sa o polnoci na pódiu objavil Karel Gott a vystrihol hodinový koncert, pri ktorom sa na parket natlačili všetci, nadšenie účastníkov v sále bolo až hmatateľné.

Polnočný raut s tradičnými slovenskými jedlami sa presunul na neskoršiu hodinu a ples pokračoval až do anglických raňajok, ktoré sa podávali o 4. 40 ráno na krásne prestretých a upravených stoloch.

Keď uvážime skvelý program s hviezdny obsadením, bohaté občerstvenie, servírovanú večeru, množstvo slovenských, moravských a gréckych kvalitných vín – všetko v cene vstupenky – musíme konštatovať, že Slovenský ples zahájil novú tradíciu spoločenských programov pre všetky generácie Čechov a Slovákov, a to nielen v Prahe.

Ten, kto sa pozorne díval v ôkol, zistil, že Čechov a Moravanov prišlo viac ako Slovákov, pretože slovenské tradície ich stále priťahujú. Vďaka organizátorom plesu sa

Karel Gott

Marta Kubišová

Petra Janů

Ondřej Havelka

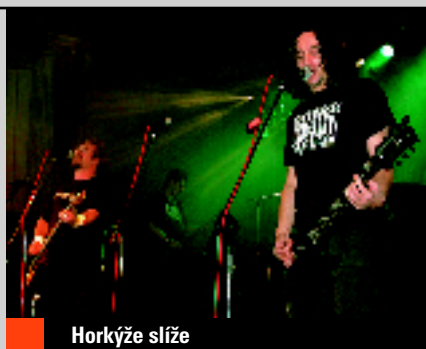
Slovenský ples posunul minimálne o niekoľko priečok vyššie ako v nedávnej minulosti a dokázal naplniť očakávanie účastníkov skutočnou plesovou atmosférou s kultivovanou zábavou, ktorá urobila Slovákom a Slovensku dobré meno.

Ako sa nám podarilo zistiť, o dodržanie povesti pravej slovenskej pohostinnosti sa zaslúžil generálny sponzor a tohtoročný spoluorganizátor plesu firma PosAm Praha s.r.o., spolu s ním nositeľ tradície a hlavný organizátor Klub slovenskej kultúry, ďalej Slovenský inštitút, firmy Ekobus, AdAm studio, Coca Cola, Servodata, TPK, HP Invent, Ekostav Slovakia, CSBS, LogiPark, Proxy-Finance a.s.

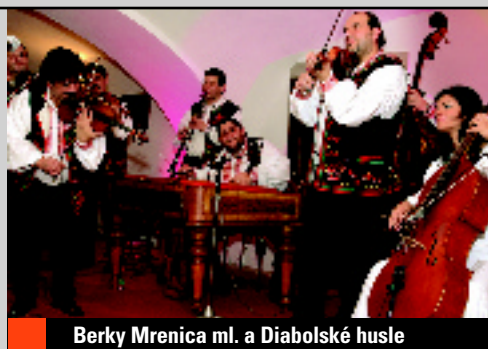
Všetci menovaní sa zaslúžili o novú atmosféru Slovenského plesu, ktorý, nezostáva nám než dúfať, zostane v priazni aj českej verejnosti.

Verme, že aj budúcoročný v poradí už **39. ročník Slovenského plesu**, ktorý sa uskutoční v sobotu **20. januára 2007**, potvrdí svoj úspešný trend a v očiach návštevníkov splní len najvyšší kredit. ■

*Autorka pracuje v oblasti turistického ruchu (Taliansko, Rakúsko)
Foto Iko Keson a archív PosAm*

Horkýže slíže

Berky Mrenica ml. a Diabolské husle

Folklorný súbor Limbora

Ľad – krehká matéria storakých možností

Na otázky časopisu *Listy Slovákov a Čechov* odpovedá mladý slovenský sochár z Prahy Stanislav Jenčo

„Zima, zima, zima všude je veliká, všude sníh, všude mráz“ – spieva speváčka Hana Zagorová v jednej zo svojich starších pesničiek. Pre akademického sochára Stanislava Jenča býva toto ročné obdobie vítanou príležitosťou na zmenu tvorivého smerovania a podobne si od radosti nôti možno aj on – vtedy totiž obvykle opúšťa teplo svojho ateliéru neďaleko pražskej Stromovky a vyráža do exteriérov po celom širom svete, aby vytváral krehkú krásu zo zamrznutých kryštálikov vody. Rozhovor s ním sme vybrali do nášho vianočného čísla.

■ Predvlni ste si užívali zimu na Aljaške, vlni v Japonsku – a tentoraz?

Tentoraz sa uspokojím so zimou českou či slovenskou a vychutnám si ju pri kozube. Pozvanie na festival tvorcov ľadových sôch do oboch spomenutých štátov som síce dostal, ale s vďakou som ho odmietol, možno zase o rok... Dosiahol som už druhé aj tretie miesto v týchto medzinárodných súťažiach, teraz si budem upresňovať projekt, s ktorým vyrazím do sveta niekedy v ďalších rokoch – totiž ako sa vyrovnáť s fyzickým zhmotnením dvadsiatich ton ľadu. Tak, aby som konečne získal miesto prvé.

■ Čím vás priťahuje práca s ľadom ako sochárskym materiálom?

Možno vás toto tvrdenie prekvapí, ale ľad svojou ušľachtilosťou očisťuje dušu a zväzda k premýšľaniu. Nie je vôbec mŕtvly, sú v ňom vzduchové bubliny i rôzne malé živočíchy, napríklad slimáky. A je krehký a pevný zároveň, na malej nosnej ploche udrží veľkú váhu, takže bez väčších problémov možno na špičku postaviť povedzme aj veľký kváder. Dá sa s ním čarovať. Keď potom hotové dielo presvieti slnko, človek je v siedmom nebi. Je však aj materiálou zradnou, ak sa tvorca pomýli v statických výpočtoch.

■ Chcete povedať, že aj tie sú nutné?

Veru áno, lebo v priebehu súťaže už nemožno veľmi improvizovať. Nielen preto, že vonku je mínus dvadsať stupňov. Postup je taký, že vopred nakreslený plán sa rozstrihá, papier sa naže-

hlí na kvádre a podľa skice umelec vyrezáva či kreše formu. Spôsoby opracúvania sú rôzne, technické podmienky sú povolené – motorová píla, dláto, fréza, teplá voda. A organizátori pomôžu aj lešením a žeriavmi, bez ktorých by sa obrovskými priezračnými kusmi nedalo manipulovať. Vážia stovky kilogramov, ale niekedy aj niekoľko ton. Maximálna veľkosť výtvoru je niekde aj ohraničená – napríklad v pozíciách súťaže na ostrove Hokkaidó je uvedené, že socha nesmie byť vyššia ako tri metre. Tam som bol minulú zimu. A povinné bolo aj splnenie podmienky, že dielo musí stáť na polmetrovom snehovom piedestáli.

Akademický sochár Stanislav Jenčo

■ Nie je vám ľúto, že ľadová krása je dočasná?

Nuž dočasná – ako sa to vezme. Americké a kanadské mestá, ktoré majú vhodné podnebie, si ľadové kreácie od

umelcov objednávajú ako súčasť komunálnej výzdoby, čiže ľadovým sochárstvom sa dá aj živiť. A pre mňa osobne je v tvorbe dôležitý moment vzniku. Ak sa aj konkrétny ľad roztopí, nič to. Po mne možno príde nejaký lepší majster a vytvorí niečo ešte krajšie. Ľudia nezostanú bez krásy.

■ Ktorý materiál uprednostňujete v ostatnej tvorbe?

Bronz, ale láka ma experimentovanie všetkého druhu. Mojm dlhodobým snom je kozmické dielo, teda výtvor, ktorý by sa dostal za hranice Slnčnej sústavy. Mohlo by ísť o titán alebo hliník, verím, že skoré zlacnenie kozmickej dopravy mi raz

Stanislav Jenčo

Sochár v ateliéri pri práci

Stanislav Jenčo sa narodil v roku 1976 v Košiciach, kde absolvoval strednú školu keramiky. K sochárstvu ho priťahoval profesor Karol Csáko. Štúdium ukončil absolvovaním Akadémie výtvarných umení v Prahe u docenta Jindřicha Zeithamla. S. Jenčo tvorí zo širokej škály umeleckej matérie – z kameňa i bronzu, hliníka i železa, ľadu, ba i čokolády. Obdivuje sochy veľkého francúzskeho tvorca Augusta Rodina, ale zostáva sám sebou. V roku 2004 absolvoval štvormesačné štúdium na Repinovej akadémii v Petrohrade; v rokoch 2005 a 2006 sa zúčastnil na majstrovstvách sveta tvorcov ľadových

Z takýchto kvádrov vzniká neskôr umelecký výtvor

Sochárske diela S. Jenča podnecujú fantáziu

umožni uskutočniť tento sen. Inak sa nevyhýbam ani kameňu, drevu, drôtu a pod.

■ Ak sa nemýlim, drôt ste využili aj pri diele „Dichotómia“, ktoré bolo časťou vašej diplomovej práce...

Tak je, toto dielo teraz čaká na odvoz na Slovensko, kde sa stane súčasťou okrasnej záhrady. A „Ladový trilobit“ zostal zasa na Aljaške – najprv som si myslel, že ho predám, ale potom prišla jar a rozprávka bol koniec, socha sa rozpustila. To je krásna, inšpirujúca metamorfóza; dielo teraz pláva v niektorých z divokých riek Aljašky.

■ Čomu sa venujete v súčasnosti?

Voľnej tvorbe a pracujem aj na dokončení starších objednávok. Veľa tiež cestujem. Bol som nedávno za poznáním v Paríži, kde som obdivoval Rodinove diela (Auguste Rodin, 1840 – 1917, francúzsky impresionistický sochár, pozn. red.). V Poľsku som zase intenzívne vnímal starých majstrov a zdokonaľoval sa v umeleckej technike.

■ Na internete som zaregistroval malú firmu Artgranit, pri ktorej sa objavuje i vaše meno. Podnikáte?

Za siedmimi dolinami, za siedmimi horami, za siedmimi riekami je umelecká dielňa. Tam býva môj duch firma Artgranit. V dielni žijú a pracujú usilovní škriatkovia. Urobil som radosť môjmu milému otcovi a bratovi. Dostávajú odo mňa nákresy a spoločne potom vytvárajú formy na výrobu suvenírov a suveníry samotné.

■ Viete, kde v Českej republike sa nachádzajú vaše diela?

V Prostějove, Hradci Královom, Vlašimi. A kto má v peňaženke voľných osemdesiat tisíc korún, môže si v galérii Miro v kostole sv. Rocha v areáli Strahovského kláštora v starobylej Prahe kúpiť fantastický „Gotický raketoplán – víziu mierovej budú-

nosti“. Mnoho mojich obrazov, výtvarných diel a sôch je v súkromných zbierkach. Odporúčam spýtať sa pána Passera, Vladimíra Preclíka i nášho milého a vnútorne ušľachtilého veľvyslancu pána Balleka.

■ Aké asociácie sa vám vybavujú v myslí pri slove Vianoce?

Život, dar, stretnutie... Život je pre mňa dar v akejkoľvek podobe. Prišli sme predsa na svet pretvárať zlo v dobro, dávať skrz seba umenie všetkým. To ma naučil môj veľký priateľ a profesionálny radca Zdeněk Smékal. Ďakujem životu zo srdca v bezmedznej láske. A Vianoce sa mi vybavujú v myslí aj ako stretnutie. S dobrými ľuďmi, blízkymi ľuďmi. Tieto sviatky vnášajú cit a hojnosť do života i umenia. Mám možnosť i tu, v Prahe, vnímať krásu vianočných sviatkov skrz detské oči a viac si nemožno želať.

■ Stojíme na prahu nového roka – dávate si nejaké novoročné predsavzatia?

Ani nie. Predsa každý deň je nový. Ráno si uvedomím, že sa zrodil opäť jeden... Uchopím hlinu, okom spočiniem na prsiach, bokoch, výraze ženy a tvorím. V radosť tvorby predsavzatia miznú, ale zmysel zostáva.

■ Tak prezradte aspoň, aké máte plány do roku 2007?

Uspokojiť multimilionárov, aby nás podporovali čo najviac a aby mali radosť zo získaných diel – a nás tvorcov aby práca uspokojovala. ■

Autor je novinár

Foto archív Stanislava Jenča

Takto vyzerá „Dichotómia“ v ponímaní umelca

S. Jenčo (druhý zľava) pri preberaní ceny v Japonsku

sôch na Aljaške. V ČR sú jeho diela vystavené o. i. v Prostějove či Hradci Královom. V Prahe spolupracuje napríklad s galériou Miro, ktorej majiteľ Miroslav Smolák má o Jenčom nadaní, talente a usilovnosti len slová chvály. Podobne sa o sochárovi vyjadruje i známy zberateľ slovenského umenia v Prahe Marián Hodoš. Stanislav Jenčo je slobodný a žije v Prahe.

• jg

Foto archív Stanislava Jenča

Čo všetko sa dá vykresaf z ľadu – člní sa aj konkurencia

Starobylou cestou za modlitbou a nádejou

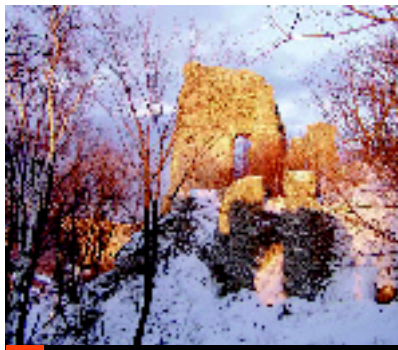
Genius loci

Človeku cestujúcemu okolo Nitry smerom na sever sa pred očami otvorí v našom krajinnom priestore nevídaný pohľad: na holom pahorku sa týči osamelá románska stavba. Dražovský kostolík, akokoľvek je zaujímavý svojou polohou, nie je v Nitrianskom kraji jedinou ukážkou románskej architektúry. Najstaršou celistvou a najcennejšou historicko-architektonickou pamiatkou na Slovensku je **kostol svätého Juraja v Kostolnoch pod Tribečom, pochádzajúci z 11. storočia. Spolu s neďalekou **malebnou zrúcaninou hradu Gýmeš** a krásnou okolitou prírodou láka každoročne stovky turistov k návšteve.**

Stopy dávnych čias

Po prvýkrát som osamelý maličký dražovský kostolík videla na obzore ako malé dievča, cestou autom, keď sme šli za mamou, ktorá sa liečila vo Veľkých Lefantovciach. Po dlhé roky to bolo moje jediné stretnutie s takou podivuhodnou a vzdialenou kultúrou. Keď som začala sústavnejšie navštevovať Zlaté Moravce a okolie, objavila som na západnom svahu Tribečského pohoria ďalší vzácny a nevídaný klenot. Uprostred dediny Kostolany pod Tribečom, na miernom kopci stojí kostol, jeho predrománsky svätostánok je starý takmer dvetisíc rokov. Vedie k nemu dlhé terasovité schodište so 101 stupňami, na úpätí ktorého vyviera prameň vody. Priestor so zrušeným pohrebiskom a s niekoľkými stromami ponúka podivuhodný pokoj. Ak keby okolo stáli všetci tí, ktorí tunajšou cestou chodili do kostola po stíšenie duše, po každodennú nádej, za modlitbou. A nás, ľudí 21. storočia, toto miesto udivuje svojou strohou krásou.

Obec je lokalitou husto osídlenou už v období Veľkomoravskej ríše, čo dokazuje archeologický výskum práve v priestore radového pohrebiska, pochádzajúceho už z doby existencie kostolíka. Medzi zaujímavými nálezmi boli náušnice a prstene starobylých foriem. Najstarším nálezom z cintorína bola starobylá minca Šalamúna a kráľa Ladislava z 11. storočia a ďalšie mince neznámeho panovníka.

Zrúcanina hradu Gýmeš

Svätyňa takmer dvojtisícročná

Prvý vedecký a fundovaný záujem o vzácnu pamiatku sa datuje do polovice šesťdesiatych rokov minulého storočia. Na podnet pracovníkov lokálnych múzeí sa uskutočnila odborná analýza objektu, ktorá bola pravdepodobne súčasťou širšieho predrománskeho hradiska. Drobná prevýšená stavba hranolových tvarov sa vymyká z bežnej stredovekej sakrálnej architektúry. Archeologickým výskumom sa zistilo, že kostol (ako kresťanský chrám sa prvýkrát spomína v roku 1113) bol bez veže a mal hlavný vchod na západnej strane. V hlavnej lodi, ktorá je najstaršou časťou stavby (svätyňa je staršia ako celá stavba a jej základy pochádzajú pravdepodobne z obdobia prvých storočí nášho letopočtu), sa zachovali pôvodné románske okná vajcovitého tvaru, zasadené nezvyčajne vysoko pod korunnou rímsou muriva a portál. Premysleným umiestnením okien bolo zabezpečené, že malý priestor interiéru bude dobre osvetlený. V roku 1721 bol kostol opravený a dostavovaný. Pribudla baroková predsieň, menšie pravouhlé presbytérium, ku ktorému prilieha loď a vstavaná veža. V tej dobe bol svätostánok zasvätený sv. Jurajovi. Hlavný oltár je ozdobený obrazom svätca z 19. storočia a z bočného oltára sa zachovala iba murovaná menza z 13. storočia. V interiéri sa nachá-

Freska Panny Márie v kostole sv. Juraja v Kostolnoch pod Tribečom

Živá krása pod Tribečom

Kostol sv. Juraja v Kostolnoch pod Tribečom

Pôvabná dedina Kostolany pod Tribečom i hrad Gýmeš (Jelenec) sa rozkladajú v krásnom, typicky podhorskom kraji s bohatým výberom rastlinných a živočíšnych druhov. V listnatých lesoch sú zastúpené hlavne dub, buk, hrab a brest. Rastie tu množstvo chránených rastlín, napr. veľmi vzácny rešetliak skalný. S lokalitou je spojená jedna zvláštnosť: pod hradom Gýmeš je rozľahlá prírodná rezervácia Gaštanica. Už v 13. storočí tu Forgáčovci nechali vysadiť porast a z mohutných stromov sa časom stal ozajstný les v lese. Plody gašтана jedlého boli po stáročia distribuované po celom Rakúsko-Uhorsku. Vysadený porast (300 až 500-ročné stromy nie sú výnimkou) v niektorých miestach prechádza do plynulého pralesa. Popadané staré široké pne a skrútené konáre navodzujú tajomnú atmosféru, hlavne v podvečer, kedy okúzlenny pútnik opúšťa miesta stáročnej histórie a vždy sviežej prírody. Na ceste do civilizácie môžete stretnúť srnky, jelene alebo jedno zvláštne zviera. Pretože v rode Forgáčovcov boli veľmi vášniví poľovníci, zdobili steny svojho hradu a kaštieľa loveckými trofejami. Keď sa im lov jelenej a srnčej zveri zuňoval, gróf Karol Forgáč priviezol v roku 1868 z Korziky muflóny. Založil veľkú oboru, kde tieto zvieratá, znášajúce aj drsnejšie klimatické podmienky, choval. Muflónom sa darilo a postupne sa rozširovali po celom území Tribečského pohoria. Dokonca zašli aj do vzdialenejších lokalít, poskytujúcich vhodné životné podmienky. A tak dnes žije na Slovensku asi štyritisíc muflónov, čo je viac ako päť percent svetovej populácie.

**Kostol sv. Juraja
v Kostolanoch pod Tribečom**

Adama a Evy cez zobrazenie Abrahámovjej obete, zvestovanie Panne Márii, navštívenie a narodenie Krista. Vidíme tu i príchod troch kráľov, útek do Egypta a tróniaceho Krista s evanjelistami. Kostolianske nástenné maľby sú najstarším zobrazením biblických tém v sakrálnom priestore, ktoré sa na Slovensku zachovali. Národná kultúrna pamiatka kostol sv. Juraja je najstarším kultúrno-historickým stánkom kresťanov na našom území, ktorý dodnes slúži svojmu účelu. Spája v sebe koncentrovanú duchovnú silu všetkých, čo priestorom prešli a obdivuhodnú invenciu dávných umelcov, ktorí vtisli miestu ľúbeznú tvár.

Stojí, stojí pustý hrad

V neďalekom lese, vzdialená asi 30 minút chôdze od Kostolian, skrýva sa zrúcanina v minulosti silného a bohatého hradu Gýmeš. Obec, nad ktorou sa hrad vypína, sa po prvý raz spomína v roku 1113 v súpise majetkov zoborského benediktínskeho kláštora. Jej názov „Gimes“ pochádza od slova gím = jeleň, preto sa neskoršie ujal slovenský názov Jelenec. Povestami i doloženou historiografiou je s obcou i hradom spojený hrdý rod Forgáčovcov, ktorý po storočia patril v Uhorsku k najmocnejším. „...Je neskorá noc, 11. apríla 1241, bojisko pri rieke Slanej. Kráľ Béla IV. vie, že preňho bitka skončila. Je v hlúčku verných, medzi nimi šľachtici Tomáš a Ondrej z rodu Hunt-Poznan. Kone sotva preskakujú mŕtve telá, jazdci sa kryjú pred tatárskymi strelami. Jeden zo šípov zasiahol Tomáša, druhý kráľovho koňa. Ondrej bez slov podáva kráľovi opraty svojho vraníka...“ Tolko legenda. Pravdou je,

dza ešte románska kamená krstiteľnica a niekoľko barokových sakrálnych pamiatok. K najvýznamnejším objavom spojeným s kostolom sv. Juraja v Kostolanoch pod Tribečom však patria románske a gotické maľby z 11. storočia. Fragmenty maľieb dokumentujú, že maliarska výzdoba pôvodne súvislo vyplňovala steny celého interiéru. Scény sú maľované lineárnou kresbou s farebnou výplňou a zobrazujú biblické dejiny od prarodičov

že Ondrej organizuje obranu krajiny a za vernosť získava rozsiahle pozemky, medzi nimi i Gýmeš. V historických análoch sa píše, že na kopci Dyun (tiež Dúň, 514 m) už v roku 1253 postavil Comes Andreas (Ondrej, zakladateľ rodu) hrad, ktorý bol striedavo v rukách kráľa a Forgáčovcov. Tak ako šli stáročia a moc bola raz na strane kráľa a druhýkrát na strane silných šľachticov (Matúš Čák Trenčiansky, František

Kresba hradu Gýmeš

Rákoczi, Gabriel Bethlen) tak i Forgáčovci, hrad Gýmeš ovládali, alebo oň prichádzali. V čase tureckých vojen boli obec i hrad mnohokrát spustošené, za kuruckých povstaní bol v rukách kráľa, aby ho v roku 1712 kúpil biskup Pavol Forgáč za 130 000

Ruina hradu Gýmeš

zlatých a dal tu postaviť 4 kaplnky. K tomuto majiteľovi sa viaže najhonosnejšie obdobie Gýmeša. V kaplnke svätého Ignáca z Loyoly, na počesť ktorého tu bývali slávne hody s veľkou parádou, sa používalo vzácne omšové rúcho vyšívané zlatou niťou a vlasmi. Sama ich dodala i vyšívala barónka Emerícia Révayová-Forgáčová. Práve pod kaplnkou bola umiestnená rodinná hrobka Forgáčovcov ozdobená veľkým krížom z alabastra. Stavba, disponujúca silným opevnením i honosným vnútorným palácom (ešte v roku 1820 boli vraj hradné komnaty plné vzácného nábytku a obrazov), bola svojbytným organizmom s vodnými valmi, silnou strážou a vodnou nádržou plnou pitnej vody. V 18. storočí bol v dedine vystavaný kaštieľ, a tak záujem panstva o hrad upadal. Neskôr hrad vyhorel a v roku 1833 jeho železné konštrukcie boli použité na stavbu cukrovaru. Od 60. rokov 19. storočia už iba hromady skál dávajú tušiť zašlú slávu Gýmeša. Dodnes majestátna silueta

naznačuje pôvodné tvary stavieb a opevnení. Pohľady do otvorenej krajiny sú úchvatné v každom ročnom období a ponúkajú pekný výhľad na Veľký Tribeč, Žibricu a do údolia Žitavy. ■

*Autorka je publicistka
Foto archív*

Ako prísť bližšie

Tribečské pohorie ponúka okrem ideálnych podmienok pre pešie túry, cykloturistiku a lyžovanie i návštevu jaskýň a krasových útvarov. Územie pri obci Kostolany pod Tribečom, ktoré patrí už do Kostolianskeho krasu, ponúka prechádzku tzv. blokovými rozpadlinami a i keď v lokalite nie sú známe krasové javy v podzemí, je zaujímavé, že vrch východne od obce sa nazýva Jaskyňa. Krasové horniny v priestore Ploská-Lysec poskytujú určité možnosti vysokohorskej turistiky a cvičného horolezectva. Pri Jelenci je to zase Studený hrad s horolezeckým pomenovaním Skalné bralá s kremencovými stenami vysokými 40 m. Do dnes popisovaného priestoru vás s istotou privedú turistické značky. Pricestujete z Nítry autobusom do Kostolian pod Tribečom, vlakom z Nítry do Jelencu alebo tiež z Zlatých Moraviec. Pre prípadných návštevníkov upozomenie: na zrúcaninu hradu Gýmeša sa dostanete z Kostolian asi za hodinu po červenej značke, zo železničnej stanice Jelenec vám cesta potrvá 2 hodiny a musíte sa vydať po modrej a ďalej po žltej turistickej značke.

• uma
Foto archív

**Freska Panny Márie
v kostole sv. Juraja
v Kostolanoch pod Tribečom**

Slovakistika v Českej republike

Na tejto dvojstrane vám prinášame rozhovor so slovenskou historičkou žijúcou v Prahe *Zlaticou Zudovou-Leškovou*, pracovníčkou Historického ústavu Akademie vied Českej republiky.

■ Čo si konkrétne v Českej republike pod pojmom slovakistika môže čitateľ predstaviť?

Slovakistika – ako odbor zaoberajúci sa jazykom, históriou a kultúrou slovenského národa – v českých podmienkach, resp. v podmienkach Historického ústavu AV ČR - znamená vedecky skúmať, spracovávať a v konkrétnych výstupoch prezentovať predovšetkým históriu Slovákov a Slovenska. Na pôde ústavu sa tak deje súbežne s jeho ústredným cieľom: skúmať české dejiny v súvislostiach. Ako slovakistka sa sústreďujem na dejiny 20. storočia v rámci dlhodobého vedeckého výskumného zámeru „Križe evropskej demokracie“.

Z tlačovej konferencie – Židia v boji a odboji (prvá zľava Z. Zudová-Lešková)

■ Má slovakistika v Česku nejakú históriu a tradíciu?

V uvedenej forme na tradíciu nenadväzuje; ide o nový zámer Oddelenia dejín 20. storočia HÚ AV ČR a slovakistika tu dostala miesto vedľa germanistiky, rusistiky, balkanistiky, hungaristiky a najnovšie aj polonistiky. Avšak vedecko-výskumné zábery oddelenia sa pochopiteľne vždy zameriavali aj na dejiny Slovákov v československých a českých súvislostiach (resp. boli skúmané z aspektu česko-slovenských vzťahov) a v tomto ohľade slovakistika nadväzuje na bohaté vedecké zázemie.

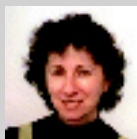
■ Čo pre vás osobne ako pre historičku pôvodom zo Slovenska prijatie miesta slovakistky na Historickom ústave AV ČR znamená?

Pre mňa je to výsostne zaväzujúce postavenie a naplňuje sa tým cieľ, s ktorým som prišla do Prahy pred pätnástimi rokmi. Do Vojenského historického ústavu Praha ma vtedy prijali, aby som sa venovala práve dejinám Slovenska v rokoch 1918 až 1945 s akcentom na roky druhej svetovej vojny. Ústav však od roku 1991 prešiel mnohými reorganizáciami, následne sa spoločná republika Čechov a Slovákov rozpadla, o dva roky neskôr ústav stratil vedecký štatút a posledné štyri roky sa vlastným pričinením utápa v propagandisticko-osvetovej práci; solídnu vedecko-výskumnú prácu otupil. Napriek tejto situácii som výskum slovenských dejín nikdy neopustila a hodlám v ňom pokračovať v neporovnateľne korektných podmienkach.

■ Kde prakticky okrem vedeckej pôdy Historického ústavu AV ČR sa môžeme v Českej republike so slovakistikou stretnúť?

Predovšetkým v akademickom vysokoškolskom prostredí. Od roku 1994 v rámci Ústavu slavistických a východoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe pracuje Kabinet slovakistiky. O tri roky neskôr začal obdobnú činnosť i Kabinet slovakistiky na Ústave slavistiky Masarykovej univerzity v Brne. Oba kabinety sa profilujú predovšetkým svojou pedagogickou činnosťou so zameraním na slovenský jazyk, literatúru a kultúru v konkrétnych historických podmienkach. Na pôde Historického ústavu AV ČR je na rozdiel od nich pozornosť sústredená primárne na dejiny.

Zlatica Zudová-Lešková

PhDr. Zlatica Zudová-Lešková, CSc. je rodáčkou z Dohňan (okres Púchov). Roku 1981 ukončila štúdium histórie na FF UK v Bratislave a začala pracovať na historickom oddelení Múzea SNP v Banskej Bystrici, kde sa venovala otázkam zdravotníckeho zabezpečenia SNP, medzinárodnej účasti na povstaní a problematike česko-slovenských vzťahov.

V roku 1991 sa spolu s rodinou presťahovala do Police nad Metují a po krátkom pedagogickom pôsobení bola prijatá do Vojenského historického ústavu v Prahe, kde bola zodpovedná za výskum česko-slovenských vzťahov a dejín Slovenska v medzivojnovom období a v rokoch 1939 – 1945.

Miesto slovakistky v Historickom ústave AV ČR prijala v júni 2005. Jej vedeckou špecializáciou sú dejiny Slovenska 20. storočia a súčasne pracuje na ďalších otázkach čs. štátnych dejín v rokoch 2. svetovej vojny, medzi ktoré patrí aj židovská protinacistická rezistencia a československá vojenská zahraničná služba.

Prednáša aj na Filozofickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci. Je vydatá a má dve deti.

• ek

Foto archív Z. Zudovej-Leškovovej

Zo zasadnutia počas konferencie – Židia v boji a odboji (v pozadí prvá zľava Z. Zudová-Lešková)

■ **Máte za sebou jeden veľký projekt, ktorý ste v Historickom ústave AV ČR iniciovali a organizovali, bola to medzinárodná konferencia Žid v boji a odboji. Ako hodnotíte je výsledky s krátkym časovým odstupom?**

Konferencia k problematike židovskej rezistencie v rokoch druhej svetovej vojny, ktorá je dôležitou súčasťou českých a slovenských národných dejín, sa konala vôbec po prvýkrát v dejinách československej, resp. slovenskej a českej historiografie. Konala sa v Prahe, avšak za veľmi aktívnej účasti a podpory slovenských historikov. Aj ich príspevky priniesli dôkazy o aktívnom odpore československých Židov, a to jednak v domácom odboji, ako aj v zahraničnom, a teda deklarovali, že ani československí Židia neprijali nacistický verdikt „Endlösung“ s pokorou a v žiadnom prípade nešli, ako sa bohužiaľ traduje, „ako ovce na porážku“, a voči svojmu osudu sa postavili. Konferencia mala aj ďalšie klady – podala stav výskumu problematiky k dnešnému dňu a len nerekonštruovala, ale aj naznačila ďalšie riešenia v oblasti metodologickej a terminologickej, a tiež poukázala na tzv. nepokryté špecifiká židovskej rezistencie. Ďalším kladom je i to, že našla odozvu medzi širokou verejnosťou. Konferencia iniciovala aj vznik samostatnej monografie, pričom iniciatíva vyšla zo slovenskej strany, čo pre mňa osobne bolo veľmi prekvapivé. Bude venovaná Chavive Reikovej a skupine Amsterdam a v tejto súvislosti pochopiteľne aj aktívnemu odboju Židov na Slovensku v rokoch druhej svetovej vojny. Rada sa práce na tejto monografii zúčastním a verím, že bude pre obe národné historiografie prínosom.

■ **Okrem vedeckej práce sa venujete aj pedagogickej činnosti, stretávate sa s mladou generáciou, ktorá už vyrastala v dvoch samostatných republikách. Ako vníma spoločnú históriu našich národov a zaujíma sa o súčasné česko-slovenské vzťahy?**

Učím na Filozofickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci, kde skladba študentov je aj česko-slovenská, a i keď učím holokaust a dejiny židovskej rezistencie, predmetom našej práce sú i česko-slovenské vzťahy z rokov vojny. Študenti sa im dokonca radi venujú, no niekedy som prekvapená dost veľkou neznalosťou základných reálií. Sú pre nich veľmi, veľmi vzdialené, doslova a do písmena „z minulého storočia“. Na druhej strane sú však títo mladí ľudia ochotní sa vzdelávať a akceptujú moje odporúčania. Česko-slovenské vzťahy študujú nielen v obecných rozmeroch, ale badám známky toho, že sa nimi mnohí zaoberajú aj vo svojich rodinách, vo svojich vlastných koreňoch. To považujem za veľký klad.

■ **Rešpektuje sa bohemistika ekvivalente v Slovenskej republike?**

Pokiaľ viem, bohemistika na Slovensku ani formálne neexistuje. Do určitej miery sa tento stav dá pochopiť aj zdôvodniť napr. aj pri akceptovaní náhľadu z pozície (tzv.) veľkých (československých) a malých (slovenských a českých) dejín: veľké (obecné) československé (resp. česko-slovenské) dejiny boli vo svojich faktoch spoločné (a tiež určujúce a strhávajúce na seba výhradnú pozornosť) a na Slovensku čiastočne zatienili spracovanie špecifik vlastného vývoja. Po rozpade československej štátnosti v roku 1992 sa slovenská historická verejnosť, zčasti dobrovoľne a tiež z nutnosti, naplno zapojila do plného spracovania (resp. dopracovania) vlastného národného príbehu, ktorý tak právom dosiahol post primárny. (I keď aj tu je nutné pripomenúť, že súborné dejiny Slovenska boli napísané a publikované na slovenskej akademickej pôde už aj v minulom storočí.) V tomto úsilí posledných trinástich rokov sústredenia sa na vlastné „resty“ sa model českých dejín preberal a bohužiaľ preberá naplno ďalej. Snáď je to problém len generačný; som totiž presvedčená, že dátum inštituovania bohemistiky ako vedného odboru na Slovensku je už blízky. Verím, že mladí, nastupujúci historici Slovenska bohemistiku z mnohých dôvodov podporia, resp. vzdávajú sa od spoločnej štátnosti, ale aj iné napredovanie ich k tomu donúti. Bohemistiku vo svojej vlasti považujem za obohacujúcu pre slovenskú aj českú stranu.

■ **Ďakujem za rozhovor.**

Autorka je novinárka
Foto Historický ústav AV ČR

SLOVENSKÝ PLES 2007

Klub slovenskej kultúry si vás dovoľuje srdečne pozvať na **39. ročník** tradičného **Slovenského plesu**, ktorý sa bude konať v sobotu **20. 1. 2007** na **pražskom Žofíne**. Slovenský ples bude ako každý rok spojený s bohatým kultúrnym programom a dobrou gastronómiou. • Vstupenky si môžete zakúpiť v PosAm Praha (Holečkova 103/31, Praha 5); t. č.: 257 312 091-2, 257 312 100 (vybavuje slečna Kateřina Kozohorská). • **Dovoľujeme si vás upozorniť, že členovia Klubu slovenskej kultúry majú na všetky typy vstupeniek zľavu 50 % z ceny vstupenky.** • Informácie o programe, ako aj ďalšie podrobnejšie informácie o **Slovenskom plese 2007** sa dozviete na internetovej stránke – www.slovenskypes.cz, eventuálne aj na stránke Klubu slovenskej kultúry – www.klubsk.net

• pozn. red.
www.slovenskypes.cz

Spříznění hudbou

Žijí mezi námi léta, nebo jenom přijíždí a pak odjedou. Jejich mentalita, někdy vzhled i chování zůstávají odlišné. *Cizinci*. První krok k jejich poznání je přijetí. Nové informace a přátelství, jež nám mohou dát, zůstanou darem i pro nás.

Soznačením Arab má většina české a slovenské populace spojeny významy jako exotický vzhled, bezprostřednost a finanční nadstandard, v posledních letech však i obavy z možného terorismu. Moje osobní zkušenost byla vždy spojena s uměleckými projevy tohoto etnika a myslím, že poznávat a přijmout arabský svět právě tímto způsobem je pro Středoevropany cesta správná. Zdejší Arabové a jejich přátelé si vytkli cíl: seznamovat české lidi s arabskou kulturou ve všech jejích podobách. Že propojování kultur funguje, mohli diváci vidět v květnu 2006, kdy byl realizován tradiční kulturní večer a slavnostní shromáždění k Mezinárodnímu dni Afriky a mezi účinkujícími se objevilo i slovenské folklorní sdružení Limbora. Ve spojení s českými organizátory odkrývají tajemství tamních zajímavých míst, orientální kuchyně, lidové hudby, náboženství i životního stylu. Například Pražská botanická zahrada v Troji uspořádala na podzim Arabské dny. Mohli jsme si vyzkoušet si výrobu arabského oděvu, šperku a keramiky, pojíst tradiční arabské pokrmy a cukrovinky. Krmí pro duši, oči i uši nabídla hudební skupina Zirjab, stálíce pražské scény. Tři muzikanti hrají na tradiční arabské nástroje a zpívají autentický syrský a libanonský folklór. Jejich vystoupení jsou čím dál víc populárnější a tak se agentura Arabesque rozhodla rozšířit vnímání arabské hudby projektem Spříznění hudbou. Jeho cílem je přispět k úctě a otevření se odlišnému skrze radostnou emoci a příjemný zážitek, pomoci k odtabuizování a odpolitizování arabského fenoménu. Agentura pozvala do Prahy dva hosty ze Sýrie, dva renomované muzikanty: Aban Zirkily hraje na housle a piano, Simon Mraych na arabské a westernové bubny. Součástí projektu byly tři dny

věnované různým tématům. Konference s názvem *Vzájemné ovlivňování evropské a arabské hudby, hudební průniky mezi styly a kulturami* byla spojena s workshopem a měla ambice zaujmout nejen profesionální hudebníky, ale i laickou veřejnost. Vedle syrských hostů vystoupil člen skupiny Zirjab, básník, loutnista a zpěvák Marwan Sulaiman, žijící v Praze už několik let. Druhý den měl téma *Pojďme hrát arabsko-africkou hudbu* a snahou lektorů bylo interaktivně přivést veřejnost k interpretaci nově poznané hudby. Účastníci se učili hrát na hudební nástroje v arabském stylu a spolu s arabskými muzikanty zpívali jejich lidové písně. Neoficiálnější podobu měl třetí večer pod názvem *Spříznění hudbou – Hudební mosty*, konaný ve velkém sále

Městské knihovny. Společný koncert arabských a českých hudebníků měl posloužit jako podnět k setkání lidí dvou kultur, zdůraznit a veřejnosti maximálně zprostředkovat sdělení, že obě kultury, arabská a česká, jsou si blízké, jako lidé z těchto národů. K syrským umělcům se z české strany připojili: jazzman a klavírní improvizátor Emil Viklický, moravská zpěvačka a cimbalistka Zuzana Lapčíková a klavírista Martin Rada. Hudebníkům to na jevišti ladilo, vzájemně se inspirovali a doplňovali. Jejich spřízněnost, energie a souznění přecházely na diváky v hledišti. A o to právě šlo.

Agentura Arabesque, spoluorganizátoři i hudebníci věří, že projekt *Hudební mosty* se bude opakovat, což je pro nás posluchače a milovníky jiných kultur jistě dobrá zpráva. ■

*Autorka je nezávislá publicistka
Foto archiv*

Slovenské divadlo v Praze 2007

12. ročník únor – květen 2007

hraje se na scénách Divadla Bez zábradlí a Divadla Karlovy Vary

10. února 2007 v 19.00 hod.	Slovenské národní divadlo	Divadlo Bez zábradlí
Victor Haim: VALČÍK NÁHODY		
Hrají: Z. Fialová a Ľ. Kostelný Režie: Ľubomír Vajdička		
Komorní příběh - napínavý soubor krásné ženy s andělem o místenku do ráje...		
11. února 2007 v 15.00 a 19.00 hod.	Slovenské národní divadlo Bratislava	Divadlo Bez zábradlí
12. února 2007 v 19.30 hod.		Divadlo Karlovy Vary
Bengt Ahlfors: POSLEDNÁ CIGARA		
Hrají: M. Vášáryová, E. Horváth, Š. Bučko, I. Timková Režie: Emil Horváth		
Hra o tom, jak funguje láska a sex v důchodovém věku v manželství kuřáka doutníků a za asistence kněze.		

Hľadanie vlastnej pravdy

„Praha mi dala všetko“ konštatuje vo svojich pamätiach výnimočný umelec s ojedinelým talentom a citom **Koloman Sokol**. Napriek tomu viackrát odchádza. Domovom mu je po Československu Paríž, USA i Mexiko. Neodchádza za bohatstvom a slávou, ale za pokojom duše, ktorý mu mal každý ďalší cieľ jeho životnej púte priniesť.

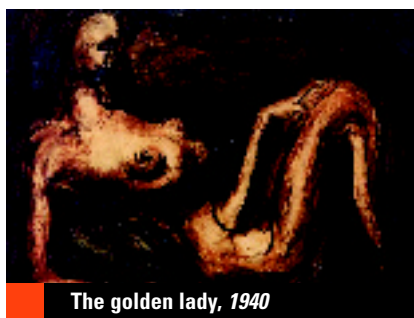

Mexický zákon,
1945

Nesmierne vitálny, intenzívne tvoriaci umelec Koloman Sokol, samotársky hľadač pravdy, figuralista silného expresívneho výrazu a vysokého sociálneho cítenia, jeden z najvýznamnejších a najvýraznejších slovenských grafikov a patriaci k zakladateľom modernej grafiky dvadsiateho storočia na Slovensku. Svojím životom i technikou ovplyvnil celé generácie výtvarných tvorcov nielen vo svojej rodnej krajine. Jeho umeleckému prejavu dominujú zdanlivo každodenné motívy – periféria, robotníci, vydedenci spoločnosti, tuláci i prostitútky, ľudská bieda a osamelosť, ktoré sú situované do bezútešného prostredia.

Narodil sa 12. decembra 1902 v Liptovskom Mikuláši, v pätnástich rokoch odchádza do Košíc, kde sa učí za údenára a práve tam sa stretáva s doktorom Mathém, ktorý v ňom objavuje talent. Za jeho podpory začne v roku 1920 navštevovať súkromnú školu Eugena Króna, čo pre mladého Kolomana znamená prvý seriózny kontakt s výtvarným umením. Z Košíc v roku 1924 odchádza do Bratislavy, kde získava ďalšie skúsenosti na súkromnej maliarskej škole Gustáva Mallého. Zároveň si už počas týchto štúdií vytvára vlastný rukopis plný dôrazu na sociálnu tematiku, ktorému zostáva verný po celý tvorivý život. Hneď v roku 1925 nadväzuje štúdiom na Akadémii výtvarných umení v Prahe u pána Švabinského, Loutku a Šimona, a ďalej pokračuje v tejto neprešenej študijnej sérii v Paríži v rokoch 1932 a 1933. V Paríži sa zoznamuje s viacerými významnými umelcami tej doby, napríklad i s Pablom Picassom.

Jeho prvotný úspech spočíva v odmietaní akademizmu a uprednostňovaní silného citového náboja. V roku 1937 odchádza do Mexika, kde tvorí a taktiež zakladá umeleckú školu podľa vzoru pražskej Akadémie. Počas vojny sa prostredníctvom výstav v USA a Mexiku podieľal na kultúrnej práci československého protifašistického odboja a po jej skon-

The golden lady, 1940

čení sa vracia do Československa, no sklamaný z meniacej sa politickej situácie v štáte v roku 1948 odchádza natrvalo do zahraničia. Po príchode do USA sa často ocitá na pokraji existenčného minima, keď si zarába napríklad ako domovník. Jeho tvorba sa začína postupne meniť, nastáva nová vývinová etapa, Koloman Sokol sa prikláňa ku klasickejšie ponimanej kresbe.

Neskôr, po presťahovaní do Pensylvánie, si vytvára vlastný duchovný, časovo neobmedzený svet Kaburabu i s vlastným abstraktným jazykom. Svet, v ktorom existuje sám pre seba, oslobodený od všetkých vonkajších vplyvov, kde sú si všetci navzájom rovní.

Sokol je citlivým pozorovateľom života, teraz svoju citlivosť v období, keď manželka Lýdia učila a syn George študoval, prenáša na svojich psov. „To, čo som namaloval, išlo vlastne cez mojich psičkov. Dávali mi to, čo som potreboval ku svojej práci. Bez nich by som nič neurobil“ povedal v jednom súkromnom rozhovore. Svoje kresby začína podpisovať menami Brtko, Samba a Sambo. Sokol od nich dostáva bezhraničnú oddanosť a stále priateľstvo, to, čo mu chýbalo u mnohých ľudí, nachádza u svojich psíkov.

Zomiera vo vysokom veku, 12. januára 2003 v meste Tuscon, v štáte Arizona, v USA. Podľa jeho posledného želania je popol z jeho tela uložený na troch miestach sveta, s ktorými sa cítil byť najviac zviazaný a jedným z nich je Liptovský Mikuláš. Ešte počas svojho života daroval rodnému Slovensku 48 svojich diel, ktoré sa stali základom pre založenie Centra Kolomana Sokola v Liptovskom Mikuláši, otvoreného v roku 2002. Jeho diela si je možné do 6. januára 2007 pozrieť i v Slovenskom inštitúte v Prahe, kde ich prezentuje práve Centrum Kolomana Sokola z Liptovského Mikuláša, pod názvom Koloman Sokol – génius slovenského umenia. ■

Autor je publicista
Foto archív

13. února 2007 v 19.00 hod.

Divadlo Andreja Bagara Nitra

Divadlo Bez zábradlí

Dana Lukasiňska: AGÁTA HLADÁ PRÁCU

Hrají: K. Turjanová, D. Dolná, R. Ryniková, L. Trenklerová, K. Greppelová, E. Pavlíková, E. Večerová, D. Kuffelová, Z. Moravcová, M. Ochránek, P. Kadlečík, V. Bartoň **Režie:** Svetozár Sprušanský

Komédie plná vtipných gagů, absurdního humoru, zábavných situací a písniček.

Příběh mladé vzdělané ženy, která hledá kousek štěstí, radosti a vlastní místo v dnešní společnosti, a to ve světě mužů a jejich konvenčních představách o ženách.

4. března 2007 v 19.00 hod.

Divadlo Astorka Korzo '90 Bratislava

Divadlo Bez zábradlí

Thomas Bernhard: PRED ODCHODOM NA ODPOČINOK

Hrají: Z. Krónerová, Z. Furková, P. Šimun **Režie:** Juraj Nvota

Rudolf, Klára a Viera žijú ve spoločnom bytí po rodičoch. Navenek spořádané sourozenecké trio z lepších kruhů spojuje nejenom pokrevní pouto, ale i společné tajemství... Příběh se odehrává sedmého října, počas netradiční rodinné oslavy. Slavnostní atmosféra se střídá s výstupy plnými vášni a postupně nabývá až groteskní rozměr.

(Peter Šimun získal DOSKY 2006 - CENU ZA NEJLEPŠÍ MUŽSKÝ HERECKÝ VÝKON SEZÓNY 2005/2006 za stvárnění postavy Rudolfa Höllera.

Zuzana Krónerová byla v nominaci na Cenu za nejlepší herecký výkon sezóny 2005/2006 v rámci divadelní ankety slovenských divadelních kritiků a teoretiků DOSKY 2006.)

Zabudnuté kúpele

Za čias Mateja Bela, teda pred asi tristo rokmi, bolo na území Slovenska 137 miest, kde stáli kúpeľné budovy a ľudia využívali liečivú silu minerálnych prameňov. V súčasnosti je takýchto miest dvadsaťtri.

Takmer každá druhá slovenská obec má vo svojom chotári prameň „kyselky“, „medokýša“ či „kvašnej vody“. To je v dobe, kedy sa pitná voda stáva strategickou surovinou, príjemné zistenie. Menej nás však musí tešiť, že z takmer 1 300 minerálnych prameňov a 120 žriediel termálnych vôd sa väčšina bez úžitku stráca. Osobitne ľúto nám však musí byť liečivých prameňov, pri ktorých v minulosti stáli kúpeľné domy a srkajúc z porcelánových džbánikov sa pri nich prechádzali kúpeľní hostia. Dnes však pri nich stoja len opustené rozvaliny či chátrajúce areály pionierskych táborov a odborárskych zotavovní.

Začiatky kúpeľníctva na Slovensku

Už v stredoveku sa pri liečivých prameňoch stavali jednoduché kúpele, domčeky a zruby s drevenými vaňami a izbami na nocľah a odpočinok. Tradícia viacerých slovenských kúpeľných stredísk tak siaha do 14. – 15. storočia. Budovanie liečebných kúpeľov na našom území začína koncom 18. st., v dôsledku prehĺbovania vedeckých poznatkov o vlastnostiach vôd a modernizácie lekárskeho postupu. Prvý úradný súpis minerálnych a termálnych žriediel v monarchii dala vykonať už v rokoch 1763 – 1769 Mária Terézia. Cisárovná zriadila komisiu, ktorá mala s pomocou stoličných lekárov v teréne spísať liečivé pramene, analyzovať vlastnosti vody a určiť možnosti ich využitia. V tej dobe už kúpele v Piešťanoch, Sklených Tepliciach ale i dnes už neexistujúce kúpele vo Vyhniciach boli známe nielen v celom Uhorsku, ale v celej Európe.

Zlaté 19. storočie

Rozvoj kúpeľov ako liečebných areálov spadá do 19. storočia. Bolo to obdobie vedeckého skúmania súvislostí medzi vlastnosťami termálnych a minerálnych vôd a ich účinkom na liečenie niektorých chorôb. Vznik kúpeľných komplexov tiež súvisel s novým prístupom verejnosti ku kúpeľom ako k miestam,

kde sa liečenie spája s oddychom a zábavou. Kúpele sa stávajú predmetom turistického podnikania a z mnohých sa vyvinuli sezónne letoviská, kam postupom času neprichádzali len korunované hlavy, vysoká šľachta a bohatí podnikatelia, ale stále viac i stredná vrstva z miest.

Vojny, arizácia, znárodnenie

Po 1. svetovej vojne postihla slovenské kúpele stagnácia. Stratili väčšinu stálych návštevníkov, zmenilo sa podnikateľské prostredie a mnohé boli zoštatnené. Postupné oživovanie spoločnosti a hospodárska kríza v 30. rokoch 20. st. a úplne prerušila druhá svetová vojna. Viaceré kúpeľné domy boli podľa zákonov Slovenského štátu arizované a hospodárske pomery sa pre pokles návštevnosti vo všetkých kúpeľoch zhoršili. Majitelia upustili od ich ďalšej modernizácie a často nemali ani na údržbu. Pre nedostatok hostí sa niektoré kúpeľné objekty začali využívať ako byty, iné schátrali. Počas SNP a prechodu frontu bolo mnoho budov ťažko poškodených. Niektoré boli zničené natoľko, že sa v nich už kúpeľná liečebná prevádzka neobnovila. Dielo skazy už len dovŕšilo znárodnenie po roku 1948. Z celkovo 47 kúpeľných miest, existujúcich pred 2. svetovou vojnou, vybral štát 17 perspektívnych s celoštátnym a medzinárodným významom. Z nich urobil špecializované zdravotnícke liečebné ústavy

Gelnica-Thurzov

a tie sú v prevádzke dodnes. Zo zvyšných tridsať kúpeľných miest dal štát väčšinu do prenájmu podnikom a štátnym firmám. Deväť menších kúpeľov, ktorým štátni plánovači prisúdili iba „lokálny“ význam, nebolo ďalej prevádzkovaných a zaniklo.

Nazeranie na kúpele ako na výlučne zdravotnícke zariadenia sa počas 40 rokov komunizmu neblaho prejavilo na ich urbanisticko-architektonickom výraze. Mnohé historické kúpeľné budovy boli zbúrané, čím sa zničila ich špecifická atmosféra. Socialistické kúpele sa stali iba akýmsi špecifickým druhom nemocníc s naplánovaným počtom pacientov a procedúr.

Slovenské divadlo v Praze 2007

► 24. března 2007 v 19.30 hod. Štúdio L+S Bratislava

25. března 2007 v 19.00 hod.

E.E. Schmitt: MALÉ MANŽELSKÉ ZLOČINY

Hrají: M. Lasica a M. Sládečková Režie: Roman Polák

1. dubna 2007 v 19.00 hod.

Divadlo Alexandra Duchnoviča Prešov

Christo Bojčev: ORCHESTER TITANIK

Hrají: J. Tkáč, S. Hudák, E. Libežňuk, V. Rusiňák, S. Škorvanová Režie: Jozef Ciller

Hořkosměšná komedie. Osudy lidí, kteří se ocitli na okraji společnosti.

(Divadlo Alexandra Duchnoviča Prešov je jediným profesionálním národnostním divadlem na světě, které hraje v rusínštině. V poslední době dosahuje mimořádných úspěchů na slovenské scéně, na festivalech doma i v zahraničí. Letos v nominacích na DOSKY – poprvé na festivalu Slovenské divadlo v Praze)

Divadlo Karlovy Vary
Divadlo Bez zábradlí

Divadlo Bez zábradlí

Zasypané žriedla

Zoznam kúpeľných miest, ktoré v minulom storočí zanikli, je smutne dlhý: Vyhne, Herľany, Nová Lubovňa, Lubica, Muľa, Červený Kláštor-Smerdžonka, Veľaty, Sobrance, Gelnica-Thurzov ... Nie je tu priestor pripomenúť si minulosť všetkých z nich. Vybral som preto len tie, ktoré, aspoň podľa starých pohľadníc a dobových spomienok, boli niečím výnimočné.

Počiatky kúpeľného života vo **Vyhniach** siahajú do 16. st. a svoj prvý vrchol zažil už v 18. st., kedy tu v lete bývalo asi 600 hostí. O odkúpenie kúpeľov, v tom čase najvýznačnejšieho liečebného miesta v Uhorsku, od mesta Banská Štiavnica malo záujem sedmohradské knieža František Rákoczi II. Porážka posledného stavovského povstania mu jeho zámery prekazila. Aj na začiatku 19. st. boli Vyhne miestom liečenia a oddychu, kam sa prichádzala liečiť najbohatšia uhorská šľachta. Ako však upadala sláva a bohatstvo Banskej Štiavnice, chradli aj neďaleké kúpele. Hospodárska konjunktúra v Uhorsku od 70. rokov 19. st. prispela k zveľadeniu kúpeľného areálu. K starému kúpeľnému domu bol pristavaný pavilón so zrkadlovým kúpeľom, jedáleň, čítareň a hudobná sieň. Vysadil sa nový – Horný park, vybudovala promenáda a prechádzkové chodníky po kúpeľoch a okolí. Po rozpade monarchie stratili kúpele dolnouhorskú klientelu a ešte viac trpeli v dôsledku hospodárskej krízy. Ich majiteľ, štiavnický advokát Koloman Ungár sa začal orientovať na židovskú klientelu a Turistický dom prestaval na kóšer kuchyňu. Po arizácii bol v kúpeľoch vytvorený zberný, neskôr pracovný tábor pre Židov. Po vypuknutí SNP tábor rozpuštili a vo vojnovom chaose miestni občania i ľudia z okolia zariadenie kúpeľov vyrabovali. Požiar, ktorý po prechode frontu vznikol, kúpele úplne zničil.

Kúpele **Thurzov**, nachádzajúce sa 2 km od Gelnice, boli založené v roku 1889 uprostred lesov pri umelo vytvorenom jazere. Klimatické kúpele boli známe svojou vodoliečbou, vaňovými a slatinými kúpeľmi, liečili sa v nich choroby dýchacích ciest a nervové choroby. Liečebný ústav pozostával zo šiestich kúpeľných domov a mal kapacitu 100 izieb. Napriek nádhernému prostrediu a dobrým výsledkom mali kúpele len pomerne malú návštevnosť a po 1. svetovej vojne zanikli. Po roku 1948 sa v areáli kúpeľov zriadilo rekreačné stredisko školskej mládeže s prevádzkou pionierskych táborov a škôl v prírode.

Herľany pri Košiciach sú známe najmä vďaka gejzíru studenej vody. Málokto však vie, že v minulom storočí až do prvej svetovej vojny patrili Herľany do kategórie kúpeľov, akými boli Piešťany či Trenčianske Teplice. Už pred rokom 1875, kedy bratislavský rodák V. Zsigmondy vyvrtal prameň minerálnej vody, čím herľanský gejzír umelo aktivizoval, tu existovali kúpele s viacerými kúpeľnými domami. Po „prebudení“ gejzíru však získali najmä medzi košickou šľachtou veľkú obľubu, no navštevovali ich aj hostia z Budapešti, Miškovca a Debrecína. Prameň sa využívali na pitnú, ale aj na kúpeľnú vaňovú liečbu,

Červený kláštor. V pozadí Tri koruny

pre ktorú sa voda umelo ohrievala. V letnej sezóne mali Herľany kapacitu až 500 lôžok. Aj Herľianske kúpele utrpeli v druhej svetovej vojne veľké škody a stratili kúpeľný charakter. Dnes je tu rekreačné stredisko Technickej univerzity v Košiciach, ktorá obhospodaruje aj celý bývalý kúpeľný areál.

V blízkosti Červeného Kláštora, pochádzajúceho zo 14. st., na mieste nazývanom **Smerdžonka** existovali jednoduché kúpele už v stredoveku. Ich liečivé účinky využívali i kartuziánski a neskôr kamaldulskí mníši. Najznámejší z nich je legendárny „lietajúci mních“ Cyprián. V prvej polovici 19. st. pri dvoch sírnych prameňoch postavili dve pozdĺžne kúpeľné budovy. V menšej bolo šesť a v novej a väčšej dvanásť kabín s vaňami, malý bazén, izby na ubytovanie a hostinec. Modernizácia a prebudovanie kúpeľov v roku 1928, kedy sa začali špecializovať na liečenie reumatických a kožných chorôb, z nich vytvorili obľúbené stredisko liečenia a rekreácie na Spiši. Veľký podiel na ich obľube mala okrem liečivých účinkov prameňov i nádherná prírodná scenéria Troch korún a okolitých Pienin. Po znárodnení sa kúpeľný areál zmenil na stredisko podnikovej rekreácie a pionierskych táborov.

Svitanie na lepšie časy

Minulé storočie bolo pre mnohé slovenské kúpele ťažkým obdobím poznamenaným stagnáciou a úpadkom. Súčasná orientácia našej ekonomiky na cestovný ruch vytvára priaznivé predpoklady na to, aby sa podarilo revitalizovať aspoň niektoré z nich. V blízkosti bývalých kúpeľov vo Vyhniach by mal v budúcnosti vyrásť za podpory eurofondov rozsiahly aquapark. Areál niekdajších kúpeľov v Červenom Kláštore sa vďaka novému majiteľom mení na nepoznanie a je veľká šanca, že dôjde i k oživeniu. Ostáva preto veriť, že slovenskému kúpeľníctvu pomaly svitá na lepšie časy. ■

Autor je historik a publicista
Foto Radovan Čaplovič

15. dubna 2007 v 15.30 a 19.30 hod. Radošinské naivné divadlo Bratislava

Stanislav Štepa: DESATERO

Hraje celý soubor Radošinského naivného divadla Režie: Ondřej Spišák

Deset jevištních povídkových příběhů s písničkami. Desatero, které prvoplánově ilustruje základní a zásadní morální kodex lidstva, bez mentorování a s humorem hovoří o tom, co žijeme, jak nechceme, ale hlavně jak chceme žít.

Divadlo Bez zábradlí

Smutné mesto **na Dunaji**

V mladosti ma veľmi prekvapovalo, keď som počul o mojom rodnom meste Bratislave hovoriť ako o „krásavici na Dunaji“. Nechápal som, čo na zanedbaných, ošarpaných a poškodených domoch, neupravených prielukách a zbúraniskách možno ešte z čias z druhej svetovej vojny, ako i neupravených parkoch a neuprataných uliciach môže byť krásne... A to som ešte nebral na zreteľ panelové krabice na každom možnom i nemožnom kroku a nevzhľadné sídliská.

Budova Národnej banky Slovenska, v pozadí budova Slovenského rozhlasu

Na začiatku nového obdobia po roku 1989 som si vyššie uvedené prirovnanie pripomenul. Bratislavské domy pomaly začali získavať nový šat, zničené a poškodené sa opravilo, historické centrum vstúpilo do rekonštrukcie, prieluky sa vyplnili, začala sa nová výstavba. Žiaľ toto obdobie trvalo veľmi krátko. Presne do okamihu, keď podnikatelia súkromní i štátni pochopili, že výstavba bytov i administratívnych priestorov predstavuje neuveriteľný biznis. O to väčší, že Bratislava nemala dostatočný počet bytov a počet podnikateľských spoločností rýchlo narastal. Prechodný nedostatok financií nebyvajúci občanov vyriešili banky a novej výstavbe nič nestálo v ceste. Bez oponentúry úradu hlavného architekta mesta, ale za podpory vhodných „známostí“ začali vyrastať domy bez akéhokoľvek poriadku, jednoducho kde investor získal pozemok. V historickom centre, v širšej mestskej časti i mimo centra Bratislavy. Nadstavovalo sa, dostavovalo sa, zapĺňalo, no predovšetkým stavalo sa. Z večera do rána prekvapovali občany, ale aj odborníkov tie najbizarnejšie stavby na miestach, kde to najmenej čakali. Bratislava síce už nebola ošarpaná, ale stala sa mestom „bez ladu a skladu“.

Po neskutočne dlhom čase priznerania sa konečne bratislavský magistrát pristúpil na obnovenie funkcie hlavného architekta mesta. Všetci, ktorým ešte na vzhľade Bratislavy záležalo, si oddýchli. Žiaľ, zbytočne. Prvý počin nového mestského architekta – nový územný plán, po vzrušených „prestrelkách“ medzi autormi, ochrancami prírody, občianskymi aktivistami a samozrejme vplyvnými lobistami poslanci mestského zastupiteľstva neschválili. A tak v „krásavici na Dunaji“ platí územný plán z roku 1976, naposledy doplnovaný pred 13 rokmi!!! Súdny človek si veľmi ťažko predstaví, na základe čoho dnešné mrakodrapy, veže a ďalšie betónové masy vznikajú. Nespomínam si, že by v roku 1976 mestskí architekti uvažovali napríklad o bytovej výstavbe v známom areáli trávenia voľného času a kultúrnych podujatí tzv. Pekáči, bývalom Parku kultúry a oddychu.

Na druhej strane Bratislava potrebuje nové riešenie priestorového usporiadania a funkčného využitia mestských priestorov ako soľ. V neporiadku je celý schvaľovací proces stavebnej

LIMBORA bilancovala

Manželia Miňovci s podpredsedom vlády SR D. Čaplovičom

Slovenské združenie Limbora si 17. novembra v takmer úplne zaplnenom pražskom Divadle na Vinohradech pripomenulo **20. výročie vzniku folklórneho súboru Limbora a 55. výročie slovenského folklórnej skupiny v súčasnej Českej republike**, programom s príznačným názvom **Plody nášho stromu**.

Sviatok slovenského ľudového umenia sa konal za účasti podpredsedu vlády SR pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Dušana Čaploviča, radcu Veľvyslanectva SR v ČR Borisa Gandela, riaditeľa Slovenského inštitútu v Prahe a kultúrneho atašé SR v ČR Igora Otčenáša a ďalších predstaviteľov Veľvyslanectva SR v ČR, ako aj slovenských spolkov v ČR. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí zastupovala Ľubica Bartalská.

Slávnostný program pripravili SZ Limbora v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry, so Slovenským inštitútom v Prahe a s niektorými ďalšími spolkami v ČR. V priebehu večera vystúpili všetky tri folklórne súbory, ktoré združuje SZ Limbora, od najmenších až po najstarších – Malá Limborka, Limborka, Limbora, ale aj ich hostia zo Slovenska.

Kontroverzná stavba 12-poschodovej administratívnej budovy. Vedľa vpravo Blumentálsky kostol

výstavby. Najväčším hitom v poslednom období sa stáva legalizácia čiernych stavieb.

Postup je veľmi jednoduchý. Investor začne s výstavbou objektu bez povolenia, alebo s povolením na úplne iný typ stavby. Občania za výraznej podpory médií začnú protestovať, investor stavia ďalej. Mediálnu podporu chcú využiť aj miestni úradníci, verejne vyjadrujú rozhorčenie voči investorovi a začnú úradné šetrenia, ale stavba pokračuje ďalej. Potom prichádza zákaz výstavby a udelenie pokút, ale investor stavia ďalej. Keď utíchne na verejnosti rozruch, ktorý skôr či neskôr utíchne, investor zaplatí alebo tiež nezaplatí pokutu, úrady stavbu zlegalizujú a investor s úsmevom v stavbe pokračuje. Samozrejme v takej, čo chcel on, ktorá mu prinesie najvyšší zisk a nie to, čo by sa do danej lokality hodilo.

Moderný kostol v Ružinove – stavba, za ktorú sa Bratislava nemusí hanbiť

V pozadí vpravo budova banky VÚB. Vľavo stavba novej výškovej budovy

A takto dopadli „aféry“ pri rekonštrukciách malých radových domov v Ľudovej štvrti, problematické zvýšenie rekonštruovaných domov dokonca v historickej časti Bratislavy na Hviezdoslavovom námestí. Aj obyvatelia z okolia Avionu a Blumentálskeho kostola si budú musieť zvyknúť na 12-poschodovú administratívnu budovu, ktorá ako čierna stavba nielenže bola dodatočne zlegalizovaná, ale v tejto mestskej lokalite jej bolo umožnené namiesto štyroch poschodí postaviť poschodí dvanaásť.

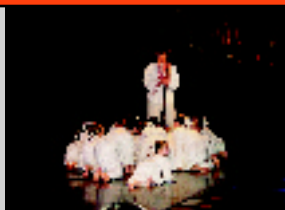
Pohľad z Prístavného mosta na nový bratislavský most – Most Apollo

Mesto „bez ladu a skladu“ je rajom pre stavebníkov. Veď stačí do rozpočtu stavby pridať zopár miliónov na uhradenie pokút a zabezpečiť si dobré vzťahy a môžete v „krásavici na Dunaji“ postaviť hocikde hocičo.

Aké prirovnanie si vymyslia pre Bratislavu naši vnuci a pravníci? ■

*Autor je publicista
Foto Radovan Čaplovič*

LIMBORA a Vianoce

Zvyky a obyčaje s atmosférou predvianočného času a slovenských Vianoc. Ochutnávka typických vianočných dobrôt – kapustnica, oblátky, ... Tak s týmito všetkým sa spája tradičný vianočný program **Vianoce s Limborou**, ktorého XVII. ročník pripravilo SZ Limbora opäť s Klubom slovenskej kultúry a s niektorými ďalšími spolkami pôsobiacimi v ČR a ktorý sa znovu uskutočnil v Divadle U Hasičů, tentoraz v sobotu 9. decembra.

Napokon Limbora pripravila v predvianočnom čase a v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry, so Slovenským inštitútom v Prahe a s niektorými ďalšími spolkami v ČR ešte jeden galaprogram – **Tanec životom**. Podvečer bol venovaný pamiatke popredného slovenského tanečného choreografa, režiséra umeleckých programov a profesionálneho tanečníka **Jaroslava Ševčíka**. Spomienkové stretnutie sa aj vďaka účasti mnohých súborov zo Slovenska, ale aj Belgicka, Srbska, Chorvátska a Rumunska stretlo v radoch verejnosti s veľkým ohlasom.

Podrobnejšie informácie o aktivitách Klubu slovenskej kultúry sa dozviete na www.klubsk.net.

Podrobnejšie informácie o aktivitách Limbory sa dozviete na www.limbora.cz.

Slovenská televízia jubiluje

(3. časť)

Vážení čitatelia, prinášame vám tretie a zároveň i posledné pokračovanie spomienok Františka Kajňáka, pre časopis Listy Slovákov a Čechov pri príležitosti významného jubilea Slovenskej televízie.

Po zahájení televízneho vysielania v Československu 1. mája 1953 z Měšťanskej besedy v Prahe, okolo ktorého je celý rad prvenstiev – osobne by som považoval za najvýznamnejšie to, že tie „neviditeľné pracovné kolektívy, pracujúce tam niekde „za obrazovkou“, aby sa mohli v deň D u divákov rozsvietiť, boli ocenené z najvyšších vládnych miest - dostali vtedy vysoké štátne vyznamenania. Viackrát sa to v dejinách československej televíznej histórie nezopakovalo, aby tvorcovia materiálne – technickej základne boli tak vysoko spoločensky ocenení. Z výkonných umelcov sa na Slovensku ako prví pred televíznu kameru postavili herci Štátneho divadla v Košiciach, hoci je pravda, že už predtým, v medzičase 1953 – 1956 sa napríklad pani Volková a pán Kleis objavili v experimentálnom televíznom vysielaní. To sa uskutočnilo na pôde Slovenského technického múzea, ale zaiste v gescii výskumných odborníkov, pripravujúcich začínajúce vysielanie z Bratislavy, za významnej asistencie či vedeckej oponentúry pedagógov – vedcov košickej Slovenskej vysokej školy technickej. Tejto škole prišlo na pomoc podstatné množstvo kvalitných pedagógov a vedcov, na čo sa niekedy zabúda. Slovenská televízia chránená pod krídlom rozhlasu, ako vo väčšine prípadov

vo svete, sa zo svojho sídla na Zochovej ulici prvýkrát „ukázala“ občanom prostredníctvom televíznych prijímačov 3. novembra 1956 z Parku kultúry a oddychu pri Dunaji. Slávnostný večer sa prenášal do éteru cez vysielateľ na Kamzík, kde bolo dočasne umiestnené aj televízne spravodajské štúdio. V histórii Slovenskej televízie je dobre podchytené, že pri slávnostnom začiatku verejného televízneho vysielania na Sloven-

sku vystúpil vtedajší riaditeľ Slovenského rozhlasu, neskôr riaditeľ Československého rozhlasu v Prahe, dlhoročný zmocnenc vlád Slovenskej republiky Jozef Vrabec. Slávnostný večer z Parku kultúry a oddychu na dunajskom nábreží vzťahovali dovtedajší zamestnanci rozhlasu, páni Rehák a Mazanec. Obdiv za odvalu si aj po polstoročí zasluhujú všetci tí, ktorí vtedy vstúpili do neznámej práce a postupne ju vylepšovali. Mnoho nemenovaných technikov a prevádzkových pracovníkov

pred začiatkom vysielania na Slovensku pracovalo v štúdiách v Prahe, Ostrave či na výskumných pracoviskách a vysielateľoch. Tam sa vytvorili skutočné neformálne televízne „rodinné“ vzťahy, ktoré poznamenali históriu českej a slovenskej televízie na dlhé desaťročia.

Postupne si Slovenská televízia budovala štúdiá na Tržnici, v Petržalke a taktiež mimo Bratislavy. Z Košíc sa začalo vysielateľ až v roku 1962, kde bolo štúdio zriadené z bývalého skladu liečiv. V roku 1970 boli uvedené do prevádzky prvé štúdiové kapacity v novom stredisku v Mlynskej doline a o pár mesiacov na to dabingové štúdio STV v Banskej Bystrici.

Príkladom toho, že existovala zdravá súťaživosť medzi štúdiami v Bratislave a v Prahe, nie sú iba známe bratislavské televízne pondelky, ale i „celoštat-

na búrka“, keď Bratislava pri menšej kapacite štúdií (celkom 3) oproti Prahe (5) vyrobila viac hodín umeleckého programu v jednom roku. Ironicky by sa dalo povedať že neboli ľudia, no chýbal hlavne dostatok umeleckej prípravy – scenárov, atď. Slovenská televízia získala taktiež predstih i v osvojení si farebnej televíznej techniky a keďže v pražskom Národnom divadle bola začiatkom sedemdesiatych rokov uvedená opera

Výšková budova Slovenskej televízie v bratislavskej Mlynskej doline

Výber z bohatej ponuky Slovenskej knihy v Prahe

Ábel Král: Pravidlá slovenskej výslovnosti – Učme sa hovoriť po slovensky! Nové vydanie praktickej jazykovej príručky a obsiahleho slovníka správnej výslovnosti. Doporučovaná denná pomôcka najmä verejne činné osoby, moderátorov, rozhlasových redaktorov, ale i všetkých laických používateľov spisovnej slovenčiny.

Kvetoslava Kučerová: Slováci v Chorvátsku. V 18. storočí sa zástupy vysídencov z hladových dolín „Horného Uhorska“ pobrali hľadať skvu chleba na Dolnej zemi. Popredná odborníčka prezentuje výsledky mnohoročného výskumu i živých kontaktov so slovenskými komunitami v Chorvátsku.

Ján Ignaty: Vojak v poli. Výpoveď udalostí, ktoré pred storočiami krvou písali tie najslávnejšie kapitoly európskych dejín. Klenovský rodák Ján Ignaty (1771 – 1842) zažil „napoleonskú“ epochu európskych dejín v centre diania, na oboch stranách frontovej línie. K svojim pamätiam pripája aj originálne napísaný životopis cisára Napoleona.

L. Kázmerová, M. Katuninec – Historická monografia **Dilemy Karola Sidora** je o výraznej osobnosti slovenských dejín. Objektívny portrét exponenta Slovenského štátu, dokumentárne podložená práca o chúllostivom období novších slovenských dejín.

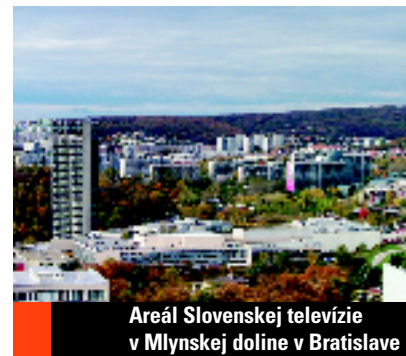
Pohľad zblízka na televízny vysielateľ Kamzík v Bratislave

Predaná nevesta s Petrom Dvorským a Gabrielou Beňáčkovou v hlavných úlohách, chcela Praha zaznamenať túto inscenáciu vo farbe pre zlatý fond ČST. Požičala si preto bratislavský prenosový voz aj s mobilným magnetickým záznamom. Pri jeho presune do Prahy

v sprievode policajných, výstražne blikajúcich áut a motoriek, narazila pri Malackách z vedľajšej cesty stavbárska Tatrovka plne naložená štrkom do auta s magnetickým záznamom a rozbila ho „do šrotu“. Na základe historickej vety: „Prestaňte si zo mňa robiť vtipy, ja som orgán a nemôžem vám uznáť škodu päť a pol milióna devízových korún, keď mám na štvrtý rok limit päť miliónov korún československých pre celý kraj“, sa na dlhú dobu rozkmotrila Slovenská televízia s dopravnou políciou v Bratislave.

Všeobecne známych umeleckých úspechov Slovenskej televízie sa nemám v úmysle dotýkať, tie sú všeobecne známe. Od

už spomínaných televíznych pondelok až po napríklad košickú Zlatú bránu. Víťazili nielen u divákov na oboch stranách rieky Moravy, ale i v medzinárodných súťažiach. Patrí za to mnohonásobné poďakovanie a uznanie televíznych tvorcom, zvlášť pri takom významnom jubileu. Napriek tomu, že súčasné roky možno považovať za krízové, keď sa v štúdiách v Mlynskej doline musí vietor preháňať a keď sa Slovenská a Česká televízia nie a nie dohodnúť na intenzívnejšej výmene televíznych programov, dúfam v krízu iba dočasnú. Optimizmus a viera v ďalšie úspechy patria ku gratulácii. Abrahámoviny, čože to je?! Dosť nazbieraných životných skúseností, v zálohe pripravení, odborne zdatní nasledovníci – radosť bude sledovať budúci rozkvet televízie! V žiadnom prípade nie je čas myslieť na dôchodok!

Areál Slovenskej televízie v Mlynskej doline v Bratislave

Autor je publicista a bývalý pracovník televízie
Foto Radovan Čaplovič

Ján Chovanec

Po Prahe i Bratislava

Dvojazyčné, slovensko-české leporelo Bratislava, mesto na Dunaji – Bratislava, mesto na Dunaji, má za sebou úspešný krst!

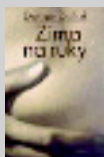
Slávnostná akcia uvítania „do života“ tejto svojho druhu sprvej publikácie o Bratislave prebehla 8. decembra v priestoroch Modrej sály Slovenského inštitútu, za účasti krstných rodičov tejto knižky opernej speváčky Aleny Miro – sólistky Štátnej opery Praha, riaditeľa Slovenského inštitútu v Prahe a kultúrneho ataše SR v ČR Igora Otčenáša, ilustrátorky Zuzany Štancelovej a Radovana Čaploviča, ktorý k ilustráciám prebásnil sprievodné texty. Leporelo o Bratislave a jeho pamätných miestach a budovách, voľne nadväzujúce na predchádzajúcu publikáciu Praha, mesto veží – Praha, mesto věžaté, taktiež vydanú Klubom slovenskej kultúry, určite nie je určené iba najmenším čitateľom, i keď práve oni boli na „oslave zrodzenia“ zastúpení v najväčšom počte.

Krst bol spojený s bohatým kultúrnym programom, ktorý pripravil Klub slovenskej kultúry v spolupráci so Slovenským

inštitútom v Prahe a SZ Limbora. Celú akciu veľmi milo a sympaticky moderovala predsedníčka Klubu slovenskej kultúry PhDr. Helena Nosková. Cyklický výchovno-dramatický program o slovenčine a jednej rozprávkeovej krajine: Rozprávajme si rozprávku, v hlavných úlohách s hercami pražských mestských divadiel a vystúpenie folklórnych detských súborov Limborka a Malá Limborka oslovili a pobavili všetkých, ktorý prišli leporelu popriať všetko najlepšie do života.

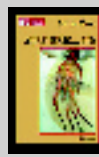
Foto autor

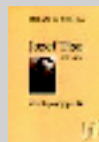
Nový román **Dušana Duška: Zima na ruky**. Ide o príbeh, v ktorom hlavné postavy, učiteľ Pajo a jeho priateľka z detstva Tamara, hľadajú vo vzájomnom vzťahu pravý opak chladu a zimy: teplo ľudských dotykov. Nádej sa raduje zo zázračných dôkazov.

Dlho očakávanú knihu kontroverzného košicko-istanbulskeho spisovateľa **Pain Agda Bavi – Konic sveta**, tvoria dve novely plné krvi, násilia a sexu, ktoré boli publikované v periodikách, v domácich a zahraničných knižných zborníkoch, v rádiu a v súčasnosti sa podľa nej pripravuje film.

Miloš Žiak: Alef, Bejs... Jid. Ďalšia časť „duchovnej autobiografie“ (po knihe Mrzáci studenej vojny), v ktorej autor zužuje záber na espris svojich doterajších umeleckých aktivít – rekapituluje lyriku od prvej zbierky Oheň až požiar až po najnovšiu, dosiaľ nepublikovanú básnickú zbierku.

Milan S. Ďurica: Jozef Tiso 1887 – 1947 (Životopisný profil). Táto kniha má za cieľ čo najobjektívnejšie predstaviť osobnosť prvého prezidenta Slovenskej republiky (1939 – 1945) najmä mladším generáciám, ktoré sa o nej v minulosti mohli dozvedieť iba málo objektívnych faktov. Môžeme si len kľásť otázku, či sa jej to aj podarí...

Slovenské gastronomické objavy v ČR

U Jozefa Urbana sa ani decembrový večer nezdá dlhý. Pražská reštaurácia „U krbu“ je čoraz obľúbenejšia.

sých zariadení. Jej majiteľ Jozef Urban sa v hlavnom meste ČR práve udomáčňoval a nové pohostinské zariadenie – hoci aj pod starým názvom, ktorý nezmenil – si len hľadalo klientelu i tvár. Dnes, po necelých štyroch rokoch, je všetko inak. Adresa na Nitranskej ulici č. 9 na pražských Vinohradoch sa medzitým stala tradičným miestom priateľských schôdzok mnohých Slovákov i Čechov, ktorí sa sem vracajú pravidelne. Svedčí o tom i malá kronika, do ktorej sa zapisujú známi i menej známi hostia: umelci i diplomati, študenti i dôchodcovia, úradníci i remeselníci. Spomeniem aspoň dve známe mená – herca Ondřeja Vetchého a manželku bývalého premiéra Zuzanu Paroubkovú,

Keď som o tejto reštaurácii písal v slovenskej krajskej tlači po prvýkrát, bola ešte skutočným bielym miestom na mape pražských pohostin-

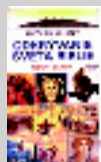
ako aj dve neznáme, Lucku a Lenku pôvodom zo Šumperka. Priezvisko chýba, záznam, adresovaný „domácomu pánovi“ však stojí za to: „Pôvodne sme si chceli ísť len tak niekam anonymne posedieť, ale naši sme Teba a Tvoju reštauráciu a už nás odtiaľto nedostaneš.“ Majiteľ na vysvetlenie dodáva, že autorky týchto riadkov pochádzajú po matke z gemerského mestečka Lubeník. To len dokladá, že málokto je tu celkom anonymný.

Dovolím si povedať, že návštevníci si v reštaurácii „U krbu“ rovnakým dielom cenia sýtu domácku kuchyňu, nefalšovanú pohostinnosť obsluhy i originálne prostredie v zníženom prízemí, kde ústredným prvkom v zime je rozžiarený kozub. Nie elektrický, nie falošný, ale riadny, v ktorom tajomne praská suché drevo. Spolu so senohradskou slivovicou do červena rozpaľuje líca hostí, čerí im šticu i fantáziu a ako šibnutím čarovného prútika prenáša myseľ stovky kilometrov cez „hory a doly“ – tam, kde už mama prestiera biely obrus a otec v naškrobenej košeli nalieva do štamperlíkov. A po chvíli, keď je zrejmé, že hostia reštaurácie netrpia hladom ani smädom a hospodár si môže prisadnúť, zaspomína si pred novinárom i Jozef Urban: „Z detstva sa mi pri spomienke na Vianoce v rodnom Senohrade

Výber z bohatej ponuky Slovenskej knihy v Prahe

▶ **Jaques Musset: Odkrývanie sveta Biblie. Starý zákon.** V prvej časti série sú biblické príbehy od stvorenia sveta, ukážky zo Žalmov, Prísloví a Piesne piesní. Biblické texty sú doplnené informáciami o historických udalostiach, ktoré vplývali na formovanie židovského a kresťanského náboženstva.

Jaques Musset: Odkrývanie sveta Biblie. Nový zákon. Okrem evanjelií podáva druhá kniha Odkrývanie sveta Biblie encyklopedické informácie o dobe a spoločenských podmienkach vzniku kresťanstva, o Ježišovi a ďalších významných postavách z tých čias, o podstate Kristovho učenia a jeho skutkov.

Táňa Keleová-Vasilková: Modrý dom. Príbeh sa odohráva na samote, v modrom dome, kde sa stretáva veľká rodina. Na stránkach knihy sa postupne odkrývajú nielen osudy, ale aj charaktery ľudí, ktorých spája svojská a silná osobnosť – ich matka. Niekdedy stačia len tri dni na to, aby sa v živote toľko zmenilo.

Charles Darwin: Pôvod druhov. Jedna z najvýznamnejších a najprevratnejších vedeckých prác vôbec. Darwin po prvýkrát vrhá ucelený pohľad na vývoj druhov oslobodený od spirituálnych a náboženských predstáv svojej aj predchádzajúcich dob

neďaleko Krupiny vybavuje veľa čistého, iskrivého snehu a mamina biela hubová polievka, po ktorej nasledovali opekanie. Sviatky nebývali u nás bohaté v materiálnom zmysle, ale vždy boli šťastné. Darčeky sme dostávali až ráno, v prvý sviatok vianočný. Večer predtým bol veľmi dlhý“.

V reštaurácii „U krbu“ je to presne naopak, tam sa zase každý večer zdá krátky. V kruhu priateľov – alebo aj v intímnej dvojici – sa človek cíti bezpečne, ako doma; veď komuže by sa aj chcelo von, do sychravej zimnej noci, keď vietor vháňa do očí snehové vločky... Navyše, majiteľ nedávno „modernizoval“ jedálny lístok, hostia môžu zmeny skúšať na vlastnom jazyku. Názvy jednotlivých pokrmov dokazujú, že tvorcovi lístka nechýba zmysel pre humor. „Slotova pečeň na rošte“ sa už stala ozajstným šláglom v novej ponuke, keď ako-tak s ňou držia krok len „Zlaté dukátky Mojsejevovcov“ (bravčové medailóniky, ku ktorým tu ako prílohu servírujú zemiakové placky) a „Veľký šľavnatý bravčový rezeň Ficove sluby“. Že by ho raz prišiel ochutnať i sám slovenský premiér, aby si potom pripomenul, čo narozprával voličom?

Ale od politiky späť k dobrej chuti, hoci pri dobrom pive a víne má svoje miesto zaiste jedno i druhé. „Halušky pána Velkomožného“ ako ďalšia novinka na tanieroch predstavujú kombináciu dvoch druhov tradičného slovenského jedla, ktoré z módy nikdy nevyšlo a boh dá, že ani nevyjde. Ostatne, čo sa pamätám, kuchárky Alžbeta Strmeňová (z Handlovej) a Gizela Kobzová (z Nitry) prácu s vareškou v ruke nikdy nebrali formálne a radšej vždy porciu zväčšili, ako by z nej ubrali. Halušiek teraz varia osem druhov – furmanské, drevorubačské, bačovské,

východniarske atď. Medzi sladkými novotami na jedálnom lístku upútajú zase „Tvarohové palacinky šialeného cukrára“,

vzbudzujúce v niekom zvedavosť a v niekom možno obavy. Rok 2007 klope na dvere a zostať stáť na mieste nechce ani Jozef Urban. Od mája budúceho roku mieni zriadiť na chodníku pred reštauráciou aj malú záhradku („tak tri, štyri stoly, žiadosť som už podal“) a rád by získal aj nový personál, čo mu umožní ponechať reštauráciu otvorenú aj vtedy, keď sa sám zdržiava pri rodine na Slovensku. Ale pomoc sa mu zíde aj tak, veď

napríklad v decembri sa u neho koná jedna podniková oslava za druhou a lahodné nápoje sa lejú prúdom, keďže – ako je známe – nadchádzajúcu zmenu letopočtu sa patrí osláviť už vopred, radšej dvakrát, ako ani raz. A hosť podľa slov J. Urbana nesmie čakať.

„Všetkým želám v novom roku veľa dobrých jedál, šťastia i zdravia a Slovákom ešte aj niečo osobitne: aby mali dost práce doma a nemuseli za ňou cestovať do sveta“ – tak znie novoročné želanie päťdesiattriročného pražského slovenského reštaurátora zákazníkom, krajanom a ľuďom dobrej vôle vôbec.

Osobne som presvedčený, že návštevníci reštaurácie „U krbu“ majú minimálne prvú časť tohto vinšťa istú. ■

*Autor je novinár
Foto autor*

M. Moravčíková: *Jehuda Löw Ben Becalel a Mystérium Golema.* Fenomén golema sa objavuje aj v stredovekej európskej literatúre a spája sa s jednou z najznámejších postáv židovskej Prahy 16. storočia, rabínom Jehudom Löwom. On a jeho výtvor sa stali objektmi mnohých legiend a mýtov, z ktorých niekoľko táto kniha pútavo približuje.

Laco Zrubec: *Gýmešský hárem* – Gýmešský hárem Na ceste medzi Nitrou a Zlatými Moravcami sa na severnej strane Tribečského masívu vypínajú zručaniny Gýmešského hradu z 13. storočia. Hrad patrilo rodine Forgáčovcov. Ich posledný potomok Karol (1825 – 1911) zomrel ako starý mládenec. Po jeho smrti až osemdesiat žien dokazovalo, že ich deti sú potomkami pôžitkárskeho šľachtica. .

Ján Kačala a Ján Krajčovič: *Přehled dějin spisovné slovenštiny.* Náš spisovný jazyk je živý fenomén, ktorý má za sebou dramatické dejiny, významné medzníky, obdobia ohrození i prudkého vývinu. Dvojica popredných jazykovedcov predkladá synteticky spracované výsledky najnovšieho bádania o zložitej historickom vývine spisovnej slovenštiny, jej východiskách a vplyvoch, ktoré spoluurčovali podobu nášho dnešného jazyka. Osobitnú pozornosť venujú autori rozvoju spisovnej slovenštiny v 20. storočí, ktoré sa vyznačuje prudkou dynamikou zmien.

Kníhkupectvo Slovenská kniha nájdete na adrese: Jiřská 1, Praha 1.

www.slovenskeknihy.cz

E-mail: slovenska.kniha@centrum.cz

Čaro Vianoc v slovanskej Európe

Neskorá jeseň a začínajúca zima so svojimi krátkymi dňami, dlhými večermi i nocami, ako keby v minulosti vyzývala cirkev i ľudí k posilneniu sviatočného na úkor všedného. Veď už dávne predkresťanské zvyky v tomto období boli zamerané na ľudskú súdržnosť, uchovanie svetla a magické obrady, ktoré mali urýchliť príchod slnovratu a zaistiť hojnosť širšiemu ľudskému spoločenstvu. Ľudové náboženstvo výrazne pôsobilo na liturgiu a na celý vianočný okruh zvykov a tradícií. A tak sa v tomto zimnom okruhu stretali, spájali a prelínali tradície mnohých európskych národov.

Hoci dnes sa predstava sviatočného presunula predovšetkým do konzumácie – jedál, pitia, kultúry – a nadobúda takmer jednotný charakter, predsa len miestami zachytíme stopy dávnych predvianočných a vianočných zvykov. Na území českých krajín a Slovenska sú dodnes zreteľné dva prúdy – germánsky a slovanský. Zreteľne ich rozoznáme v ľudových zvykoch a obradoch, medzi ktoré rátame prípravu tradičných jedál tohto obdobia a všetko, čo je s ňou spojené. Jedlo bolo a je citlivým ukazovateľom príklonu na jednu, či druhú stranu, alebo vyjadrením vlastnej svojbytnosti. Vo vyjadrení svojbytnosti vynikajú dva národy: na jednej strane Nemci (Germáni), na druhej strane Rusi (východní Slovanovia). U ďalších slovanských, germánskych, románskych, baltských, ugrofínskych národov toto vyhranenie nie je také striktné. Veď Angličania a Francúzi sa navzájom ovplyvňovali prelínaním kultúr, takisto ako Dáni, Švédii, Nóri. Baltské národy už v dávnych časoch do seba vstrebali prvky kultúr germánskych, slovanských, škandinávskych a pretvorili ich do vlastného modelu. Vo vianočných zvykoch, v príprave tradičného jedla však predsa len tie pôvodné vystupujú do popredia. Nazrime spolu do dávnych čias, aby sme sa dozvedeli, ako vznikali tradičné

jedlá a zvyky vianočných dní, či sme v tejto oblasti výnimoční, alebo sme priesečníkom kultúr, a ak áno, tak akých.

Prípravný čas Vianoc – Advent

Od 4. storočia cirkev hovorí o prípravnom čase Vianoc, v ktorom vyžaduje pôst ako prípravu na náboženskú slávnosť. Začínal sa na sv. Martina a mal trvať do Zjavenia, t. j. 56 dní. Bol očakávaním na Kristovo narodenie. Postupne sa skrátil na 4 nedele, tzn. najskôr začínal 27. novembra a končil 24. decembra. Do adventných dní prenikali niektoré ľudové zvyky. Jedným z nich bol deň sv. Barbory, spojený s obchôdzkami dievčat, ktoré prichádzali očistiť domácnosť od pavučín a obdarovali deti sušeným ovocím. Nenájdeme ho u východných Slovanov, jeho ľudová podoba je germánska. Významným sviatkom bol a je sv. Mikuláš. Mikulášske sprievody, obdarovanie, hluč a lomoz, to všetko bolo známe už v ranom stredoveku. Mikuláš bol patrónom detí, študentov, dievčat, ale i rybarov, pltníkov a ďalších. Už od stredoveku bolo zvykom na tento deň napiecť množstvo malých koláčikov, ktorými sa ľudia navzájom obdarovali. Koláčiky boli symbolom hojnosti a malo ich byť dost aj na vianočné sviatky. Mikulášske sprie-

Recepty

Recept na vianočný hubník

Potrebuje 1 liter mlieka, 300g pšena alebo krúp, soľ, 200 g sušených húb, práškový cukor, maslo, 3 vajcia, hrozienka, oriešky, 3 rožky. Namočíme sušené huby a chvíľu ich povaríme. Pšeno alebo krúpy prelejeme horúcou vodou. Precedené varíme s mliekom, štipkou soli a kúskom masla, kým nezmäknú. Podľa chuti pridáme cukor. Do uvareného pšena pridáme a primiešame uvarené nasekané huby, hrozienka, nasekané orechy, cukor a na malé kocky nakrájané rožky. Dve vajcia vyšľaháme do peny, pridáme základ na hubník a riadne premiešame. Dáme do dobre vymasteného pekáčika, zalejeme tretím vyšľahaným vajcom v mlieku a pečieme v rúre do zlatista. Potom vyberieme z rúry a posypeme vanílinovým cukrom. Ten istý hubník môžeme pripraviť na slaný spôsob. Vynecháme cukor, hrozienka a orechy. Pridáme viac soli pretretej s cesnakom, majorán. Môžeme pridať aj drobné bravčové oškvarky. Zvlášť vyšľaháme žĺtky z dvoch vajec a zapracujeme ich do základu, zvlášť vyšľaháme dva bielky. Sneh zľahka a rýchlo zapracujeme do hmoty. Ďalší postup je rovnaký. Slaný hubník neposypeme vanílinovým cukrom.

vody organizovali študenti a so súhlasom predstavenstva školy vyberali ústrednú postavu sprievodu – biskupa Mikuláša. V českých krajinách sa mikulášske obchôdzky konali v 13. storočí, na Slovensku najskôr v 17. storočí v mestách a na vidieku až v 19. storočí.

Východní Slovanovia mikulášske obchôdzky nepoznajú. Ale aj pre nich je december významným mesiacom, pretože od 1. decembra sa deti začínali učiť „gramote“. Matky ich posielali do školy s kohútom – podarúkom pre učiteľa.

Ich tradície sú však - podobne ako u nás - spojené s letným slnovratom. O slnovrate je ruská rozprávka – o slnku, ktoré si odelo sviatočný sarafán, na hlavu si nasadilo parádny klobúk, usadilo sa do krásneho zlatého koča a vybralo sa na juh. Miesto neho prišiel medveď v hustej dlhej kožušine. Lezie v noci po strechách, budí stareny a núti ich celú noc kúriť v peci, aby nepomrzli. Na poliach sa naháňa s meluzínou, v lese sype srieň a kde stúpi do rieky, hneď je tam ľad hrubý na tri siah.

Vianoce

Deň pred narodením Ježiška pekli východní Slovanovia figúrky domácich zvierat z cesta. Kravy, býky, prasce, ovce, sliepky, kohúti sa dávali za okno ako symbol hojnosti pre okoloidúcich, pre domácich sa kládli na stôl a večer sa posielali príbuzným ako darček. Aj u nás sa pečú vianočné cukrovinky vo formičkách, ktoré predstavujú medvedie labky, kohútov, ovečky, prasiatka, kone atď. Ale naša tradícia nám velí skôr, na Mikuláša.

Na Štedrý večer sa držal prísny pôst a jedlo sa až večer. U Rusov, Ukrajincov, Bielorusov sa varievala kuřta, špeciálna kaša na štedrovečerný stôl. V jednom hrnci sa varila pšenica, v druhom sa v mede varili hrušky, jablká a slivky. Potom sa zmiešala dohromady, alebo sa najprv do misky nakládla pšeničná kaša, ktorá sa poliala medovou zaváraninou z ovocia. Túto kašu varili všetky slovanské, germánske i baltské národy. Z našich stolov sa vytratila, takisto ako aj iné druhy kaší, ktoré boli tiež vianočným jedlom a mali priniesť konzumentom hojnosť po celý budúci rok. Takou kašou bývala krupičná kaša posypaná perníkom, škoricou, makom, masteným maslom a polievaná rozvareným ovocím.

Na štedrovečerný stôl patrila hrachová kaša, ktorej obmenou bola hrachová polievka, taktiež symbolizujúca hojnosť a bohatstvo. Varili sa kaše z rôzne upravovaných obilných zŕn – krúp, krúpok, pšena, pohanky. Často sa k nim pridávali sušené hríby, korenie a cesnak. Zapekali sa v peci, a tak vzniklo

české štedrovečerné jedlo kuba, alebo hubník. Varí sa a pečie v horských a podhorských regiónoch dodnes. Má dve varianty – juhočeskú a šumavskú, nazývanú kuba a krkonoško – východočeskú nazývanú hubník. Kuba je slané jedlo, hubník sa pripravuje na slano alebo na sladko. Patrí aj k nemeckým štedrovečerným jedlám.

Hríby sú považované za obradné jedlo Slovanov. Preto jedlá z nich bývali súčasťou štedrovečerného stola. Na Slovensku ich nájdeme v štedrovečernej kapustnici, v niektorých regiónoch spoločne so sušenými slivkami. Inde bývajú naložené v soli a octe pikantnou prílohou k iným jedlám.

Niektorí východní Slovanovia pečú koláč z kysnutého cesta – kračuník. Pod rovnakým názvom sa pekával aj v slovenských regiónoch. V Čechách sa pečie podobný koláč – vánočka (slovenská vianočka). Ich pôvodným spoločným základom bola židovská chala.

Na Štefana a na Silvestra je na Slovensku, podobne ako v Čechách temer tradičným jedlom bravčová huspenina, na Slovensku nazývaná aj studenô, alebo studenec. Studenec je pôvodný názov decembra u východných Slovanov. V stredoveku Česi a Slováci nazývali december prasinec, pretože pred Vianocami, alebo medzi vianočnými sviatkami zakáľali bravý. Po Štedrom dni sa jedlo bravčové mäso – nielen huspenina, ale aj jaternice, krvavnice, pečená bravčovina, ktorá má prinášať

hojnosť a šťastie do nastávajúceho roku. Bravčovinu jedia v tieto dni Nemci, Dáni, Švédci, Nóri, Lotyšci, Litovci, takisto ako Poliaci, Ukrajinci, Rusi a ďalší. Angličania uprednostňujú moriaka.

Symbolom Vianoc je ozdobená jedlička, smriečok, borovica. Prvý vianočný stromček ozdobili v Brémach roku 1570. V šesnástom a sedemnástom storočí sa rozšíril všade tam, kde žili Nemci, vrátane napr. Livonska. Odtiaľ údajne pochádza zvyk zdobiť jedličku dlhými, tenkými bielymi sviečkami, ktorý dlho zachovali napr. Lotyšci.

V Prahe ozdobil prvý vianočný stromček riaditeľ Stavovského divadla v roku 1812. Východní Slovanovia zdobia novoročnú jedličku. Na Slovensku býval vianočný stromček pletený zo slamy a visel z povaly ako pripomienka rajského stromu. V Maďarsku sa zdobil trnovník. Obdobné predstavy nadobúdali rôzne podoby, ktoré formovala cirkev podľa západnej alebo východnej liturgie.

Slovenské Vianoce s pastierskymi hrami a koledami sa uchovávali dlhšie ako moravské a české, hoci ich základ bol spoločný, podobne ako tradičné jedlá. ■

Foto Iko Keson

Recepty

Recept na jablkový závin

Potrebuje 500 g hladkej múky, 1 vajce, vlažnú vodu, lyžicu octu, štipku soli, 2 lyžice masla alebo rastlinného tuku do cesta, 2 lyžice masla na potretie, 5 postrúhaných jabĺk, 100 g nasekaných orechov, 100 g hrozienok.

V osolenej vode rozpustíme maslo, vyšľaháme vajíčko a na doske vypracujeme s hladkou múkou mäkké cesto. Dôkladne ho prepracujeme, aby bolo hladké a pružné. Rozdelíme ho na dva – tri diely, ktoré posypeme múkou a prikryjeme nahriatou rajnicou alebo kameninovou misou.

Cesto necháme 30 minút odležať. Obrus posypeme múkou, kúsok cesta vyvalkáme a potom cesto opatrne vyťahujeme od stredu do okrajov. Rovnomerne tenké cesto pokropíme maslom, posypeme opraženou strúhankou, nastrúhanými jablkami, posypeme posekanými orechmi, škoricovým cukrom a hrozienkami vymáčanými v horúcej vode. Stočíme, potrieme rozpusteným maslom, posypeme orechmi a pečieme na vymastenom plechu v rúre do ružova. Teplý závin posypeme vanilínovým cukrom.

Německá zdravotnická **reforma**

Střední Evropa

Reforma státních subjektů je otázkou, která trápí většinu evropských zemí již nějaké to volební období. Že se k jejich funkčnosti a dlouhodobějšímu bezproblémovému chodu dojde pouze **dohodou skrze politické spektrum, se ukazuje také stále palčivěji. Tento problém se jako zásadní ukázal na Slovensku, kde se nová Ficova vláda snaží alespoň omezit pravicově nastartované Dzurindovy reformy. Neochota slevit a problém fatálního čekání se ukazuje jako tragický i v České republice.**

Snad následováníhodným vzorem by se mohlo stát Německo, kde se již přes rok pokouší v rámci společného kabinetu modernizovat zastarávající systém společná vláda křesťanských demokratů s demokraty sociálními. Prvním výsledkem nesnadných dohod je tzv. zdravotnická reforma (Gesundheitsreform).

Německé zdravotnictví se v mezinárodním srovnání drží na špičce již dlouhodobě. Smyslem reformního návrhu, o kterém od počátku podzimu pravidelně diskutuje německá vláda i veřejnost, je udržet dosavadní úroveň, solidaritu a především vnést do systému finanční soběstačnost. Dosavadní uhrazování plateb zdravotním pojišťovnám, které odevzdávají finance nemocničním zařízením dle výkonů provedených na tom kterém určitém pacientovi, má být nahrazeno průhlednějším přímým rozdělováním pojištění pojišťovacími ústavům z fondu zřízeného a kontrolovaného spolkovou vládou. Do fondu budou putovat peníze na zdravotní pojištění od zaměstnanců, zaměstnavatelů, stejně jako i zákonné daně, které by měly být podle rovnoměrného tarifu rozdělovány zákonným i soukromým zdravotním pojišťovnám. Za ně má být poskytována základní zdravotnická služba bez ohledu všem.

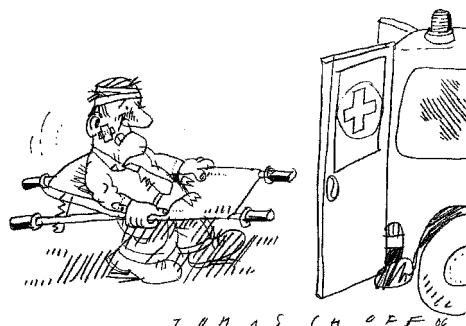
V novém systému se počítá s vysokým podílem soukromých zdravotních kas, které mohou v různé míře nabídnout nadstandardní služby. Navíc v případě nedostatečnosti prostředků ze zdravotního fondu mohou platbu navýšit tzv. dodatečnou premií, která může činit až jedno procento z příjmů domácnosti pojištěného. Ty nejchudší má ochránit hranicí 8 € (cca 220 Kč), při jejímž překročení by se měl postup konkrétní pojišťovny prošetřit. Při každé změně tarifu musí navíc informovat pojišťovna o možnosti přechodu ke konkurenci. Sociálně demokratická ministryně zdravotnictví Ulli Schmidtová si od

změny slibuje oživení kapitalistické soutěživosti ve zdravotnictví, mluví o odbyrokratizování dosavadního prodělečného dotovaného systému. Tím, že kasy budou přímo kontrolovány od svých zákazníků, budou se snažit své platby nenavýšovat (alespoň v to doufá vláda).

Reforma je ve své podstatě dokončená, dojednávat by se měla pouze v maličkostech. Tvrdým oříškem ovšem bude ještě její prosazení do praxe. S přechodem na nový systém se počítá k 1. lednu 2009. Do té doby bude muset být připraveno pole, což konkrétně znamená oddlužení zdravotních kas, počítá se i s navýšením základního zdravotního pojištění (v roce 2007 o 0,5 % a další zvyšování pro rok 2008 není vyloučené). V plánu je i velice nepopulární krok, kterým by měly být vyrovnány podmínky k soutěži kas pro začátek roku 2009 – bohatší země by měly platit těm chudším a to až do 100 milionů € ročně (jedná se hlavně o Bavorsko), tak aby v lednu 2009 začaly všechny kasy se stejnými podmínkami a na stejné úrovni pojištění. Vláda je rozhodnuta během dvou let sloučit

všechny kasy do jednoho zastřešujícího sdružení, čímž by pojišťovnictví odkartelizovala.

Velká koalice čelí již teď kritice, především kvůli faktu, že nový systém bude značně podfinancován a v důsledku na jeho fungování prodělají všichni. Protesty zdravotníků probíhají sousledně s jednáními. Nicméně ministryně doposud mluví o připravenosti k dialogu – vést diskusi s veřejností bude nutné, necitlivé prosazení reformy by mohlo skončit katastrofou i pro vládní stranu, reforma totiž vstoupí v život necelý půlrok před parlamentními volbami.

TOMÁŠ CHOFF

*Autor je historik sociálních dějin a publicista
Kresba Jan Tomaschoff*

Blahoželanie

**KLUB SLOVENSKEJ KULTÚRY
a redakcia LISTOV
Vám k VIANOCIAM
a do NOVÉHO ROKU**

prajú veľa zdravia, lásky a šťastia

Program Slovenského inštitútu v Prahe

január 2007

9.1. od 17:00

Galéria SI

Jilská 16, Praha 1

PETER MIKULA – FOTOGRAFIE

Výstava fotografií slovenského umelca pôsobiaceho v Prahe.

Prípravil SI

11.1. od 17:00

LITERÁRNY ŠTVRTOK – Čítanie súčasnej slovenskej literatúry

Programový cyklus o novinkách a nových čítaniach súčasnej slovenskej literatúry

Číta: dr. Jozef Bžoch Program je venovaný autorovým 80. narodeninám, v rámci ktorého

Divadlo SKRAT uvedie literárno-hudobnú montáž Encyklopédia Jozefa Bžocha od A po Scenár: Jana Bžochová-Wild, Účinkujú: I. Hrubanovičová, L. Burgr a B. Lenko

Prípravil SI

15.1. od 17:00

TV PONDELOK Z BRATISLAVY –

MILIÓNOVÝ CHLAP

Televízny film o osudoch slovenského výtvarníka Š. Baniča, ktorý zostrojil a vyskúšal v Amerike padák. Hrajú: J. Kodeš, M. Huba, T. Žilincík, Réžia: Peter Hledík

Prípravili SI v spolupráci s STV Bratislava

16.1. od 17:00

FEDOR VICO – VLADIMÍR JIRÁNEK:

Karikatúry

Dvojvýstava významných osobností slovenského a českého kresleného humoru.

Prípravil SI

20.1. od 20:00

Palác Žofín

Slovanský ostrov 226, Praha 1

39. SLOVENSKÝ PLES

Moderujú: Juraj Kukura a Dara Rolins

Účinkujú: FS Limbora, L. Šoralová, D. Rolins, R. Müller, Funny Fellows, A. Gondolán, V. Špinarová a ďalší. Prípravili Klub slovenskej kultúry a PosAm s podporou SI

Predaj vstupeniek od 7.12.2006

Rezervácia vstupeniek na tel. č. 257 312 091

Viac informácií a program na www.slovenskypleš.cz

21.1.

Kostol sv. Michala, V Jirchářích 14, Praha 1 a Olšanský cintorín, Praha

DEŇ JÁNA KOLLÁRA

9:30 Slávnostná bohoslužba spojená s hudobným programom

15:00 Pietny akt pri hrobe Jána Kollára
Spomienkové podujatie k 155. výročiu úmrtia tejto významnej osobnosti slovenského národného života.

Prípravila Spoločnosť Jána Kollára, Slovenský evanjelický a.v. cirkevný zbor Praha, SNK Martin a Slovensko-český klub v spolupráci so SI.

22.1. od 18:00

Slovenská literárna klasika na filmovom plátne

FRANTIŠEK ŠVANTNER: NEVESTA HÓL

Baladický príbeh o mladom horárovi, ktorý sa po rokoch vracia domov a prostredníctvom dievčata Zuny spoznáva nielen seba, ale aj prírodu a svet. Hrajú: M. De Riggová, M. Kňažko, J. Pántik a i. Réžia: Martin Ťapák.

Projekcia pri príležitosti nedožitých 95. narodenín F. Švantnera a 85. nedožitých narodenín J. Pántika. Prípravili SI v spolupráci so SFÚ Bratislava a Kabinetom slovakistiky FF UK.

24.1. od 10:00

ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU

Cyklický výchovne-dramatický program pre najmenších žiakov pražských škôl o slovenčine a jednej rozprávkovej krajine.

Prípravili SI a Klub slovenskej kultúry

25. 1. – 4. 2.

Kino Světozor, Vodičkova 41, Praha 1

Kino Aero, Biskupcova 31, Praha 3

DNI EURÓPSKEHO FILMU

XIV. ročník medzinárodného filmového festivalu

SR zastupuje film scenáristu Stanislava

Štepku a režiséra Jiřího Chlumského

Konečná stanica.

28.1. 17:00 Kino Aero

30.1. 19:00 Kino Světozor

Vstupenky v pokladniach kín. Viac informácií a program na www.eurofilmfest.cz

Slovenskú časť pripravil SI

26. – 28. 1.

Divadlo Rokoko – scéna MDP,

Václavské nám. 38, Praha 1

MALÁ DIVADELNÁ PREHLIADKA

SLOVENSKÉHO DIVADLA

Divadlo A. Bagara, Nitra

27.1. od 14:00 Neil LaBute: Tvar vecí

Réžia: Maja Hriješik a Roman Oleksák, **Hrajú:**

K. Turjanová, P. Oslík, L. Trenklerová, J. Hrčka

27.1. od 20:00 István Tasnádi: Verejný nepriateľ

Réžia: O. Spišák **Hrajú:** M. Ondrák, M. Nahálka,

R. Ryníková, M. Ochránek, L. Haverl a ďalší

Divadelná spoločnosť DIVA, Bratislava

26.1. od 19:00 A. Strindberg: Slečna Júlia

Réžia: Michal Spišák **Hrajú:** Lenka Barilíková, Lucia Jašková, Martin Mňahončák

28.1. od 19:00 Ch. Durang: Nevyliciteľní

Réžia: Michal Spišák **Hrajú:** C. Kassai, L. Barilíková, H. Krajčiová, K. Mikulčík, V. Horján a J. Kapec

Vstupenky v pokladni divadla

www.mestskadivadlaprazska.cz

Prípravili Městská divadla pražská v spolupráci s SI

31.1. od 10:00

SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA

Cyklický komponovaný literárny program pre študentov pražských škôl spojený s prednáškou, prednesom ukážok z diel a besedou.

Prípravili Slovenský inštitút a Klub slovenskej kultúry v spolupráci s Kabinetom slovakistiky FF UK.

31.1. od 17:00

VEČER SLOVENSKÉHO PEN KLUBU

Stretnutie so slovenskými literátmi Irenyjom

Balážom, Máriou Bátorovu, Jánom Čomajom

a Andrejom Reinerom. Host: Jiří Dědeček

Prípravil Český PEN Klub v spolupráci so SI

do 6. 1. 2007

Galéria SI

Jilská 16, Praha 1

KOLOMAN SOKOL – GÉNIUS

SLOVENSKÉHO UMENIA

Úvodný projekt nového výstavného cyklu

Slovenské galérie v Prahe. Prezentuje: Centrum Kolomana Sokola, Liptovský Mikuláš.

Programy sa uskutočnia v Modrej sále Slovenského inštitútu (Jilská 16, Praha 1), pokiaľ nie je uvedené inak.

Upozornenie: Zmena programu, termínov a časov vyhradená!

Slovenský ples 2007

39. ročník Slovenského plesu se bude konat 20. ledna 2007 od 19.00 hod,
slavnostní zahájení od 20.00 hod.

v Paláci Žofín

Slovanský ostrov 226, Praha 1.

Večerem bude provázet Juraj Kukura a Dara Rolins.

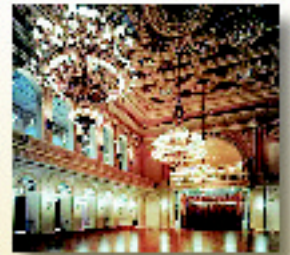
Velký sál

Ve velkém sále a přísálí se podává servírovaná gala večeře.

V sále je 44 stolů s počtem 9 míst u jednoho stolu.

V přísálí je 10 stolů s počtem 9 míst u jednoho stolu.

Program: Zatrestand Petra Píši, FS Limbora, Lucia Šoralová, Gábi Kočí, Ewa Farna, Dara Rolins, Richard Müller, Zuzana Smatanová, Gulo čar, Antonín Gondolán, Vrbovski vítazi a Karpatské chrbáty.

Galerie Velkého sálu

Na galerii je podávána večeře formou teplého bufetu.

Samotný bufet bude umístěn přímo v prostoru galerie.

V prostoru galerie je celkem 31 stolů s počtem 142 míst.

Program společný s Velkým sálem.

Malý sál

V malém sále je večeře podávána formou teplého bufetu.

Maximální počet míst u stolu je 10 osob, celkový počet stolů je 18.

Program: Voxtory, FS Limbora, Funny Fellows, Antonín Gondolán, Ewa Farna, Zuzana Smatanová, Diskotéka Martina Hrdinky.

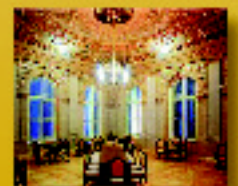

Rytířský sál

Večeře je podávána formou teplého bufetu.

Maximální počet míst je 104 u celkem 26 stolů.

Program je komponován především lidovou hudbou, vystoupí například FS Limbora, Cimbálovka ze Skalice a další.

Předprodej vstupenek:

www.slovenskyples.cz, tel. číslo: +420 257 312 091

PosAm

systemové integrace • dodavatel informačních technologií • systémy pro správu dokumentů • systémy pro předtiskovou přípravu

PosAm Praha spol. s r.o., Holečkova 103/31, 150 00, Praha 5, tel 257 312 091, fax 257 314 096

PosAm Brno, Štefánikova 61, 612 00, Brno, tel 541 211 413, fax 541 213 247

PosAm Ostrava s.r.o., Janáčkova 3, 702 00, Ostrava, tel 595 136 501-3, fax 595 136 500

Študentské listy

3

2006

Príloha časopisu Listy

Vo štvrtok 7. decembra sa v priestoroch Modrej sály Slovenského inštitútu uskutočnil 3. ročník medzinárodnej študentskej konferencie stredoškolskej mládeže Poznejme sa vzájemne – Poznajme sa vzájomne. Študentská súťaž, ktorá v tomto roku niesla názov „Čeština a slovenčina, jazyky stále blízke?“ organizuje každoročne Klub slovenskej kultúry s podporou MŠMT ČR. Po prvýkrát sa v tomto roku konala pod záštitou kultúrneho atašé SR v ČR a riaditeľa Slovenského inštitútu v Prahe, spisovateľa Igora Otčenáša.

V rámci konferencie boli oznámené výsledky súťaže. V tomto roku mala porota vybrať a vyhodnotiť najlepšie preklady zo slovenského jazyka do českého jazyka. Po niekoľkých zasadnutiach poroty, ich dôkladnom zvážení, preštudovaní a porovnaní jednotlivých prác študentov sa porota v zložení: H. Nosková, E. Josífková, D. Benešová, J. Chovanec a R. Čaplovič rozhodla na nasledujúcom umiestnení konkrétnych prekladov, pričom udelila tri

prvé ceny, dve druhé, jednu tretiu cenu a napokon sa porota rozhodla udeliť aj špeciálne ocenenie poroty:

1. miesto: Martin Mošna z Podještědského gymnázia v Liberci, za preklad textu Jaroslavy Blažkovej Galéria mladšieho brata;

1. miesto: Anna Šimerdová z Gymnázia Jana Nerudy v Prahe, za preklad textu Juraja Špitza Nechcel som byť Žid;

1. miesto: Magda Nechanická z Gymnázia a strednej odbornej školy pedagogickej v Liberci, za preklad textu Jaroslavy Blažkovej Poviedka plná snehu;

2. miesto: Veronika Hegerová z Gymnázia Králíky, za preklad textu Gabriely Rothmayerovej: Tak o čo ide?;

2. miesto: Marcela Voláková z Gymnázia Králíky, za preklad textu Prútené kreslá Dominika Tatarku;

3. miesto: Lucie Vlková z Gymnázia a strednej odbornej školy pedagogickej v Liberci, za preklad textu Jaroslavy Blažkovej Poviedka plná snehu;

Cena poroty – za vytvorenie novej kategórie v oblasti prekladu veršovaného textu: Lenka Matoušková z pražského

Gymnázia Jaroslava Seiferta, za jej preklad textu hudobnej skupiny No Name Prvá.

Ocenení si prevzali aj vecné ceny – prví si prevzali nákupné poukážky v hodnote 1 000 Kč, ocenení na ďalších miestach nákupné poukážky v hodnote 500 Kč. V rámci tretej študentskej konferencie stredoškolskej mládeže boli študentom a ich pedagógom predstavené aj preklady účastníkov slovenskej časti súťaže, ktorí pre zmenu mali preložiť texty

z češtiny do slovenčiny. Počas konferencie vystúpili s prednesom z diela J. Blažkovej Galéria mladšieho brata, herci pražských divadiel V. Kučerová a M. Matejka.

V treťom tohtoročnom čísle prílohy Študentských listov vám priblížime prvé dve ocenené víťazné príspevky, konkrétne od M. Mošnu a M. Nechanickej. V budúročných prílohách Študentské listy, postupne uverejníme ďalšie ocenené práce, v poradí na akom mieste sa umiestnili. ■

Radovan Čaplovič
Foto autor

Z 3. študentskej konferencie v Slovenskom inštitúte

Jaroslava Blažková: Galerie mladšího bratra

Adam utíkal, klopýtal, plakal očima i nosem, slané potůčky slz si rozmazával ušmudlanou pěstí.

- Pirát! Osel! Kasabubu!

Vrhal kletby s takovým zápallem, ke kterému dožene jen ten nejstrašnější ze strašných pocitů – bezmoc.

- Pirát! Osel! Kasabubu! – opakoval a každý výkřik umocňoval borovou šištičkou, vrženou vši silou do křoví. Zapraskalo to, vyletěl oranžový drozdí zobák, ptačí morseovka.

Sem tam zaduněl Červený most pod dupáním rychlíku, z vozovky troubili svůdníci ve feliciích, ale to byly zvuky, které do lesa nepatřily. Tady, mezi buky, zazděný kmeny, se Adam cítil bezpečně. Tak bezpečně, že si mohl dovolit hlučný babský pláč.

Otočil se, prásknul ještě jednou šiškou tam, kde volal kukuk, a v dálce slabě prskal jemný Inčin smích. Utřel si nos do rukávu, ale vody bylo přespříliš. Sáhl do kapsy. Vytáhl kus houby, skobu, dvě bukvice a stoletou zkamenělou karamelu. Kapesník nenašel. Rozkročil se a zkusil smrkat po zednicku. Trochu se mu ulevilo. Je takové chlapské postavit se rozkročmo, přitlačit palec na nosní díрку a druhou foukat, ne příliš, ale ne málo – tak akorát – ke všemu je potřeba cvik.

Už nebrečel. Jen v plících mu uvízl měchýř, oteklý smutek, který by se dal nahmatat.

V zelené vodě potoka si vrby máčely své zelené křtice. Adam ufíknul pět prutů, usadil se do trávy, ve které se pásly stovky sedmikrásek, bez radosti začal plést pomlázku.

Na jeho osmiletý svět usedlo černé kuře.

První chlápek, který nosil Ince herbář, byl zasklený hrubými rámy brýlí. Adam se ani nedozvěděl, jestli je PRÍMA nebo LÚJ. Přes skla se mu nedalo dohlédnout do očí. Jmenoval se Makudera.

Když přišli poprvé společně na kraj Železných studánky, Inka v červené blůze a skládané sukni nad kolena, se silonovým košíčkem, dětským úsměvem a stínem teplákového bratra v patách, Makudera se porozhlédl a pokynul Adamovi modrohnědým prstem. Celé ruce měl zajímavě vybarvené, byl chemik.

- Poslouchej, stonožko, řekl. – Chtěl bys buzolu?

Adam nevěděl, co buzola je, ale chytře odpověděl:

- Chtěl. – Maminka mu odjakživa vštěpovala: – Když dávají, tak ber!

- Tak se tady projdi! My s Inkou vyběhneme nahoru, kvete tam kapradí, ale koušou hadi. Když pěkně počkáš, dostaneš buzolu.

Adam si sedl na železný plot. V potoku plavaly větve, po cestě pluly páry. Některé procházely mlčenlivě, na metr od sebe, kluci pošvihávali proutky anebo učebnicemi, anebo jen tak – rukama a Adam v jejich obličejích viděl tu obrovskou otravu procházky s babou. Jiní se drželi jako děti, všechno jim bylo k smíchu a jiní zas šli s rukama propletenýma, srostlými boky a s očima nepřičetnými od hrozně neznámé nemoci. Adam si je prohlížel a čekal. Čekal hodinu, pět hodin, sto dvacet let. Přicházel soumrak, když se v dálce objevila Inka s Makuderou. Drželi se za ruce a smáli se. Adam jim vylétl naproti.

- Tak jak? Našli jste?

- Co?

- Květ kapradí!

Pohlédli na sebe zvláštníma očima.

- Našli! – řekl Makudera. Ale museli jsme dlouho hledat.

- Ukažte!

Makudera rozevřel herbář, mezi dvěma savými papíry ležely tři mizerné byliny bez květu, bez listu kapradí.

- Tohle?

- Kdybys věděl, jaká je to vzácnost!

- Hadi tam byli?

- Třímetroví. S takovými zuby, hele!

Makudera vycenil špičáky.

- Opravdu?

- Vážně.

- A buzola?

- Jaká buzola?

- Ta, kterou jsi mi slíbil!

- S sebou ji nenosím. Donesu ji příště.

Když vešli doma do předsíně, Inka chytila Adamovo rameno:

- Ty, poslouchej, ne že se prozradíš! Kdyby se máma dozvěděla, že jsi celou dobu nebyl se mnou, ta by tě zmlááátila!

Uprostřed kuchyně stálo dřevěné koryto, přeteklé povlečením a šedivými mydlinami.

Máma si odhrnula pramen vlasů:

- Dost, že jdete! Člověk aby se tady sedřel!

- Ale, maminko, viš, že MUSÍM. – Inka se tvářila uraženě. – STUDIUM. Viš, kolik jsem toho dnes nasbírala? Celý systém!

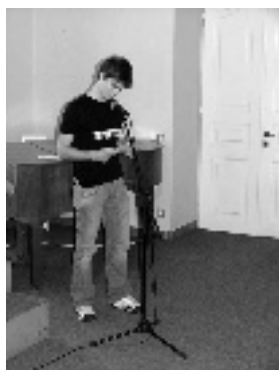
Před systémem máma couvla:

- Pojďte se najíst!

V troubě pod pokličkou, stočené do trubiček, ležely palačinky.

Adam po nich skočil, ale máma ho plácla:

- Tys také studoval? Marš pro dříví a mýt se!

Martin Mošna

Inka už seděla za stolem, zaryla zoubky do měkkých pórů těsta a vzdychala:

- Já, maminko moje, kdybys věděla, jaká jsem unavenááá!

Inka studovala přírodní vědy. Adam věděl, že to znamená brouky, červy, trávy, psí kosti. Ale máma, když vyslovila PŘÍRODNÍ VĚDY – řikala TRIUMF. Přírodní vědy jí byly zadostiučiněním, čokoláda za život bez kina, za brzké vstávání a návraty z prodloužených směn. Přírodní vědy byly sladká náplast na den, kdy otec zůstal „u té děvčky“ a jí nechal s Inkou a malým Adamem.

- Dej děvče za kadeřnici, radili jí v podniku. – Bude mít řemeslo a dýško hned od začátku.

Bude mít plášť jako doktorka a ještě ondulaci zdarma.

Máma si sedla nad Inčino vysvědčení:

z jazyka slovenského výborný

z jazyka ruského výborný

z matematiky výborný

Všude výborný, jen z hudební výchovy dvojka. Zpívat Inka neuměla. Měla to po tátovi. I v něm vždycky bručel falešný tón.

Máma seděla nad vysvědčením, stála nad spící dcerou.

Byla taková štíhlá, taková chytrá a tak jemná.

Nepůjde za kadeřnici.

Nakonec za výlohou v mléčném baru vystavili tablo a druhá v první řadě, se svítivým límcem na maturitních šatech, byla Inka.

Máma se před tablem zastavovala každé odpoledne. Z jejího sveteru se vinula kyselá vůně zavináčů, protože pracovala v rybárně, dívala se a řikala si:

- Ať všichni koukají! Ať se přijde podívat i on!

Kolem se zastavovali i kluci v černých kalhotách se cvoky.

- Ta druhá je pěkná kočička!

Kočička byla Inka. Máma se na ně mračila a vytratila se z hloučku. Za svetrem se jí táhnul provázek kyselé vůně, lidé krčili nosy, ale ona si jich nevšímala.

- Budu ji dobře hlídat. Před kocourama.

Makudera druhý den buzolu nepřinesl. Ani třetí den.

Prý zapomněl.

V Adamovi začalo narůstat podezření. Klackové u potoka řekli, že hadi ještě spí. Čtvrtý den se Adam proměnil v Indiána. Přiblížil se, poskakoval od kmenu ke kmeni. Brýlatec s Inkou se chechtali, sem – tam srazili hlavy nad rostlinami. Jako praví milovníci přírody ji vyhráblí i s kořínkem, rozrýpali zem metr dokola, zelenou mrtvolu slisovali mezi savé papíry. Na vršku se ztratili v křoví.

Adam se prodíral trny, rozsápal si rukáv, tiše funěl. Uviděl je dírou mezi haluzemi na miniaturní mýtince. Seděli zády k sobě, každý s knihou na klíně, Inka nastavovala svůj malý nos sluníčku. Mumlalí si dlouhá cizí slova, každý pro sebe. Makuderovy brýle se blýskaly jako okna o Velikonocích.

Adam čekal. Do kolen se mu obtiskla tráva, kameny, celá mapa. Ti dva se stále učili, nakonec se Makudera otočil a mezi otčenášem vzorců políbil Inku za ucho. Aha!

Adam, coby patriarchální rodič, se vyřítit a zařval:

Takhle! Takhle!

- Ahoj stonoho! – řekl Makudera.

- Takhle sbíráte kapradí!

- Zavři klapačku a ztrať se! – řekla Inka.

- Jen počkej! To se prozradí! To se řekne mamince! Řekne se, co je ten tvůj SYSTÉM!

Makudera namířil na chlapce dioptrie:

- Tuším, že ses naštvál kvůli buzole, co? Nejsi blbej, kamaráde. Promluvmě si jako chlapi.

To byl správný tón.

- Buzolu nemám. Dobrá. Ale jestli chceš, přinesu zítra píšťalku.

Jako mají rozhodčí. Plácneme si?

Adam stál a uhýbal pohledem.

- Čestné, že ji přinesu. Ukaž, jestli jsi grand nebo malá veš!

Adam nechtěl být malá veš.

- Dobře, – řekl, – ale jestli zítra píšťalka nebude, budeš litovat!

Vystrčil čelist, nasupil obočí a důstojně odešel.

Druhý den píšťala byla.

Adam si ji pověsil na krk, našel u potoka fotbalovou partu a jeho pískání konkurovalo mašinám na Červeném mostě.

Od Makudery získal ještě dvacet kuliček, kámen s žilami opravdového stříbra a zmrzlinu.

Jeho milionářská kariéra právě začala.

Druhý v pořadí byl krasavec ze čtvrtého ročníku, doktorův syn. Všechny tyto vlastnosti způsobily, že se Inka docela změnila. S Makudera se hádala, poskakovala. Vedle Míly (i jméno měl jemné a vyhlazené jako naškrobené košilky, ve kterých ji doprovázel na lov brouků) byla krotká, Adam ji slyšel říkat, že „miluje hvězdy“. Nikdy předtím to na ní neviděl. Kdo „miluje hvězdy“, neměl by již v devět chrápat jako hroch.

Na první schůzku se navlíkla do pivoňkových hedvábných šatů, na bosých nožkách měla špičaté lodičky, v uších blýskavé cinkilinky. Míla čekal u Červeného mostu.

Na Inčině obličej se usadil výraz, který Adama vystrašil.

- Co ti je? Bolí tě břicho?

- Dej pokoj! – zasyčela a skomírajícím hlasem pípla: -

Ahoj, Mílo. ■

Martin Mošna (16 let)

Podještědské gymnázium, Liberec

(sexta osmiletého gymnázia)

Foto Radovan Čaplovič

Jaroslava Blažková: Povídka plná sněhu

V to ráno jsem se probudila šťastná. Měla bych povědět také nedočkavostí nebo očekáváním, protože štěstí je vždy něco nenaplněné, ono to bylo tím nejsprávnějším slovem. Praskalo mi v uších jako malé elektrické výboje, celá jsem byla nabitá energií, neexistovalo nic, čemu říkáme ranní malátnost.

„Dnes,“ říkala jsem si a radost se ve mně zavlínila jako duhová užovka. „Dnes!“

V pokoji dýchalo pět lidí. Zazvonil budík. Slyšela jsem, jak mamčiná ruka hmatá po lampě, nemůže najít vypínač, to byla její jediná nejistota. Rozsvítilo se prudké světlo. „Vstávat! Vstávat! Vyskočte! Je čas jít do práce!“ zazněl mezi postelemi mamčin hlas. Sestry se vrtěly a zívaly, jejich rozduchané hlavy se vynořovaly z peřin jako Čapkoví mloci z moře.

„Rychle! Rychle! Neloudejte se!“

Otevřelo se okno a do místnosti zavál studený vítr, děvčata začala den hádkami. Evě zmizela blůza, Katka hledala školní věci. Hilda si hlasitě prozpěvovala něco o lásce a fata morgane a její velbloudí tvář svítila za pavučinou punčoch jako přelud z pouště. Maminka mezi nimi dupala jako kaprál a vykřikovala příkazy a otec v kuchyni něco zatloukal. U nás bylo vždy co přibíjet, vždy se tu bušilo jako u bednáře. Ohleduplnost rozhodně nebyla rodinnou ctností.

Zavřela jsem oči tak pevně, že mi před nimi začaly kroužit barevné bludičky.

„Dnes,“ řekla jsem si. A ještě jednou: „Dnes!“

„Kdo měl v rukou moji rtěnku?“ ječela Hilda. Přetáhla jsem si přes hlavu přikrývku. Zvuky přes ni prolézaly tlumeně, ale i tak se mi zapichovaly do bubínků a vyvolávaly podráždění a odpor k rodině. Ráno prý je psychicky nejlabilnější. Je prý zhoubné kritizovat ráno děti i manžela. Ráno, četla jsem, je duše bezradná a zranitelná, změkknutá spánkem a je třeba se jí dotýkat jemně.

Maminka mnou zatřásla: „Pro tebe budík neplatí? Vstávej!“

Začínala v časech, kdy ženy ještě nebraly do armády: To byla její promeškaná šance.

„Dnes nemusím. Mám náhradní volno.“

„Proto netřeba vylehávat. Vyskoč, umyješ okna a přineseš z opravy vysavač. Lístek je v kredenci!“

Otočila jsem se ke stěně. Šplhala po ní namalovaná liána a tajné muší telegramy. V dětství jsem si představovala, že moje postel je loď, sestry se proměnily na racky a matka v mořského lva, čím jsem byla starší, tím méně se mi dařily podobné úniky.

„Nalouskáš ořechy,“ volala matka, „až přijdeme, dáme se do pečení!“

„Ahoj!“ volaly sestry. Domovní dveře třískly a po bytě se postupně rozlévalo ticho. Odešel i otec, ticho bylo stále hustší, až nakonec odešla i Katka a ticho jako přepychová medvědí kožešina se mi rozprostřelo před postelí. S rozkošným pocitem lenosti, který ocení jenom lidé každodenně pracující, jsem k sobě pustila dřímotu.

Vzbudila jsem se po osmé, za oknem padal sníh. Dívala jsem se, jak ho vítr bere a jak s ním točí, chvílemi se zdálo, že padá opačně, ze země na oblohu. Bylo tak příjemné ležet v teple a vidět hmotný svět, který nikdy neporušuje fyzikální zákony, vzhůru nohama. A mít i v sobě všechno v pohybu, srdce v ústech a rozum v patě.

Už se mi vůbec nechtělo spát. Vyskočila jsem a najednou se mě zmocnila panika. Začala jsem hromadit svoje věci: medvídko Pribinu s perleťovými knoflíky místo očí, baterku, spací pytel a náruče knih. Lomcoval mnou strach, že se možná těším zbytečně.

„Neraduj se předem,“ říkávala maminka, „kdo se těší, riskuje zklamání.“ Sama se zásadně netěšila, vždy čekala nepředvídané

pohromy a dosahovala toho, že ji žádný úder osudu nezaskočil a že ji žádná radost nerozradostnila.

Jen tak, neoblečená, jsem letěla do komory, chytila kufry a začala do nich dávat šaty, budík, skleněnou mísu s modrými mouchami, kterou mi donesl otec k posledním narozeninám. Bylo jich dvaadvacet, jako mých let, dvacet dva nepokojných much na skle. Otec se musel v obchodě strašně nudit, když je počítal a zjistil souvislost mezi mnou a nimi. Zabalila jsem mísu do ručníku, vysmekla se mi, předměty se mi vzpíraly. Věci stejně jako zvířata mají rády řád, klid a moudrost si žádá odstup, a já jsem nemohla přemýšlet s odstupem, protože ve mně bubnovala ta chaotická, poskakující radost, která, když se to tak vezme, je nad všechny výhody rozumu.

Polovina věcí se mi vůbec do kufru nevešla, vyházel jsem tedy všechno a skládala je znovu, tentokrát jen to potřebné: kresbu muže, kterou mi dal někdo velmi drahý a která mi vždy i v těch nejtěžších chvílích připomíná, že radost je žluté jádro ananasu, který je třeba sníst hned, protože se příliš rychle kazí. Potom jsem si vypůjčila Katčin batoh. Katce jediné budu chybět. Představovala jsem si její kulatý obličej s vlasy večer co večer máčenými v cukrové vodě a namotané na papírky, její směšný, zastřený hlas a vytrhla jsem list ze starého sešitu.

„Paraplíčko,“ napsala jsem, „nezávidí mi. Snaž se, abys měla co nejdříve osmnáct, potom tě už nikdo nebude moct držet a budeme si krásně bydlet spolu. Tvoje J.“

Papír jsem vložila do Malého prince, kterého si ode mne Katka vždy chtěla půjčit a já jsem se ho nemohla zříct, neboť ten příběh o chlapečkovi, co měl v přeplněném vesmíru malou planetu jen pro sebe, mi byl jediným povzbuzením. Teď jsem ho už nepotřebovala.

Nákladní taxíky mají stanoviště nahoře na náměstí. V pasáži vedle pražírny kávy postávala skupina mužů, kteří měli být závozníci, ale ani jedno auto tam nestálo.

„Kde jsou vozy?“ zeptala jsem se.

Hromotluk omotaný křiklavě zelenou šálou mi hleděl do tváře, a když z ní vyčetl rozpačitost a hrůzu z hádky, posměšně zamával rukavicí.

„Uletěly!“

„Ptala jsem se na taxíky, ne na vaše mladé roky!“

Chlapi pochvalně zamručeli. Podupávali bagančaty a ruce ve vatových rukavicích si zahřívali boucháním do stehů. Z pražírny se linula vůně kávy, lahodné jako všechny neřesti. Stále sněžilo. Středem náměstí jezdila auta, rozjížděla sníh a měnila ho na řídkou černou kaši. Chodci jej na botách zanášeli na chodníky, kde se kaše mísila se solí domovníka a my jsme měli příležitost uvažovat, jak se taková krása v momentě přemění na svůj opak.

„Co chcete odvézt?“ ptal se mě hromotluk.

„Pár kufrů.“

„A co máte v těch kufrech?“ přivíral oči, v té chvíli vypadající jako štěrbiny poštovní schránky.

„Ale, zabila jsem dědu.“ Někdy si vymýšlím vtipy. Vyvalil oči. Ve skle pražírny kávy jsem viděla, jak strká loktem do kamaráda a tluče si na čelo.

Přijela prázdná tatrovka. Zakývala jsem na řidiče, malinkého

zrzavého mužička, rozpáleného mrazem a zlostí.

„Jste volný?“

Přeměřil si mě pohledem, jakým se stvořitel dívá na nejčernější duše, ty, co jsou jednoznačně zatracené, že nevyvolávají ani stín pochybností v nejvyšší spravedlnosti.

„Co chcete?“

„Potřebuji odvézt pár věcí.“

„Jakých věcí?“

„Několik kufrů, jednu lavici a...“

„Pro jednu lavici nejedu s nákladákem,“ přerušil mě, „vezměte si osobní auto.“

„Do osobního se to nevejde.“

„A mně se to nevyplatí.“

„Jak to že se vám to nevyplatí? Platí se přece za kilometry, ne?“

„Kam to má být?“

„Z Februárky na Magurskou.“

Mužik se zasmál hrozivě jako kovboj Jack Zabiják a šel pryč.

„Počkejte! Tak jak?“

Obrátil se. „Na Februárku? Ani za zlaté prase!“

Úplně zmateně jsem vyběhla za ním a žalostným hlasem jsem žadonila:

„Ale proč? Proč?“

„Cha! Teď jedu odtamtud a podívejte se mi na vůz! Po nápravě zablácený. Zasiněný. Myslíte, že jsem blázen?“

„Ale já jsem taky přišla odtamtud, v mokasínech a nemám je ani zašpiněné. Kde by se tam vzalo bláto?“

„Asi jsem si ho vymyslel!“ mávl rukou a zmizel mezi postávajícími muži v pasáži.

Stála jsem v tmavé sněžné kaši, rozčilená, neschopná ohradit se. Chlapi se smáli, prohlíželi si moji nezletilou tvář, můj nejněvnější kabát s pelichajícím zajícem místo límce. Na ministrovu dceru jsem tedy nevypadala. Procházela jsem se, vlhko z podrážek mi stoupalo do kolen.

Přijel nákladák, hotový slon, vzít pět zavazadel na něčem takovém se opravdu nehodilo. Další vůz mi před nosem vyfoukl muž, který přišel po mně, ale byl rychlejší.

Zrzavý mužik vyšel z pasáže a zeptal se mě tónem, v kterém znělo falešné kamarádství: „Tak jak, slečinko?“ „Co má být?“

„Pojedeme?“ „To záleží na vás.“ „Co chcete odvézt?“

„Několik kufrů, jeden prádelní koš, lavici a pár drobností.“

„To se stěhujete?“

„Něco takového.“

„Teď, v tom sněhu?“

Neměla jsem chuť mluvit s ním o počasí, ani o čemkoliv jiném.

„Co máte v tom balíčku?“

„V jakém balíčku?“

„V tomto!“ píchnul zašpiněným prstem do hedvábného papíru a to už mě úplně došlo.

„Do toho vám nic není. Pokud mě chcete odvézt, tak mě odvezte a jestli ne, nemáme se o čem bavit.“ Zvesela pověděl, jako by neslyšel: „Aha, svičky! Tak vy jste si koupila svičky! Na dědečkův hrobeček, co?“

Chlapi se rozchechtali a zrzek se na mne mazaně usmál: „Odvezu vás. Proč ne? Náš zákazník, náš pán!“

Z konferencí. V pozadí členovia poroty

*Magda Nechanická (13let)
Gymnázium a Střední odborná škola pedagogická, Liberec
(tercie osmiletého gymnázia)
Foto Radovan Čaplovič*